

Kulturspecifika element i Jens Lapidus Snabba Cash och dess översättningar till engelska och kroatiska

Badić, Edin

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:458633>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

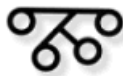
ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISKA SPRÅK OCH LITTERATUR
ENGELSKA INSTITUTIONEN

MASTERPROGRAMMET: SVENSKA - ÖVERSÄTTARLINJEN
MASTERPROGRAMMET: ENGELSKA - ÖVERSÄTTARLINJEN

Edin Badić

**Kulturspecifika element i Jens Lapidus *Snabba Cash*
och dess översättningar till engelska och kroatiska**

Masterarbete

Handledare:

Goranka Antunović, fil dr

Nataša Pavlović, fil dr

april 2017

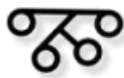
UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
SCANDINAVIAN DIVISION
DEPARTMENT OF ENGLISH

GRADUATE PROGRAMME: SWEDISH
TRANSLATION TRACK
GRADUATE PROGRAMME: ENGLISH
TRANSLATION TRACK

Edin Badić

**Culture-Specific Items in Jens Lapidus' *Snabba Cash*
and Its Translations into English and Croatian**

Diploma thesis

Supervisors:

Goranka Antunović, PhD

Nataša Pavlović, PhD

April 2017

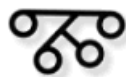
**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ANGLISTIKU**

**DIPLOMSKI STUDIJ ŠVEDSKOGA
SMJER: PREVODITELJSTVO
DIPLOMSKI STUDIJ ANGLISTIKE
SMJER: PREVODITELJSTVO**

Edin Badić

**Kulturno specifični elementi u romanu Jensa Lapidusa
Snabba Cash i njegovim prijevodima na engleski i hrvatski jezik**

Diplomski rad

Mentorice:

dr. sc. Goranka Antunović, izv. prof.

dr. sc. Nataša Pavlović, izv. prof.

travanj 2017.

Innehåll / Table of contents

Forskning / Research paper

I. Inledning	6
I. 1. Om författaren, romanen och dess särdrag.....	9
II. Teoretisk bakgrund	11
II. 1. Tidigare forskning kring kulturspecifika element.....	11
II. 2. Vad är kulturspecifika element?	13
II. 3. Kategorisering av kulturspecifika element	16
II. 4. Översättningstekniker eller översättningsstrategier?	18
II. 4. 1. Om översättningstekniker	18
II. 4. 1. 1. Överföring	19
II. 4. 1. 2. Specificering	19
II. 4. 1. 3. Direktöversättning	20
II. 4. 1. 4. Generalisering.....	21
II. 4. 1. 5. Ersättning.....	22
II. 4. 1. 6. Utelämnande	23
II. 4. 1. 7. Officiell ekvivalent	24
II. 4. 1. 8. Ytterligare anpassning av klassificeringen	25
II. 4. 2. Om globala översättningsstrategier	26
III. Syfte, frågeställning och hypoteser	30
IV. Material, metod och begränsningar	31
IV. 1. Material	31
IV. 2. Metod och begränsningar	31
V. Resultat	34
V. 1. Kartläggning av kulturspecifika element.....	34
V. 1. 1. Geografiska namn	36
V. 1. 2. Institutioner, företag, organisationer och verksamheter.....	39
V. 1. 3. Personnamn	42
V. 1. 4. Massmedier	44
V. 1. 5. Mat och dryck	46
V. 1. 6. Övrigt	48
V. 2. Sammanlagda forskningsresultat	51
VI. Sammanfattande diskussion	54
VII. Förortssvenska	58

VII. 1. Teoretisk översikt.....	58
VII. 1. 1. Språklig och social variation	58
VII. 1. 2. Dialekt, sociolekt eller multietnolekt?.....	59
VII. 1. 3. Vilka språkliga drag är typiska?	61
VII. 2. Analys - variabler, resultat och diskussion	64
VII. 2. 1. Variabler	64
VII. 2. 2. Resultat och diskussion	64
VII. 2. 2. 1. Förortsslang	64
VII. 2. 2. 2. Rak ordföljd i huvud- och bisatser.....	67
VII. 2. 2. 3. Diskurspartiklar	70
VIII. Slutsats.....	73
IX. Sammanfattning	75
X. Summary	76
XI. Sažetak	85
XII. Material- och litteraturförteckning.....	86

I. Inledning

Kultur finns överallt. Den finns alltid omkring oss. Detta är ett faktum som inte kan förnekas. Men vad innefattar egentligen begreppet *kultur*? Den ofta citerade amerikanske sociologen Anthony Giddens (1994) förklarar att ”en kultur utgörs av värden dess medlemmar omhuldar, normer de följer och materiella ting de skapar.”¹ Enligt hans definition kan man uppenbarligen särskilja, å ena sidan, värden och normer som rent symboliska eller ideologiska enheter specifika för en kultur och, å andra sidan, materiella ting, dvs. de produkter som en kulturs medlemmar hittills har utformat. Med andra ord inkluderar denna term inte bara vissa livs- och beteendemönster som präglar ett samhälle, t.ex. seder, ritualer, värderingar, institutioner eller språk, utan också artefakter, alltså materiella objekt tillsammans med den teknologi som krävs för att nyttja dem.

Den som gärna läser skönlitterära texter om olika kulturer och länder har sannolikt stött på namn, ting eller fenomen som kan betraktas som relaterade till den kultur texten försöker måla upp en bild av. När man öppnar en bok ursprungligen skriven på svenska, öppnar man samtidigt porten till en annan kulturvärld, där man säkert råkar på en mängd implicita eller explicita referenser till den svenska kulturen. Hur kan man känna igen vad som tycks vara typiskt för en för läsarna främmande kultur? Svaret är förhållandevis enkelt: ett element blir kulturspecifikt när det kommer i kontakt med en annan kultur (jfr. Franco Aixelá 1996). Om man funderar ett tag över nedanstående mening, så får man ett avsevärt starkt intryck av att det kunde vara speciellt intresseväckande att iaktta dess kulturbetingade fragment i översättning till något annat språk:

I går kväll gick Olof till den närmsta ICA-butiken för att handla, sedan kom han hem och läste Aftonbladet, medan hans fru tittade på Aktuellt.

I den ovanstående fiktiva situationen kan fyra element som förmodligen kopplas ihop med den svenska kulturen listas ut: namnet *Olof*, företaget *ICA*, tidningen *Aftonbladet* och TV-programmet *Aktuellt*. Hur man hanterar dessa kulturspecifika element i översättning till ett annat språk beror företrädesvis på översättaren. Men vad för en effekt hos läsarna skapar översättarens beslutsfattande? Denna mening i en översättning där alla fyra element behålls på svenska kan vara betydligt förbryllande och svårförståelig för de läsare som inte är särdeles

¹ Förutom denna definition, som översatts av Björn Nilsson, har alla andra citat som originellt inte är skrivna på svenska översatts av författaren.

bekanta med källkulturen. Om översättaren ersätter dessa element med motsvarande målkulturella fenomen, blir måltexten i alla fall åtminstone begripligare fastän textens lokala färg försvinner. Översättaren kan också bestämma sig för att utelämna eller omskriva dessa element på ett mycket neutraliserande sätt, vilket möjligen kan göra att dessa element inte längre uppfyller sin funktion i måltexten. Men om översättaren gör ett försök på att förtydliga dem på ett väldigt upplysande och pedagogiskt sätt, så blir översättningen mycket lärorik för läsarna. Hur kulturspecifika element behandlas i översättning framstår givetvis som en av de största utmaningar skönlitterära översättare möter i sitt professionella arbete. Det som däremot inte kan ifrågasättas är den utomordentligt stora identitetsskapande roll översättare som interkulturella förmedlare har därför att de i stort sett ansvarar för den källkulturbild de ritar i måltexten.

Först och främst syftar den här studien till att identifiera tendenser angående hanteringen av kulturspecifika element med utgångspunkt i den engelska och kroatiska översättningen av Jens Lapidus välkända spänningsroman *Snabba Cash* samt konstatera globala översättningsstrategier som gäller i båda översättningarna. Om man har i åtanke att många forskare hittills har tagit upp detta ämne, är det ännu mer förvånande att det bara finns ett fåtal studier om hur sådana element har översatts från svenska som källspråket till engelska och i synnerhet till kroatiska som målspråken. Det ter sig därför angeläget att kunna lägga fram nya rön och undersöka om de hittillsvarande rönen kan bestyrkas eller eventuellt vederläggas, dvs. att kunna komma till insikt om de antaganden forskare har kommit fram till gäller i dessa konkreta fall.

Kanske undrar man varför jag valt just Lapidus och hans rosade debutroman som analysmaterial? Mitt val är inte särskilt förvånansvärt med tanke på att romanen om Stockholms undre värld blivit en stor försäljningssuccé i Sverige och hela världen runt. För drygt tio år sedan blev spänningsromanen en av Sveriges mest sålda böcker på 2000-talet, vilket fick till följd att *Snabba Cash* fram tills nu har översatts till tiotals språk, inklusive engelska och kroatiska. Att spänningsromaner vanligtvis uppfattas som ”låglitteratur”, dvs. som produkter av en massmarknads-, populär- eller så kallad kiosklitteraturform som skrivs, säljs och översätts snabbt och som står i skarp kontrast till ”höglitteratur” är överhuvudtaget inte något nytt. Om detta fullkomligt stämmer eller inte är dock en annan diskussionsfråga, men ”låglitterära” verk uppfyller en viktig funktion gällande forskningsarbeten inom översättningsstudier:

Men översättningar av 'höglitteratur' utgör en minoritet i översatt skönlitteratur. För att upptäcka allmänna översättningstekniker, bör man ta översättningar av 'låglitteratur' i beaktande. Det kan även sägas att översättningar av 'låglitteratur' avslöjar mer om översättningsprocessen än översättningar av texter som ses som 'höglitteratur' i målkulturen: översättningar av 'låglitterära' texter är marknadsorienterade översättningar som produceras snabbt och billigt eftersom översättare främst översätter dem av ekonomiska skäl, vilket resulterar i att översättningsbeslut fattas snabbt² (Storm 2016: 10).

På så sätt får man en djupare insyn i resultaten av översättarens beslutsfattande trots att detta inte kan visa mycket om själva resonemanget som står i bakgrund. Generellt sett granskar denna studie sålunda inte översättningsprocesser, utan snarare översättningsprodukter.

Förutom hur kulturspecifika element hanterats, syftar denna studie i mindre utsträckning även till att ge preliminära resultat om hur olika lexikala, syntaktiska och pragmatiska drag som kännetecknar en specifik variant av det svenska språket, nämligen *förortssvenska*, romanens dialoger delvis sker på, kan överföras till engelska och kroatiska som målspråken. Som namnet antyder, "förekommer det främst i storstädernas svenskglesta förorter" (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 253). Förortssvenskan används således i hög grad inom invandrarrika områden, vilket visar att "det är fråga om språkbruk med mångkulturell och mångspråkig bakgrund" (ibid.). Ändå anses det som ett språkligt fenomen djupt rotat i vad Sverige som ett mångkulturellt land representerar, vilket leder till att förortssvenskan får betraktas som en del av den svenska kulturen lika mycket som vanliga och rent svenska kulturspecifika element. Allt detta ligger till grund för mitt val att infoga ett av romanens mest uppmärksamhetsväckande drag i masterarbetet, men detta kommer att diskuteras som ett tydligt separerat ämne i kapitel VII.

I underkapitlet som följer anges information om författaren, romanen och dess särdrag som är nödvändig för att lättare kunna förstå sammanhanget och följa texten.

² "However, translations of 'highbrow' literature represent a minority in translated fiction. In order to discover common translation techniques, translations of books mainly written by authors perceived as 'lowbrow,' need to be considered. One could even say that translations of 'lowbrow' texts reveal more about the translation process than translations of texts which are seen as highbrow in the target culture: translations of 'lowbrow' texts are market-oriented translations, produced quickly and cheaply since translators translate them primarily for financial reasons, which results in translation decisions being made quickly" (Storm 2016: 10).

I. 1. Om författaren, romanen och dess särdrag

Jens Lapidus är en svensk advokat som gjorde sin författardebut 2006 då hans första spänningsroman *Snabba Cash* kom ut. Romanen klev snart upp på bästsäljarlistan i Sverige och Lapidus fick sitt stora genombrott. Boken rosades av kritiker därför att Lapidus bestämt sig för en ny approach till deckarskrivandet: ”Trött på svenska deckares likriktning valde debutanten Jens Lapidus en annan utsiktspunkt - de kriminellas” (Leonardz 2006). I en intervju för *Dagens Nyheter* 2008 berättade han för journalisten Ingrid Carlberg att det finns en betydande skillnad mellan hans första roman och vanliga svenska deckare: ”Svenska deckare följer oftast den brittiska traditionen, medan jag har mina förebilder bland amerikaner som Ellroy. Den hårdkokta stilen fanns inte riktigt i Sverige innan, vilket är besynnerligt” (Carlberg 2008). Lapidus skildringar av samhällets mörkare sida är karaktärsdrivna – hans mål är att ”berätta om individer i den undre världen och skildra även kriminella som hela människor - inte bli för gullegullig och bara tycka synd om, men heller inte avfärda dem som svin och as punkt” (ibid.). *Snabba Cash* och hans andra två romaner, *Aldrig fucka upp* och *Livet deluxe*, som tillsammans utgör en trilogi om konflikter i en värld av brottslighet, gäng och brats där gränsen mellan fiktion och verklighet blir upplöst, etablerade till och med en säregen genre som Lapidus själv kallar för *Stockholm Noir*. Från början var det uppenbart att *Snabba Cash* var ett särskilt lämpligt material för filmatisering. 2010 fick Lapidus bästsäljande bok sin filmversion regisserad av Daniel Espinosa, men filmen nådde ändå inte samma framgång som romanen.

Romanen handlar egentligen om tre livsöden: Johan Westlund, JW, Stureplanskille och ekonomistudent, kör svarttaxi, säljer kokain för att skaffa sig pengar och försöka ta sig in i Stockholms lyxiga överklassvärld; chilenen och knarklangaren Jorge Salinas Barrio är på flykt från både polisen och den serbiska maffian efter rymningen från Österåkersanstalten och planerar att fly från landet så fort som möjligt; medan Mrado Slovovic, en serbisk torped, sköter indrivning och penningtvätt åt bossen Radovan och fantiserar samtidigt om ett bra liv för sig och sin dotter Lovisa: ”Dessa tre personers levnadsöden korsas efterhand i en intrig som huvudsakligen kretsar kring kokainsmuggling och den nya typ av organiserad brottslighet som vuxit sig stark under de senaste decennierna” (Lundberg 2006). Vad de naturligtvis har gemensamt är en brinnande önskan att tjäna snabba cash.

Ur ett lingvistiskt perspektiv är berättelsen ännu mer medryckande. Författaren ”låter olika språk brytas mot varandra: Rinkebysvenska kontra domstolsprotokollens kanslisvenska; kvällstidningsprosa kontra ekonomjargong” (ibid.). Som advokat använde sig Lapidus av sina

gedigna juridikkunskaper för att kunna porträttera svenska samhällets skuggsida, ”vilket i detta sammanhang kommer väl till pass” (ibid.) Han inspirerades också av Jonas Hassen Khemiri och hans dagbok *Ett öga rött* som är skriven på en egenkonstruerad form av förortssvenska. Dialoger mellan karaktärer med invandrarbakgrund i *Snabba Cash* sker delvis på förortssvenska, vilket möjliggör att Stockholms undre värld avbildas mer realistiskt. Enligt journalisten Johan Lundberg är slutresultatet dock ”stundtals lite svajigt rent språkligt (som när jugoslaviska torpeder hemfaller åt ett alltför litterärt språk), men genomgående extremt spännande” (ibid.). I alla fall följer Lapidus succé i den omtyckta Millenium-seriens fotspår fastän hans säregna stil inte förefaller vara en vanlig fortsättning på den svenska deckartraditionen.

II. Teoretisk bakgrund

Javier Franco Aixelá hävdar att översättning blandar två eller flera kulturer, vilket innebär en instabil maktbalans, dvs. en balans som till stor del beror på den relativa vikten av den exporterande kulturen som det känns i den mottagande kulturen (1996: 52). Med andra ord utmärks en språklig och kulturell gemenskap av en rad vanor, seder, bruk och värderingar som ibland sammanfaller med, men ännu oftare skiljer sig från en annan gemenskap. Den kulturella asymmetrin mellan två språkgemenskaper återspeglas nödvändigtvis i deras diskurser, med potentiell opacitet och orimlighet detta kan medföra för målkulturens system (ibid., 53). Följaktligen ger översättning det mottagande samhället ”ett brett spektrum av strategier”³, så att kulturella skillnader inte förnekar och/eller ifrågasätter deras eget sätt att leva (ibid., 54).

Detta kapitel behandlar alltså de kännetecken som vanligtvis vållar kulturell asymmetri – kulturspecifika element. Den här översättningsaspekten definieras, utarbetas och beskrivs med hänsyn till tidigare forskning samt resoneras inom masterarbetets ramar i de följande underkapitlen.

II. 1. Tidigare forskning kring kulturspecifika element

Under de senaste åren har få studier om översättningar av populära böcker mina språkpar emellan publicerats. För det mesta rör det sig om examens- och masterarbeten som i själva verket kan betraktas som pilotprojekt eftersom det inte finns någon synnerligen etablerad forskningstradition vad gäller översättningar från t.ex. svenska till engelska respektive kroatiska. I detta avseende skulle jag vilja peka på två relativt nyare undersökningar om kulturspecifika element utdragna ur Stieg Larssons *Män som hatar kvinnor*. Mišo Grundler hävdar i sin kvalitativa studie att en av de största skillnaderna mellan den kroatiska och den engelska översättningen är en tydlig avvikelse i användning av översättningsstrategier: ”Så det kan konkluderas att Černok överhuvudtaget använde *foreignisation* för viktigare kulturspecifika element medan hon domesticerade de som inte spelar en viktig roll i verklighet och/eller romanen. Å andra sidan dominerar *domestication* i Keelands översättning” (2012: 37). Medan Grundler fick ett intryck av att den engelska översättningen var målspråkorienterad, visade Adrián Takács kvalitativ-kvantitativa forskning (2015: 2) som bedrevs tre år senare att

³ “..., translation provides the receiving society with a wide range of strategies...” (Franco Aixelá 1996: 54).

Keelands översättning var starkt källspråksorienterad (89 %), vilket tyder på att forskningar kring kulturspecifika element i viss mån är påverkade av forskarnas egna uppfattningar om vad som kan vara kulturspecifikt i ett visst sammanhang. Det som emellertid verkar väcka intresse hos Grundlers resultat ansluter till frågan om användning av fotnoter i översättning till både engelska och kroatiska han ställde till översättarna. I kontrast till den amerikanska översättare som tyckte att fotnoter har en ogynnsam påverkan på hur romanen som text hänger ihop, ansåg den kroatiska översättaren att de alltid spelar en oerhört viktig roll i översättningar eftersom de informerar potentiella läsare om den främmande kulturen.

Bortsett från detta refererar jag till två ytterligare studier som bidragit till både översättningsstudier i allmänhet och forskning kring kulturspecifika element, och som jag har haft stor nytta av trots att det inte exakt handlar om språkparen svenska-engelska och svenska-kroatiska. Jan Pedersens doktorsavhandling (2007) där han redogör för undertextningsnormer i Sverige och Danmark med fokus på kulturspecifika element kastar nytt ljus över hur sådana element kan handskas med i tv-översättning. Pedersen ger värdefulla och allmängiltiga nya insikter om dessa element som i hans forskning går under namnet ”utomspråkliga kulturreferenser” (eng. *extralinguistic cultural reference, ECR*). Han utvecklar även sin egen klassificering av översättningstekniker som i stor utsträckning tillämpas i detta arbete och indikerar i sitt taxonomischema att den hittillsvarande relativt grova fördelningen av översättningsstrategier i två poler - *domesticering* och *främmandegöring* (Venuti 1995) - inte avspeglar den verkliga situationen. Samma idé kommer till uttryck hos Snježana Veselica Majhut i hennes omfattande diakroniska studie om kulturspecifika element i översättning av populärlitteratur från engelska till kroatiska (2012). Hon föreslår till och med ett system där alla översättningstekniker bidrar till en eller båda axlarna som anger möjliga ”orienteringar” eller översättningsstrategier på textnivån. Dessa två studier behandlas och resoneras om i mer detalj i underkapitel II. 4. 2.

I nästa underkapitel förklarar jag dock vad det grundläggande begreppet *kulturspecifikt element* omfattar och introducerar två definitioner som stödjer min uppfattning om fenomenet i fråga.

II. 2. Vad är kulturspecifika element?

Hittills har många översättningsteoretiker ägnat sig åt kulturspecifika element i sitt forskningsarbete, vilket har lett till att det föreligger flera olika benämningar på ett och samma fenomen. I detta avsnitt tar jag upp de beteckningar som tycks vara mest framträdande. På 1980-talet bidrog Ivir (1987) och Newmark (1988) till ämnesområdet med sina formuleringar av ”kulturella ord”. Termen omdefinierades även av Florin (1993) som kallade dem för ”realia”, mens Mailhac (1996) och Olk (2001) diskuterade om ”kulturspecifika referenser”. Franco Aixelá (1996) och Kwieciński (2001) bestämde sig för ”kulturspecifika element” (eng. *culture-specific items*)⁴ och Orrevall (2004) talade om ”utomspråkliga kulturrelaterade begrepp”. Pedersen tog ett steg längre: han utarbetade termen och, som det redan står i texten, valde benämningen ”utomspråklig kulturreferens” (2007). I fortsättningen tittar jag närmare på Florins och Franco Aixelás definitioner, för båda utgör grunden till vad detta fenomen innebär för mig som forskare.

Florin (1993: 123) använder termen ”realia” för att hänvisa till kulturspecifika element, dvs. element i originalet som är nära förbundna med världen där målkulturens referenser existerar. Han (ibid.) förtydligar sin definition genom att anföra att:

Realia (lat. *realis*) är ord och ordkombinationer som denoterar föremål och begrepp som kännetecknar en nations livsstil, kultur samt sociala och historiska utveckling och som syns främmande för en annan nation. Eftersom de uttrycker lokal och/eller historisk färg har de inga äkta motsvarigheter på andra språk. De kan inte översättas konventionellt och de kräver ett särskilt tillvägagångssätt.⁵

Franco Aixelá (1996: 58) definierar kulturspecifika element däremot som:

Dessa textuellt förverkligade element vars funktion och bibetydelser i en källtext innebär ett översättningsproblem i deras överföring till en måltext närhelst detta problem är en produkt av att

⁴ I litteraturen har jag inte hittat denna term på svenska, så jag har valt att använda den närmsta svenska ekvivalenten.

⁵ “Realia (from the Latin *realis*) are words and combinations of words denoting objects and concepts characteristic of the way of life, the culture, the social and historical development of one nation and alien to another. Since they express local and/or historical color, they have no exact equivalents in other languages. They cannot be translated in a conventional way and they require a special approach” (Florin 1993: 123).

det kulturspecifika elementet inte finns eller har en annorlunda intertextuell status i måltextläsarens kulturella system.⁶

Veselica Majhut (2012: 24) argumenterar till och med att Florins begreppsbestämning lyfter fram den roll kulturspecifika element har som textuella markörer för kulturellt annorlundaskap inbäddat i källtexten. Som nämnt ovan, framhäver Florin (1993: 123) att dessa element uttrycker lokal och/eller historisk färg samt överför de egenskaper som är kulturellt annorlunda, vilket även förstärks av följande exempel:

Å andra sidan är det möjligt att ta ett bad i en *bastu* varsomhelst i Europa, men badet kallas då för finskt och inte turkiskt eller ryskt. Det finns en stor skillnad mellan en gammal romersk *toga* och *togor* domare har på sig i vissa länder. Indien har *djungler*, i Sydafrika hittar man *veld* och Sibirien har sina *taigor*.⁷

I sin artikel överlägger Franco Aixelá om samma ämne ur en annan synvinkel, vidareutvecklar sina grundtankar om detta samt kritiserar Newmark och hans statiska attityd till kulturspecifika element: ”Om vi har lärt oss något om översättning och mellankulturella förhållanden, då är det deras dynamiska natur. Inga två element behåller samma relation under en tillräcklig tidsperiod”⁸ (1996: 57). Sådana översättningsproblem, såsom många forskare har ”etiketterat” dem, beror enligt Snell-Hornby inte bara på källtexten, utan också på hur viktiga dessa element är för måltextens läsare som ”tillhör en viss kultur eller undergrupp inom denna kultur”⁹ och som följaktligen har sina egna kunskaper, perceptioner och åsikter om världen (1988: 42, cit. i Franco Aixelá 1996: 57). Härvidlag vänder jag mig till min egen tankegång kring kulturspecifika element som till viss del redan har lagts fram i inledningen och som ytterligare bekräftas av Franco Aixelá som vidhåller att ”det inte finns några kulturspecifika element i sig”¹⁰ (ibid.). De är snarare resultat av en konflikt som ”uppkommer genom källtextens språkligt representerade element som, när man försöker överföra dem till målspråket, blir översättningsproblem på grund av att de inte finns eller helt enkelt har ett annorlunda värde

⁶ “Those textually actualized items whose function and connotations in a source text involve a translation problem in their transference to a target text, whenever this problem is a product of the non-existence of the referred item or of its different intertextual status in the cultural system of the readers of the target text” (Franco Aixelá 1996: 58).

⁷ “On the other hand, it is possible to take a bath in a sauna anywhere in Europe, but that bath will be called Finnish, not Turkish or Russian. There is a great difference between an ancient Roman toga and togas judges wear in some countries. India has jungles, South Africa has a veld, and Siberia has its taiga” (Florin 1993: 123).

⁸ “If we (...) have learnt anything about translation and intercultural relationships, it is their dynamic nature. No two elements retain the same relationship over a sufficient period of time” (Franco Aixelá 1996: 57).

⁹ “...as members of a certain culture, or a sub-group within that culture...” (Snell-Hornby 1988: 42, cit. i Franco Aixelá 1996: 57).

¹⁰ “... a CSI does not exist of itself, ...” (Franco Aixelá 1996: 57).

(som även påverkas av antingen ideologi, användning eller frekvens) i målspråkets kultur” (ibid.)¹¹. Han anger det klassiska exemplet ur Bibeln för att illustrera idén (ibid., 57-58):

Det finns den nu klassiska diskussionen om hur begreppet *lamm* skulle överföras till de språk och kulturer där man inte känner till djuret eller där begreppet inte har samma bibetydelser, det vill säga oskyldighet, hjälplöshet m.m. Därför kommer begreppet i översättningen från hebreiska till inuiternas språk att få status som ett kulturspecifikt element, vilket medför att detta betraktas som ett översättningsproblem. Å andra sidan anses detta koncept inte som ett kulturspecifikt element om man översätter det till spanska eller engelska med tanke på att *lamm* framkallar likadana konnotationer som ett rent offerdjur på alla tre språk.¹²

Samma argumentering gäller också flera exempel hämtade ur min korpus. I originalet förekommer olika längd- och massenheter upprepade gånger, t.ex. *centimeter*, *meter*, *kilometer* eller *kilogram*, som anses kulturspecifika i kontrast till de traditionella brittiska eller amerikanska måttenheterna, även om de inte enbart används i Sverige:

SV: Femtio **meter** längre fram låg en avlång villa med ett lusthus bredvid och ett garage som såg ut att vara byggt direkt i berggrunden. (8)¹³

EN: Fifty or so **yards** farther up was a rectangular home with an outdoor pavilion and a garage that looked like it was built right into the bedrock. (4)

Till skillnad från detta kan det sägas att dessa måttenheter inte skulle ses som översättningsproblem när det gäller översättningen till kroatiska eftersom de är lika accepterade i Sverige som i Kroatien och innehåller likadana konnotationer på både svenska och kroatiska. I hög grad styrker dessa två exempel inställningen att kulturspecifika element endast uppträder när de hamnar i kontakt med en annorlunda kultur, och man bör inte glömma att beakta vilka kultur- och språkpar som behandlas.

¹¹ “... but as the result of a conflict arising from any linguistically represented reference in a source text which, when transferred to a target language, poses a translation problem due to the nonexistence or to the different value (whether determined by ideology, usage, frequency, etc.) of the given item in the target language culture” (ibid.)

¹² “...there is the now classic argument over how to translate the image of the 'lamb' into languages in whose cultures this animal is unknown or, if known, does not have connotations of innocence, helplessness, and so on. Thus, the translation of 'lamb' from Hebrew into the language of Eskimos will acquire, in principle, the status of a CSI and will become a translation problem. On the other hand, it will not constitute a culture-specific item, in its translation into Spanish or English, given its intertextually comparable load as a pure and sacrificial animal in the three languages” (ibid., 57-58).

¹³ Hos alla exempel som nämns i arbetet anger jag på vilken sida de finns i originalet och översättningarna inom parentes.

I nästa avsnitt utvidgas diskussionen och en för denna forskning lämplig kategorisering av kulturspecifika element läggs fram och kommenteras.

II. 3. Kategorisering av kulturspecifika element

Eftersom masterarbetets huvudämne är att analysera kulturspecifika element, känns det rimligt att ta fram en metod för att kunna kartlägga alla kulturspecifika element som hittats i originalet inom olika ”domäner”¹⁴ (Pedersen 2007: 108). Franco Aixelá delar upp kulturspecifika element i två baskategorier, nämligen *egennamn* och *allmänna uttryck* (1996: 57) och påvisar att översättare inte hanterar dem på samma sätt. Ändå framstår hans fördelning som bristfällig. I detta avseende har jag använt mig av Newmarks äldre och mer nyanserade modell (1988) som utgångspunkten för min egen kategorisering som lämpar sig för analysmaterialet. Newmarks uppdelning av ”främmande kulturella ord”¹⁵ (ibid., 95) följer nedan:

(1) Miljö – flora, fauna, slätter och berg

(2) Materiell kultur (artefakter):

a) mat

b) kläder

c) hus och städer

d) transport

(3) Social kultur – arbete och fritid

(4) Organisationer, seder och bruk, verksamheter, förfaranden samt koncept

a) politiska och administrativa

b) religiösa

c) konstnärliga

(5) Gester och vanor

¹⁴ ...”domains” (Pedersen 2007: 108).

¹⁵ ...”foreign* cultural words” (Newmark 1988: 95).

Förutom de kategorier som nämnts ovan anger Newmark (ibid., 215) tre ytterligare kategorier: personnamn, objektnamn (t.ex. varumärken) samt geografiska namn.

För analysens skull syns det följdriktigt att anpassa Newmarks kategorier till de uppgifter som insamlats i stället för att bara använda sig av en färdiggjord taxonomi. Nedan lägger jag fram mitt förslag på en möjlig kartläggning av kulturspecifika element som finns i *Snabba Cash*.

- (1) Geografiska namn (t.ex. *Värmland, Medborgarplatsen* osv.)
- (2) Institutioner, företag, organisationer samt verksamheter (t.ex. *SL, Grosshandlarn* osv.)
- (3) Personnamn (t.ex. *Magnus Ugglå, Ove Rytter* osv.)
- (4) Massmedier (t.ex. *Aftonbladet, Slitz* osv.)¹⁶
- (5) Mat och dryck (t.ex. *Ramlösa, mellanöl* osv.)
- (6) Övrigt (t.ex. *enkrona, VG* osv.)

Kategoriseringen kommenteras och diskuteras utförligt i kapitel V där mitt resonemang förklaras med flera exempel på kulturspecifika element.

Nu vänder jag mig till översättningstekniker som kan brukas för att överföra kulturspecifika element från ett källspråk till ett målspråk. Dessutom syftar följande underkapitel till att redogöra för en för denna forskning passande klassificering av översättningstekniker. I stort sett bygger den på Pedersens taxonomi (2007) jag omarbetar med hänsyn till Franco Aixelås (1996) fördelning.

¹⁶ I arbetet syftar denna kategori på namn på tidningar, tidskrifter och radiokanaler som publikationer eller radioprogram, och inte på de institutioner (möjligtvis med samma namn) som äger dem.

II. 4. Översättningstekniker eller översättningsstrategier?

I detta arbete verkar det vara av ytterst vikt att tydliggöra skillnaden mellan *översättningstekniker* och *översättningsstrategier*. Veselica Majhut (2012: 29) framhåller att ett av de största problemen angående vetenskapliga diskussioner om kulturspecifika element gäller en viss inkonsekvens och överlappning i hur termerna *strategi*, *procedur*, *metod* och *teknik* används. Men Marco (2009: 73, cit. i Veselica Majhut 2012: 31) föreslår en lösning:

Hur många begrepp behöver vi? Jag tror att två räcker:

- a) ett för de kognitiva vägar som resulterar i problemlösning och som därför syftar på översättningsprocess. Det råder bred enighet, tror jag, om användningen av termen *strategi* för att hänvisa till detta begrepp. Strategier kan vara medvetna eller automatiserade; och det skulle vara ett stort steg framåt om termen *strategi* användes för att hänvisa till endast detta begrepp.
- b) ett för olika typer av förhållanden som kan iaktas mellan käll- och måltextsegment, och som kan beskrivas som *tekniker* eller *lösningstyper*.¹⁷

Medan Veselica Majhut (ibid., 31) använder termen *lösningstyp* eftersom den inte medför negativa konnotationer, har jag föredragit att hålla mig till termen *teknik* som enligt Marco (2009: 73, cit i Veselica Majhut 2012: 31) har en längre historia. Således använder jag mig av termerna *översättningsteknik* och *översättningsstrategi* i arbetet.

II. 4. 1. Om översättningstekniker

I sin studie om tv-översättningar från engelska till svenska respektive danska (2007) kom Pedersen fram till följande sju stora kategorier av översättningstekniker: *överföring*, *specificering*, *direktöversättning*, *generalisering*, *ersättning*, *utelämnande* och *officiell ekvivalent*.¹⁸ Hädanefter definieras och utarbetas dessa termer med tanke på materialet som

¹⁷ "How many concepts do we need? I think we only need two: a) one for the cognitive routes which lead to problem-solving and are concerned, therefore, with the translation process. There is broad consensus, I think, on the use of the term 'strategy' to refer to this concept. Strategies could be conscious or automatized; and it would be an important step ahead if the term strategy were used to refer to this concept only.

b) one for the various kinds of relationship observable between source text segments and target text segments, which could be referred to as 'techniques' or 'solution types'. Both terms have advantages and drawbacks. The former has a long history in the literature, can be easily distorted and often carries undesired connotations; the latter is perfectly logical but lacks tradition" (Marco 2009: 73, cit. i Veselica Majhut 2012: 31).

¹⁸ I en personlig mejlkorrespondens föreslog J. Pedersen dessa svenska motsvarigheter.

analyserats. De belyses även med exempel från romanens engelska och kroatiska översättningar.

II. 4. 1. 1. *Överföring*

Termen *överföring* som till och med kallas för den mest källspråksorienterade, och därigenom den mest källkultursorienterade, översättningstekniken innebär att ett kulturspecifikt element behålls antingen i sin ursprungliga form eller i en form anpassad till målspråket. Pedersen skiljer alltså mellan *komplett* och *anpassad överföring*. Först anges ett exempel på *komplett överföring* där ett element bevaras utan några förändringar:

SV: **Österåker** var ett så kallat klass-II fängelse, en sluten anstalt av andra graden. (17)

EN: **Österåker** was a close-security prison, a correctional facility of the second degree. (15)

Termen *anpassad överföring* betyder emellertid att ett kulturspecifikt element överförs till målspråket med mindre formförändringar, dvs. sådana element är skrivna med kursivstil, markerade med citattecken eller anpassade till målspråkets grammatiska eller stavningsregler (Pedersen 2007: 129), såsom i avsnittet nedan:

SV: Camilla hade extrajobbat på **Café Ogo** på Odensgatan... (50)

HR: Camilla je imala dodatni posao u **"Kaféu Ogo"** u ulici Odengatan... (44)

II. 4. 1. 2. *Specificering*

Specificering betyder att ett kulturspecifikt element behålls, men man tillägger information som inte föreligger i källtexten, vilket har till följd att elementet i måltexten blir mer specifikt än elementet i källtexten (ibid., 130). Enligt Pedersen, finns det två sätt att göra måltexten begripligare och mer upplysande och de är *komplettering* och *tillägg*.

Komplettering innefattar att man lägger till information som döljs i det språkliga tecken som används för att uttrycka ett kulturspecifikt element (ibid., 131). Oftast handlar det om namn, akronymer eller förkortningar som expliciteras och tydliggörs i måltexten, t.ex.:

SV: Ett skottdrama på **Söder** i helgen. (31)

HR: Pucnjava prošlog vikenda na **Södermalmu**. (27)

I motsats till komplettering innebär *tillägg* att information som tillfogas döljs i betydelse eller bibetydelse ett kulturspecifikt element har. Det finns två typer av *tillägg* som förser läsaren med ”extra och ofta väsentlig information”¹⁹ (ibid., 134) beroende på om denna information befinner sig inom eller utanför texten. Enligt Franco Aixelá (1996: 62), kallas de för *inomtextliga* och *utomtextliga tillägg* (eng. *intratextual* och *extratextual gloss*).

Inomtextliga tillägg är ”omärkliga” beskrivningar som finns inom texten, vilket gör att läsarens uppmärksamhet inte blir störd, t.ex.:

SV: Han kom från **Robertsfors, ovanför Umeå**, ... (47)

EN: He came from **Robertsfors, a small town above Umeå, in the rural north**, ... (48)

Å andra sidan uppträder *utomtextliga tillägg* utanför själva texten (ibid.), dvs. de är förklaringar som oftast uppkommer genom fotnoter, slutnoter, ordlistor, kommentarer/översättningar skrivna i parentes eller i kursivstil osv. I nedanstående exempel har *kronor* direktöversatts till kroatiska som *krune*, men en fotnot som informerar vad detta element inbegriper har lagts till:

SV: Men det är mycket, kanske en miljon **kronor**. (13)

HR: Ali puno, možda milijun **kruna**². (11)

² 1 švedska kruna iznosi otprilike 0,90 hrvatskih kuna.

Då dessa tekniker bara anträffas i kombination med en annan översättningsteknik, ingår de inte i min taxonomi som avskilda översättningstekniker, utan hanteras inom kategorin *kombination* som kommenteras i underkapitel II. 4. 1. 8.

II. 4. 1. 3. *Direktöversättning*

Som namnet på tekniken antyder, innebär *direktöversättning* att kulturspecifika element översätts till målspråket ordagrant med mindre eller större anpassningar till målspråkets språkliga normer. Pavlović (2015: 75) hävdar att medan tekniken bevarar ett elements kulturspecifika innehåll och visar att det rör sig om en översättning, och därmed om en annan kultur, kan direktöversättningar ibland göra måltexten svårförståelig för läsarna. Om

¹⁹ “...with extra and often necessary information” (Pedersen 2007: 134).

slutresultatet blir framgångsrikt eller inte ankommer dock på hur kunnig och kompetent översättaren är. Ett exempel på direktöversättning följer nedan:

SV: De tipsade honom om två ställen: Stadsmissionens Nattugglan vid Slussen, och Karisma Care vid Fridhemsplan. (97)

EN: They told him about two places: Stadsmissionen's place by Slussen, Night Owl, and KarismaCare by Fridhemsplan. (102)

Veselica Majhut (2012: 73-74) anger liknande exempel i sin studie där hon gör en skillnad mellan direktöversättning och *lingvistisk översättning*. Hon försöker klarlägga att översättare använder tekniken för att bokstavligt översätta kulturspecifika element utan att slutresultaten bär markörer av främmande ursprung och klassificerar den som en assimilerande "lösningstyp", t.ex.: *Evening Shriek – Večernji vrisak* eller *square – trg*. Om den här fördelningen är fullkomligt berättigad eller inte ger oss förvisso en tankeställare. För begriplighetens skull, delar jag dock inte denna kategori in i enstaka underkategorier, utan tar hänsyn till hur enskilda exempel på direktöversättning bidrar till globala översättningsstrategier.

II. 4. 1. 4. *Generalisering*

Pedersen (2007: 137) skriver att denna översättningsteknik medför att element som relateras till något specifikt generaliseras, dvs. att de ersätts med vissa mindre specifika element genom att antingen använda *ett överordnat begrepp* eller *parafrasera* elementen i fråga.

Att bruka *ett överordnat begrepp* betyder att en hyperonym eller holonym placeras i stället för ett kulturspecifikt element, t.ex. har *ATG-ombudet*, där *ATG* står för *Aktiebolaget Trav och Galopp*, ett företag som i Sverige har legalt monopol på hästspel, substituerats av en kroatisk hyperonym *kladionica* (ungefär 'vadslagningsbutik'):

SV: Inne hos ATG-ombudet stötte jag på Jorge. (15)

HR: U kladionici sam naletio na Jorgea. (13)

Alternativt kan man använda sig av *parafras*, vilket inbegriper att ett kulturspecifikt element i själva verket reduceras till sin mening, dvs. kulturspecifika element i sin originella form tas bort, och betydelser eller bibetydelser de för med sig beskrivs i stället. Oftast handlar det om element som är alltför invecklade för att kunna ersättas med *överordnade begrepp* eller

bevaras och tydliggörs på samma gång (ibid., 140). Nästa exempel gäller klistermärken med Bamse, en liten brunbjörn från en tecknad barnserie med samma namn:

SV: Hans gamla barndomsskrivbordslampa satt fastskruvad i bordet med kladdiga spår efter **Bamseklistermärken**. (49)

EN: The lamp from his childhood room was screwed into the desk. It still had glue marks from **old cartoon stickers**. (50)

HR: Njegova stara svjetiljka iz djetinjstva bila je pričvršćena za stol, a na njoj ljepljivi ostaci **starih sličica**. (43)

II. 4. 1. 5. *Ersättning*

I Pedersens taxonomi (ibid., 141) innebär *ersättning* att ett kulturspecifikt element bytts ut mot ett annat element ur antingen käll- eller målkulturen. I vissa fall kan man ersätta det originella elementet med ett element ur en tredje kultur. Pedersen föreslår därtill en annan typ av ersättning där ett kulturspecifikt element byts ut mot ett fullständigt annorlunda element som passar ihop med situationen (eng. *situational substitution*). På grund av att jag inte stött på exempel på den sistnämnda översättningsteknik som för övrigt tämligen liknar tekniken under beteckningen *generalisering* (jfr. II. 4. 1. 4.), kommer denna underkategori inte att tas upp i detta masterarbete.

Det finns således tre olika typer av *kulturell ersättning*. Först kan man ersätta ett källkulturspecifikt element med ett annat källkulturspecifikt element som måltextens läsare förmodligen kan känna igen bättre än det ursprungliga elementet eftersom de har bekantat sig med detta eller det redan finns och förklaras i texten, t.ex. har *ett öre* (en hundra del krona) substituerats med det tidigare i texten beskrivna elementet *krona*:

SV: Ställena själva deklarerar inte **ett öre** av det där. (86)

HR (delvis på serbiska): Ni sama mesta ne prijavljuju porezniku niti **krune**. (74)

Sedan kan ett källkulturspecifikt element ersättas med ett motsvarande målkulturspecifikt element. Då handlar det om den form av kulturell ersättning som förekommer i de flesta fallen, såsom i följande exempel på institutionen för vuxenutbildning:

SV: Han hade börjat läsa på **Komvux** på distans. (36)

EN: He had started to study for his **GED**. (35)

Ändå träffar man ibland på enskilda exempel där ett källkulturspecifikt element substitueras med ett målkulturspecifikt element som inte är dess nära motsvarighet, men som på något sätt kan förknippas med detta, t.ex.:

SV: Jorge tog en klunk **lättöl**... (22)

EN: Jorge swallowed a gulp of his **soda**. (19)

Likväl rör det sig om drycker, men skillnaden ligger i att *lättöl* innehåller maximalt 2,25 volymprocent alkohol, medan *soda* betecknar en läskedryck, dvs. en söt och smaksatt kolsyrad dryck.

Till sist kan man använda ett element som inte anses vara käll- eller målkulturspecifikt, utan härstammar från en tredje kultur och ofta är väldigt berömt i målkulturen. Detta element överskrider kulturella gränser, vilket gör att det får kallas för ett *transkulturellt* element t.ex.:

SV: Mitt i **morslillaolleland** tog alla spåren slut. (90)

EN: That's where the trail ended: deep in **Hansel and Gretel** land. (96)

HR: Tragovi su se izgubili u šumi: možda **tamo gdje su lutali Ivica i Marica**. (78)

I exemplet ovan ersätts *morslillaolleland*, dvs. det land där *Mors lilla Olle* från Alice Tegnér's barnvisa bor substitueras med ett mycket igenkännligt transkulturellt element, nämligen *Hans och Greta*, en referens till en tysk folksaga som nedtecknades av Bröderna Grimm för drygt tvåhundra år sedan.

II. 4. 1. 6. *Utelämnande*

Utelämnande betyder att kulturspecifika element inte ersätts med någonting, dvs. de tas bort i sin helhet. Enligt Leppihalme (1994: 93, cit. i Pedersen 2007: 148) väljer översättare denna teknik av olika skäl - en översättare kan bestämma sig för att utelämna ett element ansvarsfullt efter att ha tänkt igenom alla möjligheter, eller oansvarigt för att helt enkelt undvika besväret att leta upp någonting hen inte vet. I sådana fall blir måltexten mer neutral därför att

kulturspecifika element alldeles försvinner. Nedan följer två exempel på tekniken som hittats i materialet:

[1] SV: Du vet, de låg och tryckte under en bro i **Sorunda** när nationella insatsstyrkan plockade dem. (44)

[1] EN: You know, those guys were lying doggo under some bridge **(X)** when the military forces plucked 'em. (44)

[2] SV: Jorge hade kört i hundratio längs skogsvägen. Rally som i **Värmlandsskogarna**. (90)

[2] HR: Jorge je po šumskoj stazi vozio kao manijak. Kao da je vozač relija **(X)**. (78)

II. 4. 1. 7. *Officiell ekvivalent*

Termen *officiell ekvivalent* kan definieras som en färdiggjord och etablerad lösning på översättningsproblem. Den skiljer sig från andra översättningstekniker i att denna process är mer administrativt än lingvistiskt förbunden (Pedersen 2007: 149). Det måste till och med finnas ett officiellt beslut fattat av statliga förvaltningsmyndigheter för att vissa lösningar skulle kunna kallas för officiella ekvivalenter (ibid.). Bland de exempel som vanligen anges är främmande måttenheter, vars hantering regleras av parlamenten i skandinaviska länder och *Donald Duck* vars officiella svenska motsvarighet, i överensstämmelse med ett dekret utfärdat av *Disney* i Sverige, är *Kalle Anka*. Pedersen nämner även standardiserade tvåspråkiga ordböcker som primära källor av officiella ekvivalenter. Om man skulle översätta t.ex. *the Statue of Liberty* till danska, så skulle man alltid välja dess officiella danska ekvivalent *Frihedsgudinden* (ibid., 150). Oftast handlar det ändå om motsvarigheter som förankrats genom sin kontinuerliga användning, men i detta arbete har jag bestämt mig för att utelämna den här kategorin därför att den mestadels bygger på andra översättningstekniker såsom *komplett överföring*, *anpassad överföring*, *direktöversättning* m.m.

II. 4. 1. 8. *Ytterligare anpassning av klassificeringen*

Nedan följer min klassificering av översättningstekniker:

- (1) Komplet överföring
- (2) Anpassad överföring
- (3) Direktöversättning
- (4) Generalisering: överordnade begrepp
- (5) Generalisering: parafra
- (6) Utelämnande
- (7) Ersättning med källkulturella element
- (8) Ersättning med målkulturella element
- (9) Ersättning med transkulturella element
- (10) Kombination

Då alla översättningstekniker, förutom den som bär namnet *kombination*, hittills har klarlagts, utreder detta underkapitel de vanligaste kombinationer som fastställts i mina korpusar. Dessutom är det värt att säga att vissa översättningstekniker som tidigare nämnts i Pedersens taxonomi, såsom *komplettering*, *inomtextliga tillägg* och *utomtextliga tillägg*, förekommer tillsammans med andra tekniker, såsom *komplett överföring*, *anpassad överföring* samt *direktöversättning* och därför enbart iaktas inom kombinationer. För korthetens skull redovisar jag bara några exempel på de mest karakteristiska kombinationerna:

Komplett överföring + komplettering

SV: Lördag började med middag hos Putte, därefter abonnerat bord på Caféet. (102)

EN: Saturday started with dinner at Putte's, followed by a reserved table at Café Opera. (108)

Komplett överföring + inomtextliga tillägg

SV: Hon var på väg ut mot **Lilla Sjötullsbron**, längst ut på **Djurgården**. (8)

EN: She was heading toward **Lilla Sjötullsbron, a bridge** at the far edge of **Djurgården, a park on the fringe of Stockholm's inner city**. (4)

HR: Trčala je prema **mostu Lilla Sjötullsbron**, na kraju **otoka Djurgårdena, blizu središta Stockholma**. (8)

Komplett överföring + utomtextliga tillägg

SV: Med förrådet menar du lagerutrymmet hos Shurgard Self-Storage vid **Kungens kurva**? (11)

HR: Pod skladištem podrazumijevate skladišni prostor tvrtke Shurgard Self-Storage na **Kungens kurvi**¹? (10)

¹ Kungens kurva, u doslovnom prijevodu Kraljev zavoaj, je dio u predgrađu Stockholma zvanom Skärholmen (čit. Šerholmen) poznat po velikim trgovačkim centrima, poslovnim prostorima i najvećoj IKEA-i na svijetu (op. prev.)

Inte sällan stöter man också på en intressant kombination som vidare kommenteras i kapitel V och det är *komplett överföring + direkt översättning*, t.ex.:

SV: JW körde förbi UD vid **Gustav Adolfs torg**. (51)

EN: JW drove past the Foreign Ministry at **Gustav Adolf's Square**. (52)

HR: JW se provezao pored Ministarstva vanjskih poslova na **Trgu Gustava Adolfa**. (44)

II. 4. 2. Om globala översättningsstrategier

Förutom översättningstekniker för hanteringen av kulturspecifika element, har många forskare ägnat sig åt att utreda hur enstaka översättningsbeslut inverkar på måltextens globala strategi. Som Pavlović (2015: 86) sammanfattar, har forskare i regel differentierat mellan två grundläggande översättningsstrategier eller ”orienteringar”: en översättning riktas antingen mot

käll- eller målkulturen. Den binära uppdelning som i modern historia omgjordes och etablerades 1995 av Venuti och som faktiskt sträcker sig långt tillbaka i tiden till Cicero och Sankt Hieronymus (ibid.) syftar dock inte bara på kulturspecifika element, utan också på syntaktiska och lexikala val. Genom historien har de forskare som primärt analyserat just kulturspecifika element hållit på med att nyansera översättningstekniker med tanke på hur de kan bidra till globala översättningsstrategier (ibid.). Därför har hittills flera modeller utvecklats och i det här avsnittet granskar jag bara några av dem som tjänar som underlag för de översättningsstrategier som tillämpas i masterarbetet.

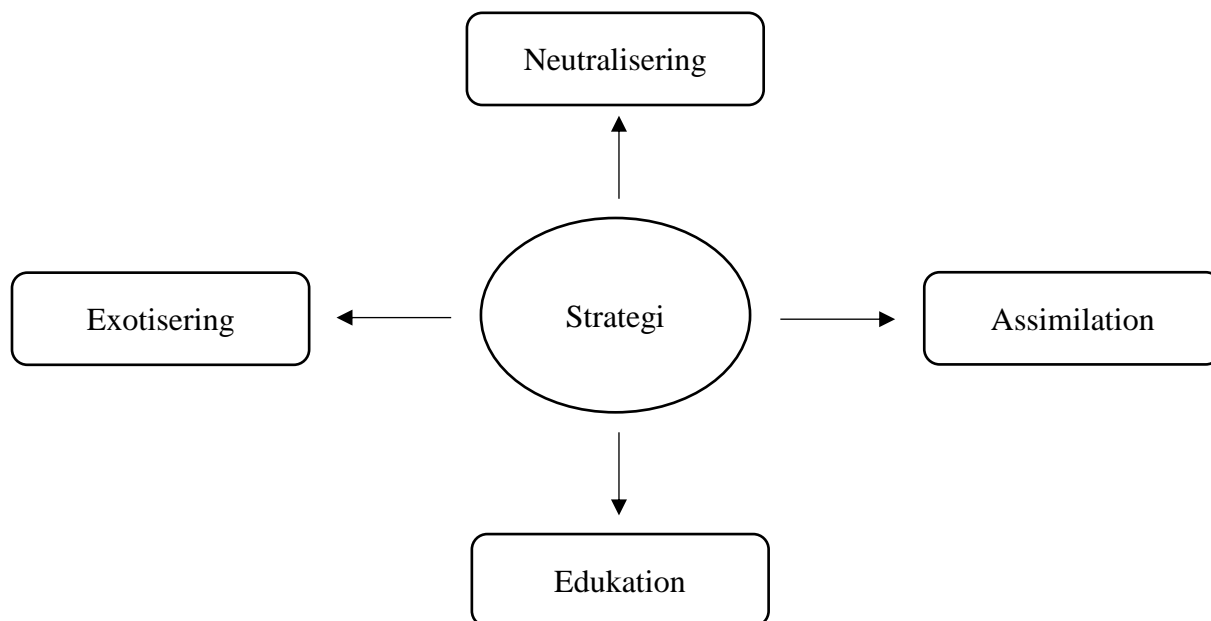
Medan Hervey och Higgins (1992: 31, cit. i Pavlović 2015: 87) i sin linjära modell understryker att översättare i praktiken undviker fullständig exotisering och fullständig kulturell transplantation, föreslår de *kulturell lån*, *översättningslån* samt *kommunikativ översättning* som möjliga lösningar som föreligger dessa två översättningsstrategier emellan. Å andra sidan utarbetar Mailhac (1996: 134-135, cit. i Veselica Majhut 71-72) modellen och anger att det finns tre möjliga globala översättningsstrategier: kulturell transplantation, exotisering där översättaren är maximalt synlig samt exotisering där översättaren inte alls är synlig. Därigenom bildar Mailhac en kontrast mellan två typer av exotisering beträffande hur informationsrik översättningen blir, i synnerhet om man tar vissa översättningstekniker såsom överföring eller direktöversättning i kombination med t.ex. inom- eller utomtextliga tillägg i beaktande.

Veselica Majhut (2012: 82) anför däremot att det som binära fördelningar har gemensamt är att olika översättningstekniker kan placeras längs ett kontinuum som sträcker sig från de mest källkultursorienterade till de mest målkultursorienterade tekniker, medan utelämnande och andra generaliserande tekniker ligger mitt emellan. Därmed föreslår hon en ny global översättningsstrategi, *neutralisering*, som innebär att ett elements kulturspecifika drag antingen generaliseras eller stryks. Hennes modell omfattar således tre globala översättningsstrategier – *exotisering*, *assimilation* och *neutralisering* – som befinner sig på den första axeln: ”Den första axeln relateras till kulturspecifikt innehåll som finns i måltexten. Med tanke på det kan alla lösningstyper klassificeras som bidragande till en av de tre strategierna på textnivån”²⁰ (ibid., 83). I mindre eller större utsträckning lägger översättare även information om vissa kulturspecifika element och denna översättningsstrategi ställer Veselica Majhut på den andra axeln: ”Den andra axeln relateras till hur mycket information om kulturspecifika element anges

²⁰ “The first axis is related to the presence of culture-specific content in a TT. With regard to this criterion all the solution types can be classified as contributing to one of the three text-level orientations: exoticizing, assimilating and neutralizing” (Veselica Majhut 2012: 83).

i måltexten”²¹ (ibid.). Följaktligen kan varje översättningsteknik klassificeras som bidragande till hur mycket måltextläsare informeras om ett kulturspecifikt element.

Pavlović (2015: 87, jfr. Veselica Majhut 2012: 85 och Pym 2016: 235) förenklar betydligt modellen, så att den innefattar fyra huvudstrategier: exotisering, assimilation, neutralisering och edukation, som nedan presenteras i en ännu mer simplificerad form:

Figur 1. Globala översättningsstrategier

Enligt mina uppfattningar bidrar översättningstekniker som fastställts i underkapitel II. 4. 1. 8. till översättningsstrategier på följande sätt:

- (1) Exotisering: komplett överföring, anpassad överföring, direktöversättning, ersättning med källkulturella element
- (2) Neutralisering: generalisering - överordnade begrepp, parafra; utelämnande, ersättning med transkulturella element
- (3) Assimilation: ersättning med målkulturella element, direktöversättning
- (4) Edukation: kombinationer av vanligtvis två eller ibland flera översättningstekniker

Det syns speciellt intressant att *direktöversättning* kan bidra till både exotisering och assimilation, men det är inte förvånande om man funderar över att det finns en skillnad mellan

²¹ “The second axis is related to the level of relevant information on the SC elements present in the TT” (ibid.).

direktöversättningar som introducerar något nytt och/eller främmande i målkulturen och direktöversättningar som riktas mot måltextläsare, så att de får ett intryck av att samma element naturligtvis kunde påträffas i deras kultur (se även II. 4. 1. 3.).

III. Syfte, frågeställning och hypoteser

Generellt sett syftar denna studie till att undersöka, analysera och identifiera hur kulturspecifika element hanterats i den engelska och kroatiska översättningen av Jens Lapidus välkända spänningsroman *Snabba Cash*. Förutom detta syftar den även till att fastställa och jämföra globala översättningsstrategier i båda översättningarna.

De frågor som ställdes i början var de följande:

- (1) Vilka kulturspecifika element kan hittas i romanen och dess översättningar till engelska respektive kroatiska?
- (2) Hur har översättarna hanterat kulturspecifika element i dessa konkreta fall?
- (3) Finns det några skillnader mellan den engelska och den kroatiska översättningen?
- (4) Vilka globala översättningsstrategier kan fastställas i översättningarna?

I den här studien ägnar jag mig åt att besvara dessa frågor därför att det ter sig angeläget att kunna lägga fram nya rön och undersöka om de hittillsvarande rönen kan bekräftas eller motbevisas, dvs. att ta reda på om de antaganden forskare har kommit fram till gäller i dessa konkreta fall.

I enlighet med tidigare forskning och vissa uppfattningar om tendenser angående översättningarna av populärlitteratur från svenska till engelska respektive kroatiska har fyra hypoteser formulerats och testats i denna studie. De första två verkar ha en mer allmän karaktär och de andra två går in på ämnet i mer detalj:

- (1) Både målkulturen och målspråket inverkar på hur kulturspecifika element hanteras i översättning.
- (2) Hur kulturspecifika element hanteras i översättning beror även på vilken typ av kulturspecifika element det handlar om.
- (3) Med tanke på kulturspecifika element är översättningen till engelska i hög grad inriktad mot målkulturen.
- (4) Översättningen till kroatiska är mer lärorik än översättningen till engelska.

IV. Material, metod och begränsningar

IV. 1. Material

Primärmaterialet för det här masterarbetet utgörs av Jens Lapidus spänningsroman *Snabba Cash* (2006) och dess respektive översättningar till engelska (*Easy Money*, 2012) och kroatiska (*Laka lova*, 2012). Denna bok har jag valt eftersom den anses vara representativ för massmarknads-, populär-, underhållnings- och därmed låglitteratur i Sverige som skrivs, översätts och säljs snabbt och billigt. Under dessa omständigheter avslöjar översättningar av sådana litterära verk mer om vissa tendenser angående översättningstekniker och globala översättningsstrategier än översättningar av höglitterära verk.

Snabba Cash översattes först för den amerikanska marknaden 2011, men den version som undersöks i detta arbete är en oförändrad brittisk återutgivning av en och samma översättning som gjorts av Astri von Arbin Ahlander. Den engelska översättning som används i analysen publicerades av *Pan Books* 2012. Samma år satte bokförlaget *V.B.Z. d.o.o.* romanen i Danilo Brozovićs översättning på den kroatiska marknaden.

Eftersom syftet med denna studie är att göra en grundlig, komparativ analys av romanen och dess engelska och kroatiska översättningar med tyngdpunkt på kulturspecifika element, har jag bestämt mig för att ta reda på originalets första hundra sidor där många olika kulturspecifika element inleds och upprepas. Att utföra en analys av samtliga exempel i boken syns emellertid alltför krävande för att kunna rymmas inom ramen för det här masterarbetet.

IV. 2. Metod och begränsningar

Själva forskningen bestod således av flera faser. I den första fasen fokuserade jag på textanalys. Detta innebar att jag läste igenom originalet och nedtecknade kulturspecifika element som jag påträffat på de första hundra sidorna. Sedan jämförde jag de noterade svenska kulturspecifika elementen med deras motsvarande översättningar till engelska och kroatiska. För att kunna utreda hur dessa element hanterats i översättningarna, byggde jag två tvåspråkiga parallella korpusar. Medan den första omfattade insamlade uppgifter som gäller språkparet svenska-engelska, bestod den andra korpusen av uppgifter beträffande språkparet svenska-kroatiska. Dessa två korpusar bearbetades, kompletterades med ny information samt

kodifierades med kategorier som *översättningsteknik* och *global översättningsstrategi* under analysens gång.

En kartläggning av alla antecknade kulturspecifika element gjordes med hjälp av Newmarks modell (1988). Eftersom denna modell inte fullkomligt hade tillfredsställt denna forsknings krav, var det nödvändigt att anpassa modellen till de insamlade uppgifterna. Därför delade jag in kulturspecifika element i dessa kategorier: *Geografiska namn*, *Institutioner*, *företag*, *organisationer och verksamheter*, *Personnamn*, *Massmedier*, *Mat och dryck* samt *Övrigt*. Därutöver kvantifierade jag kulturspecifika element i enlighet med den ovannämnda fördelningen och resultaten presenteras i kapitel V.

I detta avseende syns det också värt att nämna att den svensk-engelska och den svensk-kroatiska korpusen skiljer sig i det totala antalet insamlade kulturspecifika element av flera anledningar.

Som redan fastställt, blir ett element kulturspecifikt bara när det hamnar i kontakt med en annan, främmande kultur. Följaktligen är det inte överraskande att det föreligger vissa avvikelser i antalet kulturspecifika element mellan dessa två korpusar. Tittar man på exempel såsom *kilometer* eller *kilogram* som endast anses vara kulturspecifika när man talar om den svenska kulturen i förhållande till den amerikanska kulturen (måttenheter som diskuterats i kapitel II. 2.), blir antalsskillnader berättigade.

Ändå bör en ytterligare aspekt tas med i beräkningen. Eftersom översättare av och till är inkonsekventa i hur de har överfört vissa kulturspecifika element till målspråket, bestämde jag mig för att medräkna varje förekomst av ett kulturspecifikt element som hanterats på flera olika sätt i min analys, t.ex. räknades *Komvux* som sammanlagt två förekomster i min svensk-kroatiska korpus för det hade överförts till kroatiska på två olika sätt:

SV [1]: Han hade börjat läsa **Komvux** på distans. (36)

HR [1]: Upisao se u **dopisnu večernju školu**. (31)

SV [2]: ...och gått på **Komvux** där hon läst upp betygen i svenska, matte och engelska. (50/51)

HR [2]: ..., te je pohađala **Komvux**⁷ gdje je popravljala ocjene iz švedskog, matematike i engleskog. (44)

⁷ Komvux, odnosno Kommunal vuxenutbildning, švedska je obrazovna institucija u organizaciji općina, a namijenjena je osobama odrasle dobi koje nisu pohađale osnovnu ili srednju školu, ili koje žele popraviti određene ocjene prije upisa na studij, kao JW-ova sestra. Hrvatski pandan bila bi večernja škola (op. prev.).

Sedan gjorde jag en kvalitativ analys av materialet mot bakgrund av de översättningstekniker Pedersen (2007) och Franco Aixelá (1996) föreslagit i sina studier. Utifrån dessa taxonomier och själva analysen har jag kommit fram till en modifierad kategorisering av översättningstekniker som tillämpas i den här studien (jfr. II. 4. 1. 8.). Dessutom har alla översättningstekniker bidragit till någon av de fyra globala översättningsstrategier vars fördelning i stort sett vilar på Veselica Majhuts modell (2012) som även förenklats av Pavlović (2015).

Slutligen kvantifierades alla kulturspecifika element för att kunna få en djupare inblick i hur kulturspecifika element hanterats inom olika domäner samt en procentuell översikt över globala översättningsstrategier som överväger i boken. Varje element tilldelades en översättningsteknik och, följaktligen, en översättningsstrategi i enlighet med resonemanget som framläggs i underkapitel II. 4. 2. Om ett kulturspecifikt element överförts genom att använda sig av en kombination av två eller fler översättningstekniker, räknades sådana fall som en översättningsteknik under beteckningen *kombination*. Därefter tilldelade jag kombinationerna i fråga motsvarande översättningsstrategier. Stundtals var det svårt att dra gränser mellan olika översättningstekniker och strategier. Därför bör man dock ta hänsyn till att de slutliga resultat som presenteras i nästa kapitel i viss mån har påverkats av mina egna uppfattningar. De diskuteras i samband med intressanta och/eller ovanliga översättningstekniker som har applicerats i översättningarna. Man bör ändå vara försiktig med bestämda slutsatser eftersom detta breda ämnesområde generellt sett inte är tillräckligt väl undersökt, i synnerhet när det gäller språkparen svenska-engelska och svenska-kroatiska, och det analyserade materialet är förhållandevis begränsat.

V. Resultat

I det här kapitlet presenteras kvantitativa forskningsresultat som kompletteras med mina kommentarer och anmärkningar. Först redogör jag för kartläggningen av alla kulturspecifika element som ingick i analysen med tanke på båda översättningarna. Sedan följer redovisningen av resultaten som framför allt uppdelats efter kategorier av kulturspecifika element. Inom varje kategori jämförs de översättningstekniker och strategier som använts vid översättningen till engelska med de som tillämpats i romanens kroatiska översättning. Kapitlet avslutas med sammanlagda forskningsresultat, dvs. en procentuell och schematisk översikt över de rådande teknikerna och strategierna.

V. 1. Kartläggning av kulturspecifika element

Analysen uppvisade att den svensk-engelska och den svensk-kroatiska korpusen till viss mån skiljer sig från varandra:

Kategorier	
Geografiska namn	82
Institutioner, företag, organisationer och verksamheter	81
Personnamn	11
Massmedier	6
Mat och dryck	5
Övrigt	33
TOTALT	218

Tabell 1. Antalet kulturspecifika element i den svensk-engelska korpusen

Kategorier	
Geografiska namn	87
Institutioner, företag, organisationer och verksamheter	85
Personnamn	11
Massmedier	7
Mat och dryck	5
Övrigt	27
TOTALT	222

Tabell 2. Antalet kulturspecifika element i den svensk-kroatiska korpusen

Av tabellerna framgår att förekommande kulturspecifika element har indelats i samma sex kategorier: *Geografiska namn*, *Institutioner, företag, organisationer och verksamheter*, *Personnamn*, *Massmedier*, *Mat och dryck* samt *Övrigt*. Den största olikheten ligger dock i själva antalet kulturspecifika element inom vissa domäner, vilket troligen har orsakats av antingen mellankulturella skillnader eller översättarnas sporadiska, (o)medvetna inkonsekvens som noggrannare har tagits upp i kapitel IV. Ur tabellerna ovan kan alltså utläsas att den svensk-engelska korpusen omfattar sammanlagt 218 kulturspecifika element, medan sifferuppgifter

visar att antalet dessa element i den svensk-kroatiska korpusen uppgår till 222. Det bör påpekas att geografiska namn (82; 87) och namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter (81; 85) tillsammans utgör mer än hälften av det totala antalet kulturspecifika element i båda korpusarna. Detta överraskar inte om man har i åtanke att det är relevant, och därmed frekvent, att beskriva ett händelseförlopp genom att nämna de ställen och institutioner som personer i en roman ser, besöker, kommer förbi eller bara talar om. Personnamn förekommer också tämligen ofta, för en romans handling brukar utvecklas kring just personer, men i denna studie har bara de namn som syftar på verkliga eller historiska, och inte fiktiva, personer tagits i beräkning (se även V. 1. 3.). Kulturspecifika element som grupperats inom *Massmedier* eller *Mat och dryck* uppträder naturligtvis sällsyntare, medan den tredje största kategorin, *Övrigt* (33; 27), utgörs av enstaka kulturspecifika element som inte tillhör någon av de andra fem kategorierna. I de följande avsnitten skildras och illustreras således varje kategori med hänsyn till båda målspråken.

V. 1. 1. Geografiska namn

I denna kategori ingår namn på svenska landskap, vattenområden, städer, orter, stadsdelar, gator, torg, broar och parker. I fortsättningen framläggs resultat angående översättningstekniker och strategier som tillämpats för att överföra geografiska namn till både engelska och kroatiska.

Nedan följer resultaten med avseende på den engelska översättningen:

Teknik (SV-EN)		
Komplett överföring	48	58,54 %
Anpassad överföring	4	4,88 %
Generalisering: överordnade begrepp	4	4,88 %
Generalisering: parafra	8	9,76 %
Utelämnande	5	6,10 %
Kombination	13	15,85 %
TOTALT	82	100,00 %

Tabell 3. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

Strategi (SV-EN)		
Exotisering	52	63,41 %
Neutralisering	17	20,73 %
Edukation	13	15,85 %
TOTALT	82	100,00 %

Tabell 4. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till engelska

Som väntat, visar uppgifterna i *Tabell 3*, att mer än hälften av geografiska namn (52 förekomster) enbart antingen behållits i sin ursprungliga form eller anpassats till engelskans skrivregler och grammatiska normer, t.ex. *Kungsgatan* (s. 41)²² – *Kungsgatan* (s. 41; komplett överföring) eller *Tessinparken* (s. 49) – *Tessin Park* (s. 49; anpassad överföring). Detta har bidragit till att exotisering dominerar inom denna domän (63,41 %). Så många som 17 geografiska namn (20,73 %) har neutraliserats därför att översättaren använt sig av ett överordnat begrepp, parafra eller utelämnande, t.ex. har motorvägen *E4:an* (s. 104) ersatts med det överordnade begreppet *the freeway* (s. 104), stadsdelen *Söder* (s. 31) parafraiserats som *the city's south side* (s. 30) och tätorten *Sorunda* (s. 44) strukits i sin helhet. Till sist har 13 geografiska namn (15,85 %) överförts till engelska med hjälp av två olika översättningstekniker i kombination, t.ex. komplett överföring och antingen inomtextliga tillägg, komplettering eller direktöversättning, vilket har möjliggjort att potentiella läsare lär sig något nytt och intressant

²² Hos alla exempel som nämns inom texten anger jag på vilken sida de finns i originalet och översättningarna i följande form: (s. x), där "x" står för sidnumret.

om Sverige och dess huvudstad. De förekommande kombinationerna har alla bidragit till edukation.

Nu presenteras resultaten vars utgångspunkt ligger i den kroatiska översättningen:

Teknik (SV-HR)		
Komplett överföring	39	44,83 %
Anpassad överföring	3	3,45 %
Generalisering: överordnade begrepp	2	2,30 %
Generalisering: parafra	4	4,60 %
Utelämnande	2	2,30 %
Kombination	37	42,53 %
TOTALT	87	100,00 %

Tabell 5. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Exotisering	42	48,28 %
Neutralisering	8	9,20 %
Edukation	37	42,53 %
TOTALT	87	100,00 %

Tabell 6. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Enligt uppgifterna har nästan hälften av geografiska namn (42 förekomster) i större eller mindre utsträckning bevarats i romanens kroatiska översättning. Användningen av komplett och anpassad överföring har lett till att den strategi som råder vid översättning av geografiska namn till kroatiska är exotisering (48,28 %). Men jämfört med den engelska översättningen bör både antalet förekomster och procentandelen av kombinationer i den kroatiska översättningen (37 = 42,53 %) uppmärksammas. Siffrorna visar att det föreligger en betydande skillnad gällande hur mycket den engelska och den kroatiska översättaren ägnar sig åt att göra sina respektive översättningar förståeliga för målpubliken. Eftersom de har ansvar för hur den svenska kulturbilden överförs till engelska eller kroatiska, spelar de en avgörande roll när det gäller hur boken kommer att mottagas av läsarna. En ytterligare skillnad ligger i att den kroatiska översättaren, i motsats till den engelska översättaren, även använder sig av *utomtextliga tillägg* i form av fotnoter, kommentarer och iakttagelser, t.ex.:

SV: Ett år senare var han slagsmålets mästare i **Södertälje**. (87)

HR: Godinu dana kasnije bio je majstor tučnjave u **Södertäljeu**¹⁰. (75)

¹⁰ Södertälje, grad nedaleko od Stockholma i dio njegovog metropolitanskog područja. Karakterizira ga visok udio useljenika u cjelokupnom stanovništvu (op. prev.).

I alla fall kan det sägas att den kroatiska översättaren har lagt ned långt större möda på att informera publiken om geografiska namn än den engelska översättaren, varvid deras

kommunikativa bakgrund har bedömts. Förutom de vanliga kombinationerna, verkar en kombination vara ett isolerat fall, för den består av tre översättningstekniker – direktöversättning, inomtextligt tillägg och komplett överföring:

SV: **Nedre Gärdet** dög för JW, ... (49)

HR: ...u **donjem dijelu kvarta Gärdet.** (43)

Slutligen finns neutralisering med enbart åtta förekomster (9,20 %) tack vare att vissa kulturspecifika element har generaliserats: de har ersatts med överordnade begrepp, t.ex. *Saltsjön* (s. 10) – *Baltičko more* (s. 9), parafraiserats som i följande exempel som syftar på Sergelstorgets nedre del: *Plattan* (s. 97) – *blizu centra* (s. 84) eller till och med utelämnats såsom det har skett med parken *Humlan* (s. 70).

V. 1. 2. Institutioner, företag, organisationer och verksamheter

Denna kategori omfattar namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter som på något sätt kan anknytas till den svenska kulturen. Först anges resultaten gällande översättningen till engelska:

Teknik (SV-EN)		
Komplett överföring	34	41,98 %
Anpassad överföring	9	11,11 %
Direktöversättning	8	9,88 %
Generalisering: överordnade begrepp	9	11,11 %
Generalisering: parafra	3	3,70 %
Utelämnande	4	4,94 %
Ersättning med målkulturella element	4	4,94 %
Kombination	10	12,35 %
TOTALT	81	100,00 %

Tabell 7. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen av till engelska

Enligt resultaten har ett flertal namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter exotiserats (59,26 %), dvs. vissa namn på t.ex. kaféer och krogar såsom *Karma* (s. 25) och *Kvarnen* (s. 52) eller butiker såsom *Stadium* (s. 41) och *Sachajuan* (s. 100) har bevarats i sin ursprungliga form. En del namn på kriminella organisationer och likaså hotell har modifierats, t.ex. har *Fittja Boys* (s. 18) blivit *the Fittja Boys* (s. 16) och *Scandic hotell* (s. 51) har anpassats som *the Scandic Hotel* (s. 52). Dessutom har vissa namn på institutioner direktöversatts till engelska: *Kungliga biblioteket* (s. 74) – *the Royal Library* (s. 79).

Det finns även namn som har generaliserats, och därmed neutraliserats (19,75 %), på grund av att de antingen har ersatts med överordnade begrepp, t.ex. *S.A.T.S.* (s. 8) – *the gym* (s. 4), parafraiserats såsom i nästa exempel där friluftsmuseet och djurparken *Skansen* (s. 83) ofta beskrivs som *the jungle* (s. 87) eller helt enkelt uteslutits såsom det har hänt med frisörsalongen *Hårgänget* (s. 100).

Det förekommer tio kombinationer som har bidragit till edukation (12,35 %), varav de mest framträdande innebär komplett överföring och inomtextliga tillägg, t.ex. har det kända

Strategi (SV-EN)		
Exotisering	48	59,26 %
Neutralisering	16	19,75 %
Edukation	10	12,35 %
Assimilation	7	8,64 %
TOTALT	81	100,00 %

Tabell 8. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till engelska

gymnasiet *Östra Real* (s. 47) behållits och kompletterats med ny information i översättningen – *Östra Real, a premier brat high school* (s. 48). Så lär sig läsarna något nytt som i slutändan hjälper dem att förstå romanens sammanhang på ett mer övergripande sätt.

Dessutom finns en del namn som ersatts med ”analoga” målkulturella element, t.ex. har (*Stockholms*) *åklagarkammare* (s. 75) substituerats med (*Stockholm*) *District Attorney’s Office* (s. 79), ett element som är djupt rotat i den amerikanska kulturen, eller till och med direktöversatts, vilket kan resultera i att läsarna får tänka sig att ett liknande element/namn även kan finnas i deras kultur. Till exempel har baren *5emtio4yra* (s. 58) överförs till engelska som *5ifty4our* (s. 60). Allt detta har bidragit till att 8,64 % av namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter assimilerats.

Resultaten uppvisar också snarlika tendenser angående översättningen till kroatiska:

Teknik (SV-HR)		
Komplett överföring	18	21,18 %
Anpassad överföring	23	27,06 %
Direktöversättning	8	9,41 %
Generalisering: överordnade begrepp	10	11,76 %
Generalisering: parafra	3	3,53 %
Utelämnande	2	2,35 %
Ersättning med målkulturella element	3	3,53 %
Kombination	18	21,18 %
TOTALT	85	100,00 %

Tabell 9. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Exotisering	46	54,12 %
Neutralisering	15	17,65 %
Edukation	18	21,18 %
Assimilation	6	7,06 %
TOTALT	85	100,00 %

Tabell 10. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Såsom i översättningen till engelska, har namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter i stort sett exotiserats i den kroatiska översättningen (54,12 %). Härvidlag kan det märkas att det finns fler förekomster av anpassad (23 = 27,06 %) än komplett överföring (18 = 21,18 %).²³ För det mesta rör det sig om namn på serviceverksamheter som kaféer, barer, krogar och restauranger där man har lagt till citattecken för att markera dem, t.ex. *Spy Bar* (s. 53) -

²³ Ibland är distinktionen mellan *komplett* och *anpassad* överföring vag, så det är värt att nämna att denna fördelning i stort sett beror på forskarens uppfattningar.

„*Spy Bar*” (s. 46) eller *Sturehof* (s. 56) – „*Sturehof*“ (s. 49). En del namn har även direktöversatts, t.ex.: *klass-II fängelse* (s. 17) – *zatvor druge klase* (s. 15).

I motsats till resultaten som gäller den engelska översättningen, har edukation (21,18 %) överstigit neutralisering (17,65 %) tack vare så många som 18 kombinationer av olika slag, vilket ännu en gång bekräftar att tendensen att upplysa potentiella läsare om något svenskt kulturspecifikt element är starkare i den kroatiska översättningen. Nedan följer ett exempel på komplett överföring i kombination med ett inomtextligt tillägg:

SV: Längs ena väggen stod tre låga bokhyllor från **Nordiska Galleriet**. (26)

HR: Duž jednog zida bile su tri niske police za knjige iz **skupog lanca za dizajn interijera Nordiska Galleriet**. (22)

Neutralisering har åstadkommit genom ersättning med överordnade begrepp, t.ex.: *NK* (s. 45) – *modni butik* (s. 40), eller parafras såsom i nästa exempel: *Sturegallerian* (s. 101) – *trgovački centar na Stureplanu* (s. 87) samt utelämnande hos t.ex. klädbutiken *Grosshandlarn* (s. 27).

Som väntat är assimilation en lågfrekvent strategi med bara sex förekomster (7,06 %). En del namn har direktöversatts, t.ex. *Brödraskapet Wolfpack* (s. 18) – *Vučje bratstvo* (s. 16), medan vissa såsom *Nationella insatsstyrkan* (s. 44) har substituerats med en motsvarande kroatisk beteckning – *specijalci* (s. 38).

V. 1. 3. Personnamn

Även om denna kategori i början innehöll fler än 50 kulturspecifika element för den omfattade ett stort antal förnamn och efternamn på fiktiva personer ur boken samt ett mindre antal namn på verkliga eller historiska personer, har jag bestämt mig för att flytta fokus till den sistnämnda gruppen. Eftersom det har fastställts att mellan 95 % och 100 % av namn på fiktiva personer enbart har behållits i båda översättningarna, vilket bland annat påvisar att det inte finns någon betydelsefull variation i hur översättarna har hanterat dessa element, tycker jag att de inte bör beaktas inom ramen för detta masterarbete. Dessutom är det väldigt svårt att avgöra vilka namn som är kulturspecifika eller okända för målpubliken. I detta avsnitt presenteras därför bara uppgifterna gällande namn på verkliga eller historiska svenska personer.

Nedan följer resultaten med utgångspunkt i översättningen till engelska:

Teknik (SV-EN)		
Komplett överföring	5	45,45 %
Generalisering: parafras	4	36,36 %
Utelämnande	1	9,09 %
Kombination	1	9,09 %
TOTALT	11	100,00 %

Tabell 11. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

Strategi (SV-EN)		
Exotisering	5	45,45 %
Neutralisering	5	45,45 %
Edukation	1	9,09 %
TOTALT	11	100,00 %

Tabell 12. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till engelska

Fastän antalet kulturspecifika element som analyserats i denna kategori är relativt litet (11 förekomster), kan vissa tendenser läsas ut ur tabellerna ovan. Av uppgifterna framgår alltså att lika många namn (5) har exotiserats som neutraliserats. 45 % av namn har överförts utan förändringar, såsom det har hänt med namnet på författaren, journalisten och bodybuildaren *Ove Rytter* (s. 29) eller polismördaren *Tony Olsson* (s. 44). En del namn har generaliserats, t.ex. har namnet på den populära sångaren *Magnus Ugglå* (s. 24, s. 29) som i originalet förekommer två gånger parafaserats som *the latest hit* (s. 23) och *some more music* (s. 27). Namnet på hiphopmusikern *Petter* (s. 104) har däremot utelämnats. Slutligen finns även en kombination där namnet på sångerskan, fotomodellen och TV-programledaren *Hannah Graaf* har behållits, men samtidigt förklarats på följande sätt:

SV: Jag vet vem han är. Före detta pojkvän till **Hannah Graaf**. (20)

EN: I know who he is. Used to bang that centerfold chick, Hannah Graaf. (18)

Till skillnad från detta, kan bara två strategier påpekas i den kroatiska översättningen: exotisering (63,64 %) och edukation (36,36 %):

Teknik (SV-HR)		
Komplett överföring	6	54,55 %
Anpassad överföring	1	9,09 %
Kombination	4	36,36 %
TOTALT	11	100,00 %

Tabell 13. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Exotisering	7	63,64 %
Edukation	4	36,36 %
TOTALT	11	100,00 %

Tabell 14. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Med andra ord har inga namn generaliserats, utelämnats eller ersatts med någon kulturell motsvarighet, vilket indikerar att den kroatiska översättaren ansåg att de var kännetecknande för Sveriges kulturella och offentliga sfärer. Uppgifterna visar en tämligen stor procentandel kombinationer som använts i översättningen, t.ex. har familjenamnet på den avlidne svenske mediemoguln Jan Stenbeck bevarats och kompletterats med allmänskända fakta om familjens entreprenörskap: *Stenbeckssfären* (s. 23) – *Stenbeckovima, vlasnicima Tele2, novina Metro i mnogih drugih velikih poduzeća* (s. 20). Ytterligare exempel gäller den omtyckte *Magnus Uggl*a (s. 24) och hiphopmusikern *Petter* (s. 104) som har bevarats, men samtidigt explicerats i översättningen som *popularni Magnus Uggl*a (s. 21) respektive *reper Petter* (s. 90).

Den rådande översättningsstrategin är dock igen exotisering till följd av att merparten av namn har behållits i sin originella form, t.ex. *Ove Rytter* (s. 29), *Christel Hansson* (s. 29) eller *Tony Olsson* (s. 44). Det föreligger emellertid enbart ett exempel på anpassad överföring: *DJ Mendéz* (s. 95) – *DJ Mendez* (s. 82). Däremot förekommer edukation som en jämförandevis högfrekvent översättningsstrategi angående hanteringen av personnamn i översättningen till kroatiska.

V. 1. 4. Massmedier

I kategorin *Massmedier*, som i den svensk-engelska korpusen innefattar sex och i den svensk-kroatiska korpusen sju kulturspecifika element, ingår namn på tidningar, tidskrifter och radiokanaler. Nedan redovisas konkreta siffror gällande översättningen till engelska:

Teknik (SV-EN)		
Anpassad överföring	2	33,33 %
Generalisering: parafra	1	16,67 %
Ersättning med målkulturella element	3	50,00 %
TOTALT	6	100,00 %

Tabell 15. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

Strategi (SV-EN)		
Exotisering	2	33,33 %
Neutralisering	1	16,67 %
Assimilation	3	50,00 %
TOTALT	6	100,00 %

Tabell 16. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till engelska

Å ena sidan kan det sägas att antalet kulturspecifika element som hittats i materialet är alltför begränsat för att kunna dra några bestämda slutsatser, å andra sidan tycker sig uppgifterna räcka för att kunna poängtera hur enskilda exempel på massmedier har överförts.

Den dominerande strategin i denna kategori är assimilation med tre förekomster (50,00 %). Det rör sig mest om tidskrifterna *Slitz* (s. 26) och *Café* (s. 26) som har ersatts med namn på de målkulturella mantidningarna *Maxims* (s. 24) och *GQ* (s. 24). Tidningen *Expressen* (s. 89) har däremot översatts på två olika, till viss del inkonsekventa, sätt: först har namnet neutraliserats som *some rag* (s. 94) och sedan överförts i kursivstil, vilket har bidragit till exotisering.

När det gäller den kroatiska översättningen, kan varken exotisering eller assimilation uppmärksammas:

Teknik (SV-HR)		
Generalisering (överordnade begrepp)	2	28,57 %
Generalisering: parafra	2	28,57 %
Kombination	3	42,86 %
TOTALT	7	100,00 %

Tabell 17. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Neutralisering	4	57,14 %
Edukation	3	42,86 %
TOTALT	7	100,00 %

Tabell 18. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Fyra kulturspecifika element har således generaliserats antingen med hjälp av överordnade begrepp, t.ex.: *Power Hit Radio* (s. 91) – *radio* (s. 78), eller genom parafras såsom här:

SV: Några **Slitz**, **Café**, motor- och båttidningar låg slängda i soffan. (26)

HR: Na kauč je bilo bačeno **nekoliko časopisa s golim djevojkama** te onih o automobilima i brodovima. (22)

Detta har resulterat i att neutralisering är den rådande strategin vid översättning av namn på massmedier till kroatiska, medan det finns tre förekomster av kulturspecifika element som har överförts genom en kombination av komplett överföring och inomtextligt inlägg, vilket däremot tyder på en mer ”pedagogisk” översättningsstrategi:

SV: Bara en kort artikel i **Expressen** första dagen efter och en notis i **Aftonbladet**. (93)

HR: Jedino kratak članak u **dnevniku Expressen** prvog dana nakon bijega i kratka vijest u **suparničkom dnevniku Aftonbladetu**. (80)

V. 1. 5. Mat och dryck

Som dess namn antyder, består kategorin av beteckningar på mat och dryck som i båda korpusarna uppgår till bara fem kulturspecifika element. I den engelska översättningen dominerar neutralisering:

Teknik (SV-EN)		
Generalisering (överordnade begrepp)	2	40,00%
Ersättning med målkulturella element	2	40,00%
Kombination	1	20,00%
TOTALT	5	100,00 %

Tabell 19. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

Strategi (SV-EN)		
Neutralisering	3	60,00 %
Assimilation	2	40,00 %
TOTALT	5	100,00 %

Tabell 20. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till engelska

Två exempel på dryck har ersatts med överordnade begrepp, t.ex. har varumärket *Ramlösa* som syftar på naturligt mineralvatten och som i originalet förekommer två gånger – först som *Ramlösa med mindre bubblor* (s. 43) och sedan bara som *Ramlösa* (s. 61) – enbart översatts som *seltzer* (s. 43, s. 63). Ett andra varumärke har också neutraliserats, men genom en kombination av komplett överföring och generalisering med ett överordnat begrepp: så har den skyddade ursprungsbeteckningen *Kalixlövrom* (s. 107) överförts till engelska som *Kalix roe* (s. 113). Eftersom varumärkets namn och betydelse delvis har generaliserats i översättningen, har jag valt att kategorisera denna kombination som neutralisering, men detta förblir en vidare diskussionsfråga om i vilken utsträckning personliga uppfattningar, erfarenheter och preferenser kan influera en sådan bestämning.

Två exempel har assimilerats, dvs. de har substituerats med målkulturella element. Även om det handlar om assimilation i båda fallen, noterar man ändå en skillnad. Det första elementet har bytts ut mot ett jämförelsevis motsvarande element som är starkt förankrat i målkulturen, dvs. har *mellanöl* (s. 60), som i Sverige betecknar öl med 3,5 – 4,5 volymprocent, substituerats med *light beer* (s. 63) som i USA förbinds med öl som har ett reducerat alkohol- och kaloriinnehåll eller anses vara *light* på grund av sin ljusa färg. Det andra elementet är *lättöl* (s. 22) som ersatts med *soda* (s. 19), vilket överhuvudtaget inte kan tycka sig vara dess nära motsvarighet därför att den denoterar en läskedryck, dvs. en alkoholfri dryck, utan bara ett element som också har sina rötter i målkulturen.

Vad gäller den kroatiska översättningen, går tendenserna till stor del hand i hand med den strategifördelning som konstaterats i den engelska översättningen:

Teknik (SV-HR)		
Generalisering (överordnade begrepp)	3	60,00 %
Generalisering: parafra	1	20,00 %
Kombination	1	20,00 %
TOTALT	5	100,00 %

Tabell 21. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Neutralisering	4	80,00 %
Edukation	1	20,00 %
TOTALT	5	100,00 %

Tabell 22. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Merparten av kulturspecifika element i denna kategori har också neutraliserats. Detta har gjorts genom att använda sig av överordnade begrepp, t.ex.: *mellanöl* (s. 60) – *pivo* (s. 53), *Ramlösa* (s. 61) – *mineralna* (s. 54) eller parafra: *lättöl* (s. 22) – *pivo s niskim postotkom alkohola* (s. 19).

Dessutom har en kombination av tre olika tekniker smugits in i denna kategori som på grund av att den berikar översättningen, och därmed förser läsarna med mycket information, har klassificerats som edukation. Det rör sig om varumärket *Kalixløjrom* som också kommenterats i förhållande till översättningen till engelska och som i detta fall delvis har bevarats, parafraiserats och förklarats:

SV: Röstad brödbit med **Kalixløjrom**, gräddfil och finhackad rödlök. (107)

HR: Prženi kruh s **ikrom bijele ribe iz Kalixa na krajnjem sjeveru Švedske**, vrhnjem i sitno kosanim crvenim lukom. (93)

V. 1. 6. Övrigt

I den sista kategorin inkluderas enstaka kulturspecifika element som enligt fördelningen inte tillhör någon av de andra fem kategorierna, t.ex. måttenheter, valuta, utbildningstermer samt element som kommer från svensk litteraturhistoria eller Sveriges kultur- och nöjesliv m.m.

Teknik (SV-EN)		
Komplett överföring	3	9,09 %
Direktöversättning	1	3,03 %
Generalisering: överordnade begrepp	8	24,24 %
Generalisering: parafra	7	21,21 %
Utelämnande	1	3,03 %
Ersättning med transkulturella element	1	3,03 %
Ersättning med målkulturella element	10	30,30 %
Kombination	2	6,06 %
TOTALT	33	100,00 %

Tabell 23. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

I översättningen till engelska har majoriteten av dessa element neutraliserats (51,52 %). Detta har mestadels åstadkommit genom ersättningar med överordnade begrepp, t.ex. har namnet på boken *Fredrik och Charlotte* (s. 46), där dess författarinna Cecilia Hagen beskriver hur fint svenskt folk lever, översatts som *etiquette books* (s. 47). Härutöver har nästa exempel där Stockholms läns högsta byggnad *Kaknästornet* utgör en central beståndsdel i ett bildspråkligt uttryck generaliserats genom parafra:

SV: Själv säkert och stadigt, nästan glidande, i stilettklackar höga som halva **Kaknästornet**. (28)

EN: Self-assured and steady, almost gliding, in **sky-high** stilettos. (26)

Därtill har den pejorativa benämningen *jöns* (s. 59) som symboliserar en enkel och vanlig människa i motsats till välbeställda och finare svenskar, och som idag till och med är synonym med *stackare*, strukits. Men som det redan står i texten har en relativt ovanlig översättningsteknik applicerats här – enbart ett exempel har substituerats med ett transkulturellt element och det är *morslillaolleland* (s. 90) som har översatts som *Hansel and Gretel land* (s.

96). Nästan en tredjedel av kulturspecifika element har emellertid assimilerats (30,30 %). Dessa element har bytts ut mot målkulturella element, såsom i följande exempel där *högstadiet* som tidigare betecknade årskurs 7-9, dvs. grundskolans senare skolår och som fortfarande är i bruk inom inofficiella sammanhang har ersatts med en för den amerikanska kulturen typisk motsvarande term:

SV: En sjuksyster i **högstadiet** sa en gång att han var varje blodgivarcentrals dröm. (35)

EN: A nurse in **junior high** once said he was every blood bank's dream. (35).

Ett andra exempel gäller *kronans* hundradel – *ett öre* (s. 86) som har substituerats med en amerikansk *cent* (s. 90). Men exotisering med fem förekomster (15,15 %) och edukation med bara en förekomst (3,03 %) visar sig vara lågfrekventa strategier.

Vad gäller översättningen till kroatiska, påvisar tabellerna längre ner att den genomsyrande översättningsstrategin också är neutralisering, medan antalet förekomster av alla andra strategier har minskat avsevärt jämfört med romanens engelska översättning:

Teknik (SV-HR)		
Direktöversättning	2	7,41 %
Generalisering: överordnade begrepp	6	22,22 %
Generalisering: parafra	8	29,63 %
Utelämnande	1	3,70 %
Ersättning med källkulturella element	1	3,70 %
Ersättning med målkulturella element	4	14,81 %
Ersättning med transkulturella element	2	7,41 %
Kombination	3	11,11 %
TOTALT	27	100,00 %

Tabell 25. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

Strategi (SV-HR)		
Exotisering	4	14,81 %
Neutralisering	17	62,96 %
Edukation	2	7,41 %
Assimilation	4	14,81 %
TOTALT	27	100,00%

Tabell 26. Antalet och procentandelen av översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

Mer än hälften av kulturspecifika element i denna kategori har neutraliserats, men inte bara genom ersättning med överordnade begrepp, parafra eller utelämnande, som man kanske skulle förvänta sig, utan också genom ersättning med så kallade transkulturella element. Då det

första exemplet på denna översättningsteknik redan har angetts och diskuterats (se avsnitt II. 1. 4. 5.), bör man lägga märke till det andra på grund av att det sällan uppträder:

SV: Självsäkert och stadigt, nästan glidande, i stilettklackar höga som halva **Kaknästornet**.
(28)

HR: Sigurna u sebe i stabilna, klizila je u potpeticama visokim kao pola **Eiffelovog tornja**.
(24)

Kaknästornet har ersatts med en av världens förmodligen mest kända byggnader, Eiffeltornet, som enligt min uppfattning kan anses som ett transkulturellt element just eftersom dess symbolfunktion överskred den franska kulturens gränser för länge sedan.

Därutöver har lika många kulturspecifika element exotiserats som assimilerats, vilket inte verkar vara ett vanligt fall (14,81 %). I detta avseende sticker ersättning med källkulturella element ut som den översättningsteknik som enbart förekommer i översättningen till kroatiska och som bidragit till exotisering: *ett öre* (s. 86) – *kruna* (s. 74). Å andra sidan har vissa administrativa säregenheter såsom *personnummer* (s. 94) och *Box* (s. 76) bytts ut mot *osobni identifikacijski broj* (s. 81) respektive *PP* (s. 67) som målspråkets motsvarigheter.

Även två förekomster av edukation kan märkas: hur *en miljon kronor* översatts har redan klargjorts, men en vidare kombination av anpassad överföring och inomtextligt tillägg syns nämnvärd, för detta understryker strävan efter att explicitera kulturspecifika element, få fram ett bra läsarengagemang och därifrån informera målpubliken om den svenska kulturen. I följande exempel ur boken kommer alltså JW's ambition att klättra upp på den sociala stegen till uttryck:

SV: Han läste **Fredrik & Charlotte**, lärde sig jargongen, etiketten, reglerna och de oskrivna koderna. (46)

HR: Pročitao je **knjige „Fredrik i Charlotte“ o povijesti švedskog višeg staleža**, naučio je žargon, bonton te pisana i nepisana pravila. (s. 40)

V. 2. Sammanlagda forskningsresultat

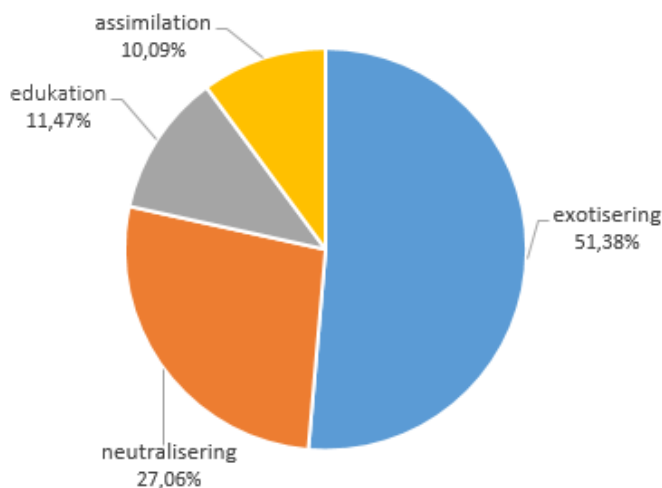
Nu presenteras sammanlagda forskningsresultat gällande översättningen till engelska:

Teknik (SV-EN)		
Komplett överföring	90	41,28 %
Anpassad överföring	15	6,88 %
Direktöversättning	9	4,13 %
Generalisering: överordnade begrepp	23	10,55 %
Generalisering: parafra	23	10,55 %
Utelämnande	11	5,05 %
Ersättning med transkulturella element	1	0,46 %
Ersättning med målkulturella element	19	8,72 %
Kombination	27	12,39 %
TOTALT	218	100,00 %

Tabell 27. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till engelska

Ur tabellen ovan får utläsas att komplett överföring är den mest tillämpade översättningstekniken för dess procentandel belöper sig till så mycket som 41,28 % (90 förekomster). Den nästa mest använda översättningstekniken är ingen översättningsteknik i sig, utan en kombination av minst två och ibland fler översättningstekniker och den uppgår till 12,39 % (27 förekomster). Lika många kulturspecifika element (23; 10,55 %) har generaliserats genom överordnade begrepp som genom parafra och även 19 förekomster av ersättning med målkulturella element har noterats (8,72 %). Medan 15 kulturspecifika element har överförts till engelska i en anpassad form (6,88 %), har 11 element utelämnats (5,05 %). Dessutom har bara nio kulturspecifika element direktöversatts (4,13 %). Slutligen finns en sista översättningsteknik som bara förekommer en gång i översättningen och det är ersättning med transkulturella element (0,46 %).

I enlighet med ovanstående uppgifter, har dessa översättningstekniker bidragit till någon av de fyra globala strategierna.

Figur 2. Procentuell fördelning av globala översättningsstrategier i översättningen till engelska

Den övervägande globala översättningsstrategin är exotisering med 51,38 %. I viss utsträckning har översättningen till engelska också neutraliserats (27,06 %). Sedan följer edukation (11,47 %) och assimilation (10,09 %) som förhållandevis lågfrekventa översättningsstrategier.

När det gäller översättningen till kroatiska uppvisar forskningsresultaten en något annorlunda bild:

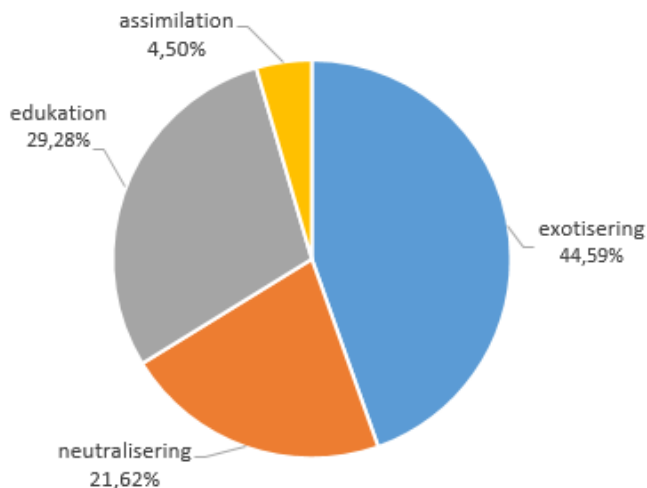
Teknik (SV-HR)		
Komplett överföring	63	28,38 %
Anpassad överföring	27	12,16 %
Direktöversättning	10	4,50 %
Generalisering: överordnade begrepp	23	10,36 %
Generalisering: parafras	18	8,11 %
Utelämnande	5	2,25 %
Ersättning med transkulturella element	2	0,90 %
Ersättning med målkulturella element	7	3,15 %
Ersättning med källkulturella element	1	0,45 %
Kombination	66	29,73 %
TOTALT	222	100,00 %

Tabell 28. Antalet och procentandelen av översättningstekniker i översättningen till kroatiska

I motsats till den engelska översättningen, framträder kombination som den mest använda översättningstekniken i den kroatiska översättningen med 66 förekomster (29,73 %). Sedan följer komplett överföring (63; 28,38 %) och anpassad överföring (27; 12,16 %) som i stort sett ansvarar för hur strategier i slutändan har fördelats. Därutöver uppmärksammas en förekomst av ersättning med källkulturella element (0,45 %) som i likhet med ersättning med transkulturella element anses förekomma väldigt sällan (2; 0,90 %). Det betyder dock inte att sådana fall inte är undersökningsvärda. Medan tio kulturspecifika element har direktöversatts (4,50 %), har 23 ersatts med överordnade begrepp (10,36 %) och 18 parafraserats (8,11 %). Till skillnad från den engelska översättningen har bara fem kulturspecifika element tagits bort (2,25 %). Slutligen uppgår andelen av ersättning med målkulturella element till bara 3,15 % (7 förekomster).

Även om analysen hänvisar till att översättningen i hög grad har exotiserats (44,59 %), bör tonvikten läggas på en annan global översättningsstrategi, edukation, vars andel uppgår till så mycket som 29,28 %. Att edukation tillämpas så ofta vid översättningen till kroatiska är troligen

en följd av så många förekomster av kulturspecifika element som hanterats med hjälp av kombinerade översättningstekniker, så att de som kommer att läsa romanen inte bara blir underhållna, utan också får upptäcka en annan kulturmiljö. 21,62 % av kulturspecifika element har på något sätt neutraliserats, vilket gör att den är den tredje vanligaste globala strategin i denna översättning. Till slut uppgår assimilation till så lite som 4,50 % och detta bekräftar att den i allmänhet verkligen kan tyckas vara lågfrekvent.

Figur 3. Procentuell fördelning av globala översättningsstrategier i översättningen till kroatiska

VI. Sammanfattande diskussion

I detta kapitel presenteras svaren på masterarbetets fyra huvudfrågor och diskuteras analysens resultat i samband med de hypoteser som har ställts upp. Diskussionen är disponerad så att de fyra frågeställningarna och de fyra hypoteserna tas upp i ordningsföljd.

Den första frågan gäller kulturspecifika element som kan hittas i romanen och dess översättningar till engelska respektive kroatiska. Enligt forskningsresultaten kan man fastlägga att kulturspecifika element som analyserats tillhör olika domäner av den svenska kulturfären. Under analysens gång fick kulturspecifika element kategoriseras i följande sex domäner: *Geografiska namn, Institutioner, företag, organisationer och verksamheter, Personnamn, Massmedier, Mat och dryck* samt *Övrigt* som i sig själv inkluderar små, fåtaliga underkategorier. Det som också kan vara intresseväckande är att det totala antalet kulturspecifika element i den engelska översättningen (218) inte överensstämmer med dess totala antal i den kroatiska översättningen (222) av flera anledningar såsom översättarnas (o)medvetna inkonsekvens i hur kulturspecifika element har hanterats eller mellankulturella skillnader.

Den andra och den tredje frågan kan besvaras tillsammans. Hur översättarna har hanterat kulturspecifika element i respektive översättningar skiljer sig från kategori till kategori. Sammanlagt har tio översättningstekniker uppmärksammats: *komplett överföring, anpassad överföring, direkt översättning*, två typer av *generalisering* – den första med *ett överordnat begrepp* och den andra med *parafra*s, *utelämnande*, tre typer av *ersättning* – med antingen *källkulturella, målkulturella* eller *transkulturella element* samt *kombination*. I den kroatiska översättningen har alla tio översättningstekniker påträffats, medan nio (förutom *ersättning med källkulturella element*) har fastlagts i översättningen till engelska. I motsats till den engelska översättningen där komplett överföring är vanligast, framstår kombination som den mest använda översättningstekniken i den kroatiska översättningen.

Den fjärde frågan om vilka globala översättningsstrategier som kan fastställas i översättningarna behöver dock diskuteras i mer detalj. I båda översättningarna har översättningstekniker bidragit till någon av de fyra globala översättningsstrategierna: *exotisering, neutralisering, edukation* och *assimilation*.

Både i den engelska och i den kroatiska översättningen har geografiska namn och namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter till stor del exotiserats. En väsentlig skillnad angående dessa två kategorier båda språkparen emellan ligger dock i andelen av utbildning som den informativa, pedagogiska strategi där uppgifterna talar för romanens kroatiska översättning.

Samma trend genomsyrar hantering av personnamn i den kroatiska översättningen även om den övervägande strategin igen är exotisering. I den engelska översättningen har lika många personnamn exotiserats som neutraliserats.

När det rör sig om små kategorier såsom *Massmedier* och *Mat och dryck*, har dessa element behandlats på olika sätt. I den engelska översättningen av namn på massmedier råder assimilation medan neutralisering är den dominerande strategin i den kroatiska översättningen. Kategorin *Mat och dryck* har i båda översättningarna överhuvudtaget neutraliserats.

Denna trend följs också i den sista kategorin, *Övrigt*, där kulturspecifika element i både den engelska och den kroatiska översättningen har neutraliserats.

Sammantaget har båda översättningarna i hög grad exotiserats, men det som i grund och botten skiljer dem från varandra är hur informativa och lärorika dessa översättningar är för målpubliken. Medan den näst vanligaste översättningsstrategin i översättningen till kroatiska är utbildning, åtföljd av neutralisering, är situationen i den engelska översättningen just tvärtom. Assimilation ligger emellertid på fjärde plats i båda måltexterna trots att dess andel i översättningen till engelska är större än i översättningen till kroatiska.

Följaktligen kan man titta på de hypoteser som ställts upp och sammanluta att:

- 1) det har bekräftats att både målkulturen och målspråket inverkar på hur kulturspecifika element hanteras i översättning,
- 2) det har bekräftats att hur kulturspecifika element hanteras i översättning även beror på vilken typ av kulturspecifika element det handlar om,
- 3) det inte har bekräftats att översättningen till engelska i hög grad är inriktad mot målkulturen, och
- 4) det har bekräftats att översättningen till kroatiska är mer lärorik än översättningen till engelska.

Att både målkulturen och målspråket inverkar på hur kulturspecifika element hanteras i översättning har tydligt bekräftats. Med tanke på den kulturella asymmetri som kulturspecifika element också pekar på, kan det sägas att den engelska översättaren använder sig av korta förklaringar, men undviker långa, detaljrika, precisa beskrivningar samt fotnoter eller anmärkningar som kanske kan avleda läsarnas uppmärksamhet. Bortsett från ”översättartraditionen” som inte vill brytas, kan man tänka på hur prestigefylld och inflytelserik den amerikanska kulturen är i motsats till den svenska kulturen. Då är det inte alls förvånande att många svenska element enbart neutraliseras. Hos den kroatiska översättaren är situationen annorlunda för en ansenlig del kulturspecifika element förklaras och kompletteras med väsentlig information på ett mycket enkelt, men ändå pedagogiskt sätt. När det gäller hur denna asymmetri påverkar språkparet svenska-kroatiska, brukar man hävda att kulturklyftan är mycket mindre synlig på grund av att varken den svenska eller den kroatiska kulturen tycks ha en mycket hög eller mycket låg status.

Inga två kategorier har behandlats på ett och samma sätt. Ett brett spektrum av översättningstekniker och översättningsstrategier som tillämpats vid översättning av element inom t.ex. kategorin *Övrigt* bekräftar denna hypotes. Hos geografiska namn och namn på institutioner, företag, organisationer och verksamheter har det däremot varit av ytterst vikt att antingen behålla eller förklara dem eftersom dessa kulturspecifika element även tjänar som underlag för handlingens uppbyggnad, utveckling och möjliga vändningar eller intriger. Till skillnad från detta kan man hävda att namn på mat och dryck eller massmedier inte upptar en lika viktig plats i en spänningsroman som t.ex. geografiska namn, vilket också är en potentiell anledning till varför kulturspecifika element inom dessa två kategorier mestadels har neutraliserats. En ny och intressant tendens visar sig även i hanteringen av namn på verkliga eller historiska personer där, i motsats till namn på fiktiva personer som oftast bevaras i sin helhet, andra tillvägagångssätt uppträder.

Det har emellertid inte bekräftats att översättningen till engelska i hög grad är inriktad mot målkulturen, dvs. att den i stort sett har assimilerats. Mot bakgrund av Grundlers kvalitativa studie om kulturspecifika element (2012) som påvisar att den engelska översättningen av *Män som hatar kvinnor* är målkultursorienterad, dvs. assimilerad, har jag formulerat denna hypotes. Men man bör också ta i beaktande att Grundlers studie inte omfattar någon kvantifiering som skulle kunna bekräfta en sådan strategifördelning. Enligt de uppgifter som är angivna i mitt

arbete har den engelska översättningen av *Snabba Cash* exotiserats med 51,38 %, vilket på sätt och vis går hand i hand med Adrián Takács kvalitativ-kvantitativa forskning (2015).

Slutligen bör den fjärde hypotesen kommenteras. Att översättningen till kroatiska är mer lärorik än översättningen till engelska har bekräftats. Delvis formulerad i enlighet med Grundlers diskussion om vad den engelska och den kroatiska översättaren tycker om fotnoter, dvs. utomtextliga tillägg, har denna hypotes även byggts på antagandet att den kroatiska översättaren oftare lägger till fakta om kulturspecifika element än den engelska översättaren. Den kvantitativa analysen belägger båda antagandena: med tanke på kulturspecifika element uppgår andelen av edukation i den kroatiska översättningen till 29,28 %, medan den bara uppgår till 11,47 % i den engelska översättningen. Statistiken har också visat att utomtextliga tillägg bara används i översättningen till kroatiska, vilket en gång till talar för de insatser som gjorts av den kroatiska översättaren för att föra den svenska kulturen närmare alla som läser romanen på kroatiska.

VII. Förortssvenska

I inledningen har det förebådats att denna studie i mindre utsträckning även har till mål att ge provisoriska insikter om hur olika lexikala, syntaktiska och pragmatiska särdrag som utmärker den specifika varianten av svenska språket, som romanens dialoger mellan karaktärer med invandrarbakgrund delvis är skrivna på, nämligen *förortssvenska*, kan överföras till engelska och kroatiska som målspråken. Detta har jag alltså undersökt på samma material som kulturspecifika element efter att ha lagt märke till att hittillsvarande studier knappast eller inte alls har behandlat förortssvenska i översättning till engelska eller kroatiska. Men eftersom denna del av min forskning har preliminär karaktär, fokuseras det här kapitlet bara på en översiktlig teoretisk bakgrund till ämnet, den kvalitativa analysens inledande resultat och diskussion där exempel på olika tillvägagångssätt som applicerats i båda översättningarna anges.

VII. 1. Teoretisk översikt

VII. 1. 1. Språklig och social variation

Språket framträder i sociala situationer: varje ord, fras, mening eller uttalande har en social innebörd. Enligt Bengt Nordberg (2013: 14) är språkliga särheter inte bara lingvistiska utan också sociala fakta, vilket gör att språklig variation är en viktig komponent i språket. I själva verket meddelar man information om sig själv och sin bakgrund så snart man öppnar munnen: ”Det är dels fakta om oss själva, som kön och ungefärlig ålder, regional och social hemvist, personliga egenskaper, och tillfällig sinnesstämning, dels förhållandet mellan vissa komponenter i talsituationen såsom relationen mellan talaren och ämnet eller mellan de samtalande, t.ex. genom val av tilltalspronomen” (ibid.). Social variation kan dessutom märkas i alla språkliga strukturer: uttal, formlära, syntax och ordförråd. Beroende på den sociala situationen, varierar man således mellan olika språkdrag, så att man kan ”visa solidaritet med sin samtalspartner eller den grupp hon tillhör genom att anpassa sitt tal till den varietet som brukas av den gruppen” (ibid., 16). Språkets identitetsskapande och gruppstärkande funktioner kommer till uttryck precis hos förortssvenskan som genomsyrar en del dialoger i *Snabba Cash*. Till följd av att förortssvenskan oftast talas av ungdomar, vars känslomässigt laddade samtalsstil avviker från vuxenspråket, och därför ofta kallas för *engagerad stil* eller *närhets- och engagemangsstilen* till skillnad från *distanserad stil* eller *respekt- och hänsynsstilen*, brukar den räknas till ungdomsspråket (ibid., 29). Med tanke på att förortssvenskan inte bara talas av

ungdomarna, ställs en fråga om en sådan språkvetenskaplig bestämning kan berättigas, men detta kommer att behandlas i fortsättningen.

VII. 1. 2. Dialekt, sociolekt eller multietnolekt?

Som Lars-Gunnar Andersson anför, är dialekt och sociolekt de grundläggande ”termer som används för att beskriva den språkliga variationen inom ett språk” (2013: 39). Olikheten mellan de två begreppen ligger framförallt i perspektivet man har vid analys av språklig variation. Andersson fortsätter med att säga att dialekt är ”den gamla invanda termen” och att alla i Sverige ”vet att skånska och värmländska är två olika svenska dialekter” (ibid., 40). Svenska dialekter han anger fick sina namn efter de geografiska områden där de talas, dvs. landskapen Skåne och Värmland. Å andra sidan överlägger han om sociolekt som om ”en betydligt nyare term i svenskan, en term som inte användes förrän mot slutet av 1960-talet” (ibid.). Han hävdar även att det typiska mönstret i Sverige har varit att koppla ihop yrke och socialgrupp. Dessutom spelar andra utomspråkliga faktorer såsom talarnas ålder, kön, utbildning, etnicitet och relation till de samtalande en avgörande roll vid bestämningen av termen sociolekt. Men hur relateras det till förortssvenska? För att svara på denna fråga bör man ändå kasta en blick på förortssvenskans historia och dåvarande sociopolitiska omständigheter tack vare vilka svenskan idag präglas av en särdeles intresseväckande språklig mångfald.

I sin bok *Invandrarsvenska* hävdar Ulla Britt Kotsinas (2005: 11) att dagens värld där ”det är lättare än någonsin tidigare i mänsklighetens historia att förflytta sig långa sträckor – från land till land, från världsdel till världsdel” har möjliggjort att människor med olika språkliga och kulturella bakgrunder träffas på en plats av olika skäl. Som hon betonar, ”har gränser ritats om och stora grupper av människor har tvångsförflyttats” (ibid.), medan andra har övergivit sitt hemland av antingen politiska och/eller ekonomiska anledningar eller flyttat till nya länder för äventyrets skull. Redan på 1960-talet började många arbetslösa greker, jugoslaver och turkar strömma in till Sverige. Även om de först bodde i olika industriorter, flyttade de till städer, och i slutändan bosatte sig i ”betonggetton”, dvs. förorter som byggdes under miljonprogrammets dagar på 1970-talet utanför storstäder såsom Stockholm, Göteborg eller Malmö: ”Där kom människor från alla jordens hörn och med mycket olika seder och bruk, religioner, utbildning och språk att bo. Inte så få av dem var lågutbildade och kom från samhällen med helt andra livsmönster än det svenska” (ibid., 12). Tjugo år senare, på 1980-talet, började man lägga märke

till att ungdomar som vuxit upp i s.k. invandrarrika, oftast västliga, förorter talade en annorlunda svenska än vad som skulle förväntas. Följaktligen ”drog många slutsatsen att de inte kunde svenska” och att ”de hade ett torftigt och felaktigt språk” (ibid., 238). I alla fall talade de ingen ”riktig” svenska. Trots detta var dessa ungdomar stolta över hur de talade *rinkebysvenska* och ”framhävde att de kunde ord från alla språk” (ibid.).

Enligt Gunnarsdotter Grönberg (2013: 244), har just *rinkebysvenska* länge varit den populära termen oavsett var i landet detta språkbruk förekommer, men sedan den kraftiga inflyttningen till Sverige, i första hand till Stockholmsområdet, som försiggick under 1970- och 1980-talen har även termer med annan geografisk förankring etablerats, som *rosengårdsska* i Malmö och *gårdstenska* i Göteborg. Därutöver har även beteckningar med sociala konnotationer börjat användas, t.ex. *miljonsvenska* (av miljonprogrammet) och *blattesvenska* (där *blatte* ungefär denoterar ’mörkhyade, utländska personer’) som lanserades och förespråkades av invandratidskriften *Gringo* samt *betongsvenska* (en referens till s.k. betonggetton).

I mångt och mycket ligger denna språkliga variant på gränsen mellan dialekt och sociolekt. Men redan 1988 redogjorde Kotsinas, som har ägnat sig åt forskningsarbete om förortssvenskan, för om det som hon uppfattar som *rinkebysvenska* kan betecknas som dialekt eller sociolekt: hon preciserar kriterier som sammanställt kan definiera en dialekt med utgångspunkt i jämförelsen mellan *rinkebysvenska* och rikssvenska (cit. i Önder 2013: 6-7). Trots att den uppfyller de flesta kriterierna för en dialekt, uppfyllde den inte kriteriet för etablering och Kotsinas drog slutsatsen att den bör klassas som en social dialekt eller gruppvarietet, som används inom en viss miljö med social, etnisk och åldersmässig avgränsning (ibid., 7). Detta fick till följd att vissa sociolingvister började kalla varianten för multietniskt ungdomsspråk. Som Bijvoet & Fraurud (2006: 6) till och med argumenterar, och som i senare forskning bekräftas av andra som den danska lingvisten Quist (2009), kan man ”se möjligheten av en tredje typ av varietet; en ny multietnisk socio-dialekt. Man kan tänka sig att vissa språkdrag konventionaliseras mer allmänt bland delar av befolkningen i flerspråkiga bostadsområden som markörer för en lokal och social tillhörighet och att dessa tas upp av följande generationer som komponenter av en alltmer stabiliserad varietet. Det skulle alltså vara ett sätt att tala svenska som inte har att göra med att man är andraspråkstalare eller ungdom, utan bara med att man har sina rötter i en flerspråkig förort”. Vem som är ungdom och hur det yttrar sig betraktas emellertid i många avseenden som social konstruktion (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 238). Pia Quist, som undersökte stilistiska särdrag i danska storstäder, använde

sig dock av termen *multietnolekt* för att beskriva en språkvarietet som har vuxit fram ur multietniska miljöer där språkbrukare talar många olika modersmål, men har ett gemensamt språk (2009: 10). Hos förortssvenskan är detta kontaktspråk eller *lingua franca*, svenskan som i mångt och mycket tar på egenskaperna hos talarnas modersmål. Med suffixet *-lekt* anknyter termen till dialekt och sociolekt, men indikerar att det rör sig om ett språkbruk med mångkulturell och mångspråkig bakgrund (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 253). Därför väljer jag termen *multietnolekt* för att diskutera om ämnet. I nästa underkapitel tar jag upp typiska språkliga drag som kännetecknar förortssvenskan.

VII. 1. 3. Vilka språkliga drag är typiska?

Förortssvenskan karakteriseras främst av en säregen fonologi. Det som skiljer den varianten från andra varianter är det uttal som kallas för ”stötigt”, dvs. den för svenska oron främmande prosodin (Kotsinas 2005: 239), som exempelvis kan orsakas av att ”ett tydligt tryck läggs på flera och andra ställen i satsen än vad som är vanligt i svenskan” eller ”att gränserna mellan orden blir en aning tydligare i löpande tal än normalt” (ibid.). För många icke-infödda svensktalande, i synnerhet för förstagenerationens invandrare är skillnaden mellan korta och långa vokaler nästan omöjlig att höra, t.ex. i ordparen *hat – hatt* eller *hög – högg* (ibid.). På grund härav har deras uttal staccatoliktande rytm, och därmed är det främmande för infödda svenskar, vilket gör att fenomenet ofta lekmannamässigt definieras som ”brytning” eller till och med som ”dålig svenska” (Bodén 2007: 2).

Det som också får märkas i förortssvenskan är avvikelser i syntax och morfologi, särskilt ”vid val av genus och prepositioner och vid kongruens, där även direkta misstag begås” (Gomér 2008: 6). Som Kotsinas skriver, är den vanligaste prepositionen i svenskan *på*, som får ofta i förortssvenskan ersätta *i* eller andra prepositioner (2005: 241), t.ex. *jag har läst på tidningen* istället för *jag har läst i tidningen*, medan *n*-genus är betydligt mer frekvent än *t*-genus och tar därför ofta över i förortssvenskan, t.ex.: *du har dragit vår namn i skiten* istället för *vårt* för substantivet *namn* är *n*-genus. Därtill är rak ordföljd efter fundament som inte är subjekt ett framträdande kännetecken på att det handlar om förortssvenska, t.ex. *I morgon han kommer*, i stället för *I morgon kommer han* i standardsvenskan (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 256). Dessutom utelämnar man då och då subjekt och formord som artiklar, som bevisas i Ganuzas studie (2008: 148): *för att tittar på henne* (subjekt) och *jag måste hitta svenskalärare*

(artikel). Härutöver förekommer avledningsändelsen *-ish* enligt Arnstad (2008, cit. i Gomer 2008: 8) tämligen ofta i förortssvenskan, särskilt i ord inom tabuområden som droger, stöld och sex. Även om det liknar engelskans adjektivändelse *-ish* såsom i *foolish* eller *reddish*, är denna ändelse utmärkande för förortssvenskan och ”inget lån, t.ex.: *kranish* (’langare’), *plankish* (’planka = ’åka gratis’) eller *haffish* (’haffa’)” (ibid.).

Kanske centralt i förortssvenskan är dock just ordförrådet för det finns många lån från olika invandrarspråk, vilket gör att förortssvensktalande ibland kallar multietnolekten för *förortsslang*. I början lånade man in ord från grekiska, turkiska, bosniska/kroatiska/serbiska för det var många utlänningar som flyttat till Sverige från just dessa länder, men senare kom också många andra invandrare med latinamerikansk spanska, persiska, kurdiska, arabiska, eller nyligen syriska som modersmål. Ord och uttryck såsom *ti kanis* (’hur mår du’) som hämtats från grekiska, *guss* (’flicka’) eller *aina* (’polis’), som tagits in från turkiska, samt *para* (’pengar’) som antingen härstammar från turkiska eller BKS, spanskans *chica* (’flicka’), *amigo* (’vän’) eller *dinero* (’pengar’) samt *guzz* (’tjej’), *keff* (’dåligt’) som lånats in från arabiska och *bre* (’bror’) som kommit från serbiskan är bland de vanligaste förortsslangord. 2004 utarbetade Kotsinas i samarbete med den svensk-venezuelanske rapparen Doggy Doggelito en omfattande förortsslangordbok, som förblir den enda ordboken som listar förortsslangord och uttryck till dags dato. I förordet förklarar Kotsinas och Doggelito att förortsslangen inte bara är en blandning av ord från många olika språk, utan att man i denna slang finner en hel del påhittade ord och intressanta fraser (såsom *igno* – ’okunnig person’ eller *tajtish* – ’trendnisse’) som visar på kreativitet och humor och samtidigt ett medvetande om vad som är aktuellt (2004: 17-18):

När man behöver ange varifrån en person härstammar kan man ta fasta på något drag som är eller åtminstone anses vara typiskt för landet eller dess invånare, till exempel en typisk maträtt. En arab kan då kallas *kebab*, en indier *curry*, en asiat *sushi* och en svensk *potatis*. En grek eller grekinna kallas naturligtvis *hellas* efter det grekiska namnet på landet.

De framhåller dock att ingen slangordbok är fullständig och att slang som allt annat talspråk förändras från generation till generation (ibid., 8). Men det som bör uppmärksammas är att förortsslangord likasom vanliga svenska slangord fungerar som gruppmarkörer: ”Dels skapar gemensamma ord och uttryck en känsla av *grupptillhörighet*, dels kan de *markera avstånd* mot andra som inte använder eller, kanske allra helst, inte förstår vad orden betyder. *Brott mot normer och tabun* är en tredje funktion som också är central för många ungdomar, då slang och annat s.k. fult språk som svordomar och könsord kan användas för att chockera och

provocera föräldrar, lärare och andra” (Kotsinas 1994: 63). En fjärde funktion är kreativitet – förortsslang möjliggör att man leker med språket.

Att förortsslang fått spridning bland de som inte har invandrarbakgrund bekräftades våren 2006, då en debatt i *Dagens Nyheter* där forskare, författare och journalister deltog rasade: den utlösande faktorn var att orden *guss* ’tjej’ och *keff* ’dåligt’ hade tagits med i den nytv-givna trettonde upplagan av SAOL (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 255). Detta beslut ledde till att litteraturprofessorn Ebba Witt-Brattström uttryckte sig mycket negativt om *blattesvenskan*: ”Regeringen signalerar till våra nya svenskar att det räcker om de lär sig lite lagom blattesvenska så att de kan slå upp ett stånd och sälja bananer i Rosengård.”²⁴ Debatten handlade i första hand om svensk skolpolitik och ”om undervisningsmodell för tvåspråkiga elever som enligt forskare och pedagoger bäst gynnar såväl språk- som kunskapsutveckling (d.v.s. satsningar både på de egna modersmålen och på svenska som andraspråk)”, men som Witt-Brattström kallade för blattesvenska (Bijvoet & Fraurud 2006: 4). Men som Kotsinas hävdar, måste man medge att ”även om man ser de nämnda dragen som bevis på att förortssvenskan är torftig och fylld av fel, gäller det inte den del av språket som vi kallar slang”, där ett ständigt nyskapande sker (2005: 241). Just tvärtom är förortsslang således mycket berikande för svenska språket.

En sista grupp egenskaper som utmärker förortssvenskan är diskurspartiklar, dvs. formord som kan användas för att bevara eller rädda det sociala ansiktet samt strukturera interaktionen (Wirdehn 2013: 220-221). I vanligt svenskt talspråk är dessa utfyllnadsord, som går under namnet ”små, onödiga ord” även om de sällan är så onödiga, t.ex. *liksom*, *typ* och *eller hur*: ”Det finns också en övergripande funktion som är minst lika viktig – diskurspartiklar signalerar att det är fråga om informellt talspråk och bidrar till flyt i spontana samtal” (Gunnarsdotter Grönberg 2013: 246). Utöver dessa är enligt Svensson (2009: 217) diskurspartiklarna *du vet*, *fattar du* och *ey* de mest signifikanta för förortsspråket. Dessutom kan diskurspartikeln *du vet* variera i form: man skriver den ibland samman eller omvänt, dvs. som *duvet* eller *vetdu*. Denna partikel används både i monologer ”när talaren berättar om personliga, ofta tämligen emotivt laddade, episoder ur sitt liv och då lyssnaren inte tycks känna till händelserna i förväg” eller i dialoger så att lyssnaren ska bejaka talarens åsikter, attityder eller känslor (ibid., 223). Dessutom finns en annan variant: om talaren konverserar med fler än en person, då använder

²⁴ < <http://www.dn.se/kultur-noje/vem-ager-svenskan/>>, hämtad: 30 jan 2017

man diskurspartikeln *ni vet*. En andra diskurspartikel med liknande funktion – *fattar du* – likasom *du vet* – brukar också förekomma i omvänd form: *du fattar*.

VII. 2. Analys - variabler, resultat och diskussion

VII. 2. 1. Variabler

I enlighet med tidigare forskning har jag valt att undersöka de följande variablerna som förefaller vara de mest kännetecknade för förortssvenskan: *förortsslang*, *rak ordföljd i huvud- och bisatser*, *felaktigt genus-* och *prepositionsval* samt *diskurspartiklar* (*ey*, *fattar du/du fattar* och *du vet/vet du/ni vet*). Då jag inte råkat på exempel på *felaktigt genus-* och *prepositionsval* ingår bara de andra tre variablerna i min beskrivande resultatredovisning.

VII. 2. 2. Resultat och diskussion

VII. 2. 2. 1. Förortsslang

Framförallt förekommer förortsslangord²⁵ tämligen ofta i romanen. De kommer från olika språk: en del har sitt ursprung i latinamerikansk spanska (*loco* – 'galen' eller *primo* – 'kusin') och det finns vissa inslag från turkiska (*aina* – 'polis'), serbiska (*dobrodošao* – 'välkommen'), arabiska (*floss* – 'pengar') samt svensk slang eller nyskapade ord.

I den engelska översättningen har man till stor del substituerat förortsslangord med engelskans slang- eller jargongord, t.ex.:

SV: "Jag vet, du har köpt **koks** av mig." (53)

EN: "I know, you've bought **candy** from me." (55)

²⁵ Alla svenska exempel har analyserats med hjälp av Kotsinas och Doggelitos ordbok *Förortsslang* (2004).

Koks, gatuslangordet för kokain har i översättningen alltså bytts ut mot *candy*²⁶, som i amerikansk slang betecknar en olaglig sockerliknande drog såsom kokain. Ett ytterligare exempel på sådant hanteringssätt är följande:

SV: ”När **aina** plocka han, han hade falskt pass på sig.” (21)

EN: ”When **the Five-Oh** plucked him, playa had a fake passport.” (19)

Förortsslangordet *aina*, som liksom många andra i förortssvenskan betecknar *polis*, har ersatts med det idiomatiska uttrycket *the Five-Oh*²⁷ som även i amerikansk gatuslang betyder *polis*.

Därtill har alla ord som härstammar från latinamerikansk spanska bevarats i sin originella form och de är, liksom i originalet, skrivna i kursivstil för att markera att det rör sig om främmande ord:

SV: ”Jag kommer sakna dig, ***hombre***.” (64)

EN: ”I’m gonna miss you, ***hombre***.” (67)

Till viss mån har förortsslangordens effekt även reducerats genom att använda sig av standardspråkliga ord och uttryck, t.ex. har ordet *knas* (ungefär ’problem’) neutraliserats:

SV: ”Det blir ***knas***.” (54)

EN: ”***Messy. No good.***” (55)

I översättningen till kroatiska är ersättning med målspråkets motsvarande slang- eller jargongord också det vanligaste hanteringssättet. Till exempel har förortsslangord i följande två svenska meningar substituerats med kroatiska jargongord²⁸:

SV: ”Nån tipsade **aina** var han var.” (21)

HR: „Netko je dojavio **murji** gdje je.” (18)

Förortsslangordet *aina* har alltså ersatts med det kroatiska jargongordet *murja* med samma betydelse. På samma sätt har nästa exempel behandlats:

²⁶ <<http://www.thefreedictionary.com/candy>>, hämtad: 12 jan 2017.

²⁷ <http://idioms.thefreedictionary.com/five-oh>, hämtad: 12 jan 2017.

²⁸ Alla kroatiska exempel har analyserats i enlighet med jargongordboken *Rječnik hrvatskoga žargona* (2013).

SV: ”Bada i **floss**.” (54)

HR: „Kupati se u **lovi**.” (47)

Floss som ursprungligen kommer från arabiska där ordet ungefär betyder ’pengar’ har i den kroatiska översättningen bytts ut mot jargongordet *lova* med samma betydelse, vilket gör att den allmänna effekten förblir på samma nivå.

Slangordet *klantish* (’fumlig’), som troligen är ett nyskapat ord och har den för förtortssvenskan utmärkande ändelsen *-ish*, har samtidigt neutraliserats och kompenserats:

SV: ”Respekt till honom men han rätt **klantish**.” (21)

HR: „Respektiram ga, **al’ fakat** je **nespretan**.” (18)

I översättningen har man bestämt sig för standardkroatiskans adjektiv *nespretan*. Trots att ordet har en motsvarande innebörd, verkar *nespretan* smått onaturligt och styvt jämfört med *klantish*, som verkligen har ett annat stilistiskt värde. Översättaren har dock kompenserat för neutraliseringen genom att använda sig av *fakat*, ett talspråkligt förstärkande adverb i meningen *verkligen* och den kontraherade konjunktionen *al’* som snarare tillhör kroatiskt talspråk. Men om denna konjunktionsform även kan tolkas som kompensation för utelämnandet av kopulaverbet *vara* i originalet, förblir diskutabelt.

Slangord från latinamerikansk spanska såsom *loco*, *hombre* eller *primo* har antingen bevarats på spanska eller bevarats och förklarats för kroatiska läsare, såsom i nästa två exempel:

SV: ”**Loco**, jag kan inte säga det till dig i dag.” (64)

HR: ”**Loco**, **jesi lud**, ne mogu ti danas reći.” (57)

Här har den kroatiska översättaren klargjort vad ordet *loco* betyder på kroatiska i form av ett inomtextligt tillägg: *jesi lud* (ungefär ’är du galen’). En av möjliga anledningar till ett sådant beslut kunde vara det att översättaren ville överföra dialogens stämning, men också illustrera ordets egentliga innebörd för kroatiska läsare.

Ett ytterligare exempel på edukation gäller det spanska ordet *primo*, som bevarats i texten och markerats med en fotnot som innehåller översättarens anmärkning om att ordet har spanskt ursprung och betyder ’manlig kusin’:

SV: ”**¡Primo!** Underbart att se dig.” (40)

HR: „Primo⁶! Drago mi je da te vidim.“ (43)

⁶ Španj: bratiću! (op. prev.)

Avslutningsvis kan sammanlagt fem sätt att hantera förortsslang identifieras i översättningarna. I båda översättningarna har förortsslangord i hög grad ersatts med slang- och jargongord. En del slangord har också bevarats eller neutraliserats i översättningen till engelska. Å andra sidan kan det uppmärksammas att neutralisering inte förekommer utan kompensation i översättningen till kroatiska. Därtill visas det att bevarande vanligtvis åtföljs av förklaring eller översättarens anmärkning på kroatiska som inte kan sägas för den engelska översättningen.

VII. 2. 2. 2. Rak ordföljd i huvud- och bisatser

I kontrast till vad som förväntats finns det inte så många syntaktiska avvikelser som gäller ordföljd i originalet. I den engelska översättningen har merparten av dessa avvikelser neutraliserats och kompenserats t.ex.:

SV: Kanske finns det några nya krogar som vill ha oss också. (32)

EN: Might be some new bars who want us, too. (31)

Ovanstående svenska mening består av en huvudsats och en relativ bisats som inleds med subjunktionen *som*. BIFF-regeln, alltså den grammatiska minnesregel som gäller placeringen av satsadverbial i bisatser, uttydas på följande sätt: *I Bisats kommer Inte Före det Finita verbet*. Med andra ord kan man peka på en ordföljdsavvikelse rörande satsadverbial *också* i denna mening. I standardspråket skriver man snarare: *Kanske finns det några nya krogar som också vill ha oss*. I översättningen till engelska har detta ordföljdsfel inte överförts, utan kompenserats genom att använda engelskans relativa pronomen *who* på ett felaktigt sätt: eftersom *bars* inte syftar på personer, brukar man i detta fall snarare använda *that* eller *which* i stället för *who*.

Ett andra exempel på neutralisering + kompensation är följande:

SV: ”Jag inte skulle hjälpa vem som helst.” (22)

EN: ”Wouldn’t just help anyone.” (19)

I originalet står satsadverbialen *inte* i huvudsatsen på fel plats därför att satsadverbial enligt regeln kommer efter det finita verbet i huvudsatser, så att man snarare skulle säga: *Jag skulle inte hjälpa vem som helst*. I översättningen till engelska har man inte överfört denna avvikelse, men subjektet *jag* har i stället tappats bort.

I vissa fall har man enbart neutraliserat den syntaktiska avvikelse som finns i originalet, t.ex.:

SV: ”Förutom taxibilar **jag har** lite annan business för mig.” (53)

EN: ”I have some other business, other than cabs.” (55)

Här hittar man alltså ett ordföljdsfel som igen beträffar huvudsatsen – eftersom *förutom taxibilar* är en prepositionsfras som står i fundament, måste den följas av det finita verbet. Det är alltså mer korrekt att skriva: *Förutom taxibilar har jag lite annan business för mig*. I den engelska översättningen har detta fel enbart utelämnats.

Till sist nämner jag ett exempel på ett ordföljdsfel som har överfört till engelska:

SV: ”Jag **aldrig** skulle hålla käft för nån jävla skinnskalle eller Wolfpacksnubbes skull.” (22)

EN: ”**Never** I'd keep my mouth shut for some fucking skinhead or Wolfpack puto.” (19)

I den svenska meningen står *aldrig* före det finita verbet, vilket är felaktigt, för satsadverbial, som redan sagt, placeras i huvudsatser efter verbet, dvs. efter *skulle*. I översättningen bör antingen *never* eller det modala verbet *would*, som finns i kontraherad form, omplaceras: i engelskans talspråk syns det ovanligt att börja en mening med ett satsadverbial, men om man gör så, då är ordföljden i princip omvänd: *Never would I keep my mouth shut for some fucking skinhead or Wolfpack puto*. Det finns emellertid ett alternativ: *I'd never keep my mouth shut for some fucking skinhead or Wolfpack puto*.

I den kroatiska översättningen kan liknande tillvägagångssätt vid analys av syntaktiska avvikelser identifieras. Neutralisering i kombination med kompensation ter sig vanligast:

SV: ”Jag **inte** skulle hjälpa vem som helst.” (22)

HR: „Ne **bi'** pomogao bilo kome.“ (19)

Satsadverbialen *inte*, som står före det finita verbet *skulle*, har neutraliserats och kompenserats i översättningen till kroatiska: den kroatiska översättaren har använt sig av en kontraherad

konditionalisform, nämligen *bi'*, för att indikera att det handlar om informellt talspråk. I standardkroatiskan är det brukligt att skriva *bih* i första person singular.

Ett liknande exempel där ett ordföljdsfel kompenseras i måltexten är följande:

SV: ”Jag **aldrig** skulle hålla käft för nån jävla skinnskalle eller Wolfpacksnubbes skull.“ (22)

HR: „Ali za skinjaru ili Vučjeg brata ne **bi'** držao jezik za zubima.“

Här har *aldrig* utelämnats, men den kroatiska översättaren har kompenserat för detta genom att kontrahera det finita verbets form (*bih* – *bi'*).

Dessutom har en del ordföljdsavvikelser i översättningen bara strukits. I exemplet nedan handlar det om en mening som inleds med bisats, varefter man i standardsvenskan skulle använda det finita verbet, men här börjar huvudsatsen med subjektet *han*:

SV: ”När aina plocka han, **han hade** falskt pass på sig.” (21)

HR: „Kad su ga murjaci pokupili, **imao je** lažnu putovnicu.“ (18)

Slutligen har en del ordföljdsavvikelser indirekt överförts till kroatiska. Det rör sig inte om neutralisering och tydlig kompensation, utan om en ordföljdsavvikelse som inte omedelbart kan förknippas med den som förekommer i originalet, t.ex.:

SV: ”Förutom taxibilar **jag har** lite annan business för mig.” (53)

HR: „Osim taksija na crno, vodim neke druge poslove **takoder**.“ (47)

Satsadverbialiet *takoder* ('också') står i denna kroatiska mening på en för de som har kroatiska som modersmål oväntad plats, och detta uppväger den omöjlighet att skapa samma effekt i kroatiskan som Lapidus producerat i svenskan, för ordföljdsregler inte är lika bestämda i kroatiskan som i svenskan.

Preliminära resultat på detta område har visat att syntaktiska avvikelser gällande ordföljd har neutraliserats och kompenserats i båda översättningarna. I en del meningar där sådana avvikelser är märkbara har de uteslutits, och därmed neutraliserats, eller bytts ut mot målspråkets syntaktiska avvikelser. På grund därav kan tre tillvägagångssätt att hantera syntaktiska avvikelser identifieras: ersättning med målspråkets syntaktiska avvikelser, neutralisering samt neutralisering och kompensation i kombination.

VII. 2. 2. 3. Diskurspartiklar

I romanen uppträder diskurspartiklarna *du vet/vet du/ni vet* oftast. I den engelska översättningen har *du vet/ni vet* för det mesta ersatts med engelskans motsvarande diskurspartikel *you know*, t.ex.:

SV: ”Genom Gürhan, **du vet** turken du och dina polare brukar fixa från.” (53)

EN: ”Through Gurhan, **you know**, the Turk you and your buddies get it from.” (55)

SV: ”Svart, **ni vet**.” (13)

EN: ”Under the table. **You know**.” (9)

Ett exempel på diskurspartikeln *du vet* har dock ersatts med den informella interjektionen *Yo*, som i engelskan används för att hälsa någon, uttrycka spänning eller dra någons uppmärksamhet, såsom här:

SV: ”**Du vet**, pasta har alla fördelar mot vanligt puder.“ (19)

EN: ”**Yo**, paste even betta than powder.” (17)

Det verkar intressant att den engelska översättaren valt en icke-standard adjektivform *betta* fastän det inte omedelbart knyter an diskurspartiklar. Det finns till och med ingen avvikelse i originalet och detta kan tjäna som indikation att denna form kanske kompenserats för någon tidigare eller senare form av neutralisering.

Å andra sidan har diskurspartikeln *vet du* enbart utelämnats i dialogen mellan Mrado och Mahmud, och därmed neutraliserats såsom i nästa exempel:

SV: ”Ledsen Mrado, jag ska träna **vet du**. Kör ett pass till varje natt.” (32)

EN: ”Sorry, Mrado. I gotta work out **(X)**. Do another session every night.” (31)

Diskurspartikeln *du fattar* som endast hittats i denna form har antingen ersatts med engelskans *you know* eller utelämnats, t.ex.:

SV: ”**Du fattar**, jag förstår du behöver cash.” (53)

EN: ”**(X)** I know you need the big cheese.” (54)

Till slut tar jag upp en sista diskurspartikel – *Ey* – som sällan förekommer i romanen, men också kan brukas som en hälsning eller för att dra någons uppmärksamhet. Den har överförts till engelska utan modifieringar:

SV: ”**Ey**, Jorge, har du planer eller?” (22)

EN: ”**Ey**, Jorge, got plans or what?” (21)

Generellt sett kan det sägas att de undersökta diskurspartiklarna mestadels har substituerats med engelskans diskurspartiklar vars stilistiska värde antingen ligger på samma nivå eller kan tolkas som ännu mer informell stil. Vissa diskurspartiklar har strukits eller bevarats, men i stort sett syns det att de har översatts till engelska med tanke på målkulturen, varigenom effekten som Lapidus ville skapa i originalet till och med har överförts på ett tillfredsställande sätt.

I den kroatiska översättningen kan man fastlägga snarlika tendenser. Diskurspartiklarna *du vet/vet du/ni vet* har i de flesta fall bytts ut mot kroatiskans diskurspartiklar *znate* som utmärker vanligt kroatiskt talspråk eller *kužiš/ku'iš* som kopplas ihop med kroatisk jargong:

SV: ”**Ni vet**, nån som ser till att jag inte verkar ensam.” (32)

HR: „**Znate**, da se ne čini da radim sam.“ (28)

SV: ”**Du vet**, pasta har alla fördelar mot vanligt puder.“ (19)

HR: „**Ku'iš**, pasta ima prednosti kad to usporediš s običnim prahom.“ (17)

I mindre utsträckning har partikeln *du vet* utelämnats, såsom i följande exempel:

SV: ”Genom Gürhan, **du vet** turken du och dina polare brukar fixa från.” (53)

HR: „Preko Gürhana, **(X)** onog Turčina koji nabavlja tebi i frendovima.“ (47)

Det som emellertid kan ifrågasättas är om den kroatiska översättaren har använt sig av det kroatiska demonstrativa pronomenet *onog* (ungefär ’den där’) som kompensation för utelämnandet av diskurspartikeln *du vet*.

Diskurspartikeln *du fattar* har i regel hanterats på liknande sätt. Huvudsakligen har den ersatts med kroatiskans diskurspartikel *kužiš* för att avbilda karaktärernas tuffhet:

SV: ”**Du fattar**, jag förstår du behöver cash.” (53)

HR: „**Kužiš**, znam da ti treba keš.“ (47)

Slutligen finns diskurspartikeln *ey* som i kroatiska översättningen bytts ut mot interjektionen *ej* som också tillhör kroatisk jargong:

SV: ”**Ey**, Jorge, har du planer eller?” (22)

HR: „**Ej**, Jorge, imaš neke planove, ha?” (19)

Enligt resultaten kan tre grundläggande hanteringssätt gällande diskurspartiklar i översättning identifieras: till stor del ersätter man dem med målspråkets motsvarande diskurspartiklar, men man kan även välja att utelämnas eller bevara dem. En möjlighet är också att kompensera för diskurspartikeln som har utelämnats genom att lägga till något annat element för att stilistiskt markera dialoger. I båda översättningarna syns det att diskurspartiklarna som undersökts har överförs till de respektive språken med tanke på den amerikanska och den kroatiska kulturen.

VIII. Slutsats

Sammanfattningsvis kan inga exakta slutsatser dras. Man bör vara medveten om att materialet som analyserats är tämligen begränsat därför att det bara är en spänningsroman som undersökts i denna studie, men resultaten visar ändå på vissa tendenser.

Undersökningsresultaten som gäller kulturspecifika element, och detta ämne är centralt i denna studie, har uppvisat att *exotisering* är den absolut vanligaste översättningsstrategin i båda översättningarna. Därmed kan det konkluderas att både den engelska och den kroatiska översättaren har riktat sina översättningar mot källkulturen, så att allt fler läsare blir nyfikna på den främmande källkulturen. Därigenom får potentiella läsare tillgång till livs- och beteendemönster eller värden som präglar det svenska samhället samt alla artefakter som hittills har skapats. Detta går bara delvis hand i hand med tidigare forskning, i synnerhet om man tänker på mina hypoteser, men det som ovillkorligt har bekräftats beträffar *edukation* som en mycket stark global översättningsstrategi i den kroatiska översättningen. Som väntat bevisar detta vad för en avgörande roll språk- och kulturparen i fråga spelar när det gäller valet av översättningsstrategier, särskilt om man tar hänsyn till kulturell (a)symmetri. Forskningen har dessutom visat att översättare tenderar att behandla olika kategorier av kulturspecifika element på olika sätt beroende av deras funktion i källtexten. Geografiska namn och namn på massmedier eller mat och dryck, till exempel, brukar inte översättas på ett och samma sätt.

Förortssvenskan som endels utmärker denna roman har också varit föremål för undersökning. Med tanke på lexikala, syntaktiska och pragmatiska särdrag har dialoger mellan karaktärer med invandrabakgrund analyserats i originalet och översättningarna. Förortsslangord som utgör den mest framträdande komponenten i multietnolekten brukar ersättas med målspråkets slang- och/eller jargongord, ordföljdsavvikelser tenderar man oftast neutralisera och kompensera med stilistiska markeringar i måltexten och diskurspartiklar har i stort sett bytts ut mot målspråkens typiska diskursmarkörer. Eftersom inte särskilt mycket forskning har ägnat sig åt detta ämne, har det varit väldigt intressant att komma till preliminära insikter om hur förortssvenskan som en specifik variant av svenska språket kan överföras till engelska och kroatiska.

Det skulle vara medryckande att jämföra översättningar av flera romaner inom samma genre och stil för att kunna utreda om de senaste rönen inom forskning kring kulturspecifika element är ett återkommande mönster. I framtiden skulle det kunna vara relevant att komplettera

textuella uppgifter med de som får dras ut ur intervjuer med översättare. Därutöver kan andra eventuella störande faktorer eller agenter tas i beaktande såsom översättarnas utbildning och/eller erfarenhet, förlagens möjliga inverkan på översättningen, korrekturläsarnas ändringar eller preferenser samt tillgång till referensöversättningar till andra språk översättare behärskar. När det gäller förortssvenskan, hoppas jag att min pilotstudie kan tjäna som underlag och motivering för andra forskare att ta itu med multietnolekten i litterär översättning, för det finns flera verk som till större eller mindre utsträckning har skrivits på någon form av förortsspråket. Detta och liknande otillräckligt undersökta ämnesområden, i synnerhet de som gäller språkparen svenska-engelska och svenska-kroatiska, syns därför mycket angelägna för att kunna vidareutveckla översättningsstudier som disciplin.

IX. Sammanfattning

Detta masterarbete syftar först och främst till att utreda hur kulturspecifika element har hanterats med utgångspunkt i Jens Lapidus spänningsroman *Snabba Cash* och dess respektive översättningar till engelska och kroatiska. Enligt tidigare forskning riktas översättningar från svenska till engelska mot målkulturen, medan översättningar från svenska till kroatiska brukar vara källkultursorienterade. Huvudmålet med arbetet är dock att utföra en grundlig, komparativ analys av de översättningstekniker som tillämpats, fastställa de grundläggande översättningsstrategierna i båda översättningarna samt framhäva skillnader mellan dem med tanke på att den bristfälliga binära strategifördelningen inte avspeglar den verkliga situationen. Följaktligen har två tvåspråkiga parallella korpusar utformats: den första omfattar insamlade uppgifter som gäller språkparet svenska-engelska, medan den andra korpusen består av uppgifter beträffande språkparet svenska-kroatiska. Kulturspecifika element har delats in i sex kategorier: *Geografiska namn, Institutioner, företag, organisationer och verksamheter, Personnamn, Massmedier, Mat och dryck* samt *Övrigt*. De insamlade uppgifterna har analyserats kvalitativt, vilket betyder att varje element har tilldelats en motsvarande översättningsteknik (jfr. Pedersen 2007, Franco Aixelá 1996) som bidragit till en av de följande fyra översättningsstrategierna: exotisering, neutralisering, edukation och assimilation (jfr. Veselica Majhut 2012, Pavlović 2015). Uppgifterna har även analyserats kvantitativt: den svensk-engelska korpusen omfattar sammanlagt 218 kulturspecifika element, medan deras antal i den svensk-kroatiska korpusen uppgår till 222. Resultaten, som också har uppdelats efter kategorier, tyder på att båda översättningarna mestadels har exotiserats. En väsentlig skillnad ligger dock i andelen av edukation som en global översättningsstrategi vars ändamål är att informera potentiella läsare om den främmande, i detta fall svenska, kulturen. Härvidlag bör framhävas att romanens kroatiska översättning, som väntat, är mycket mer upplysande än dess översättning till engelska. Utöver detta syftar denna studie i mindre utsträckning även till att ge preliminära resultat om hur olika lexikala, syntaktiska och pragmatiska drag som kännetecknar *förtortssvenskan*, den multietnolekt romanens dialoger delvis sker på, kan överföras till engelska och kroatiska som målspråken. Förtortssvenskan undersöks med hänsyn till de tre utvalda variablerna: *förtortsslang, rak ordföljd i huvud- och bisatser* samt *diskurspartiklar*. Trots att materialet är begränsat, pekar resultaten på diverse tillvägagångssätt som gäller i båda översättningarna.

Nyckelord: kulturspecifika element, översättningstekniker, översättningsstrategier, förtortssvenska, multietnolekt

X. Summary

Everything around us is immersed in culture. Culture does not only entail values, norms and lifestyle patterns as merely symbolical or ideological entities specific to a particular society, but it also comprises artifacts, i.e. material goods produced by its members (Giddens 1994). Avid readers of genre fiction stemming from various countries and cultures have certainly come across such entities: they are usually names, objects or phenomena rooted in the source culture. Swedish popular fiction, for instance, opens a gateway to the world where many implicit and explicit references to Swedish culture are to be found. But how does one recognize what might be perceived as typical of a particular foreign culture? The answer to that question is relatively simple: an item could be considered culture-specific when it is brought into contact with another culture (cf. Franco Aixelá 1996). How these items are rendered in translation appears to be one of the greatest challenges literary translators may face in their professional careers. As intercultural mediators, translators play an indispensable role in constructing cultural identities since they are largely responsible for how the source culture is depicted in the target text. Hence, it is essential to examine items representative of a specific source culture in translations intended for other cultural markets.

The primary objective of this study was to investigate potential similarities and differences in how culture-specific items were rendered in the English and Croatian translations of Jens Lapidus' breakout novel *Snabba Cash*, as well as to identify the translation techniques and strategies employed. Although the topic of CSIs in general has hitherto been addressed by many influential scholars (Ivir 1987, Florin 1993, Franco Aixelá 1996, Pedersen 2007 etc.), there are very few relevant studies dealing with culture-specific items in translation from Swedish into English and/or Croatian (Grundler 2012, Takáč 2015). Therefore, the purpose of this thesis was to contribute to this area of translation studies by offering fresh and helpful insights that could be used in further research of the phenomenon.

Given that the novel about Stockholm's underworld garnered great attention in Sweden, achieving remarkable success on the market, which swiftly turned Lapidus into a bestselling author on the well-established Swedish crime fiction scene, the choice of *Snabba Cash* as the primary research material is not particularly surprising. Although usually perceived as “low-brow” and “market-oriented” (Storm 2016: 10), meaning they appeal to the widest range of consumers as they are produced, sold and translated very quickly and cheaply, crime novels make a vast majority of today's translation production and, as such, may reveal more about the

decision-making process than translations of “high-brow” literature (ibid.). Praised by critics, Lapidus’ approach to writing crime fiction differs from the traditional Swedish one: he portrays the world of criminals, gangs, and brats from their own perspectives, describing them as whole individuals made of flesh and blood. Three life stories are intertwined in the novel. Johan Westlund, a.k.a. JW, a student of economics, earns money by driving an illegal taxicab and selling cocaine in order to climb the social ladder and sneak into Stockholm’s upper-class social circles. Drug dealer Jorge Salinas Barrio, originally from Chile, is on the run from both the police and the Serbian mafia. Having escaped from the Österåker prison, his mind is set on fleeing the country as soon as possible. Lastly, Mrado Slovic, a Serbian hatchet man, manages his boss Radovan’s money laundering business, while fantasizing about a good life for his daughter Lovisa and himself. What connects these three life stories to one another is, of course, a burning desire to earn easy money.

Linguistically, this novel is even more enthralling, as Lapidus allows for a clash of different languages and writing styles: Rinkebysvenska vs. legal Swedish, journalistic writing vs. economics jargon (Lundberg 2006). In *Snabba Cash*, the dialogues between characters who come from an immigrant background are partially written in *förortssvenska*, a multiethnic variety of Swedish, which illustrates the darker side of Swedish society more realistically. Consequently, this study, though to a lesser extent, also provides preliminary findings on how various lexical, syntactic and pragmatic features characteristic of this specific linguistic variety can be transferred into English and Croatian. Widely spoken in the immigrant suburbs of large cities such as Stockholm, Gothenburg or Malmö, it clearly represents the values promoted by Sweden as a multicultural country, which makes the variety “equally Swedish” as any other culture-specific item.

As suggested by Ulla-Britt Kotsinas (2005), it has never been easier to move long distances. We live in an era of globalization where state boundaries have been redrawn and large groups of people have been displaced. While many have abandoned their homelands for political and/or economic reasons, others have moved to new countries to seek adventures. As early as in the 1960s, the first large wave of immigrants from Greece, Turkey, and the former Yugoslavia arrived in Sweden to enter the labor market. At first, they lived in industrial towns, but soon they moved to cities, eventually settling in the so-called “concrete ghettos”, i.e. suburban areas surrounding Stockholm, Gothenburg, and Malmö built during the *miljonprogrammet* (“The Million Program”), a public housing program implemented in Sweden between 1965 and 1974. People from all corners of the world eventually came to live

there. In the 1980s, it became obvious that many young people who grew up in the immigrant, predominantly western, suburbs of Stockholm spoke a different variety of Swedish. Consequently, many people concluded that they did not speak “properly”, referring to the variety as “broken Swedish”. The suburban youth, however, took pride in how they spoke and named the variety *rinkebysvenska* after *Rinkeby*, a district in western Stockholm with a high concentration of people of immigrant ancestry, boasting about how broad their vocabulary was, as it comprised lexemes from many immigrant languages. Since the large-scale immigration into the Stockholm area during the 1970s and 1980s, other popular terms with geographical connotations, such as *rosengårdsska* (Malmö) and *gårdstenska* (Gothenburg) have come into use. In addition, even terms carrying social connotations have emerged, e.g. *miljonsvenska* after *miljonprogrammet*, *betongsvenska* as a reference to the aforementioned “concrete ghettos” or *blattesvenska*, where *blatte* is used pejoratively to describe dark-skinned immigrants. In this respect, *förortssvenska* can be seen as a borderline case between a dialect and a sociolect. But there is a third possibility: the variety can be classified as a *multiethnic socio-dialect* (Bijvoet and Fraurud 2006), or a *multiethnolect* (Quist 2009). The reasoning behind such a terminology is clear: a *multiethnolect* denotes a linguistic variety that stems from a multiethnic community where speakers have many different native languages, but share one common, contact language. In the case of *förortssvenska*, this contact language is naturally a variety of Swedish that takes on the characteristics of the speakers’ native languages.

The multiethnolect is distinguishable from the standard variety of Swedish with regard to several aspects such as phonology (pronunciation, word boundaries, prosodic features, and vowel length), morphosyntax (concord, the use of prepositions, word order), lexis (*förortsslang*) and pragmatics (discourse particles).

As for culture-specific items, the research questions asked in the beginning were as follows:

- 1) What culture-specific items can be found in the novel and its translations into English and Croatian?
- 2) How did the translators render these culture-specific items in their respective translations?
- 3) Are there any substantial differences between the English and Croatian translations?
- 4) Which global translation strategies can be established in the translations?

In accordance with previous research (Grundler 2012, Takáč 2015) and my own assumptions regarding culture-specific items in translations of popular literature, the following four hypotheses were formed:

- 1) Both the target culture and the target language influence how culture-specific items are rendered in translation.
- 2) How culture-specific items are rendered in translation depends on their type.
- 3) With respect to culture-specific items, the English translation is predominantly exoticized.
- 4) The Croatian translation is more educational than the novel's English translation.

The primary material for the analysis included the Swedish original, *Snabba Cash* (2006) and its respective translations into English, entitled *Easy Money*, and Croatian, under the name *Laka lova*. The novel was first translated for the American market in 2011 by Astri von Arbin Ahlander. The version examined in this paper is a mere republication of the American translation that was put on the British market in 2012 by the well-known publisher *Pan Books*. The Croatian publishing company *V.B.Z. d.o.o.* launched the novel in Danilo Brozović's translation onto the Croatian market that same year.

As the main objective of this study was to conduct an in-depth, comparative analysis of the novel and its respective translations into English and Croatian with a special emphasis on culture-specific items, I decided to look at the first hundred pages of the Swedish original, where many items surfaced for the first time. However, it seemed too demanding to carry out an analysis of all culture-specific items, as such approach would suggest going beyond the usual scope of a diploma thesis.

The study was conducted in several steps. In the first step, the focus was laid on text analysis, which means that all the culture-specific items encountered in the first hundred pages were properly marked. Secondly, the items in the original were compared with their respective renditions into English and Croatian. For this purpose, two bilingual parallel corpora were formed. While the first corpus comprised data on the Swedish-English language pair, the second corpus was composed of data on the Swedish-Croatian language pair. During the analysis, the two corpora were edited, supplemented with necessary information and codified with respect to the following two categories: *translation technique* and *global translation strategy*. It is vital to distinguish between these two notions. While *translation techniques* refer to “the various

kinds of relationship observable between source text segments and target text segments, *translation strategies* “could be conscious or automatized” and denote “cognitive routes which lead to problem-solving and are concerned, therefore, with the translation process” (Marco 2009: 73, qtd. in Veselica Majhut 2012: 31).

In order to map these items, Newmark’s model (1988: 95, 215) was used. As the model, unfortunately, did not meet the requirements for this research, it was crucial to modify it. Consequently, the culture-specific items were counted and divided into six categories: *geographical names; names of institutions, companies, organizations and other business activities; names of people; mass media; food and drinks; and other.*

In addition, it is worth mentioning that the Swedish-English and the Swedish-Croatian corpora differ in the total number of recorded culture-specific items for various reasons. As already stated, an item becomes culture-specific when it is exposed to another, foreign culture. Looking at examples from the novel, such as *kilometer* or *kilogram*, which are only deemed culture-specific in relation to the American, and not Croatian, culture, the discrepancies in the overall count appear even more justifiable. However, another aspect should be taken into consideration. Due to the inconsistencies in the rendering of culture-specific items in the novel, I decided to note, and subsequently count, every occurrence of a culture-specific item rendered differently as a separate item.

The collected culture-specific items were then analyzed qualitatively in light of the taxonomies of translation techniques as suggested by Pedersen (2007) and Franco Aixelá (1996). The taxonomies were slightly altered on the basis of the analyzed material. Therefore, the classification applied in this study includes ten translation techniques: *complete retention, adapted retention, direct translation, generalization by a superordinate term, generalization by paraphrase, omission, replacement with a source culture item, replacement with a transcultural item, replacement with a target culture item and combination.* Moreover, all translation techniques contributed to one of the four global translation strategies (Veselica Majhut 2012, Pavlović 2015): exoticization, neutralization, education and assimilation. While exoticization implies a more source-culture oriented target text, assimilation entails a more target-culture oriented target text. Neutralization means that cultural specificity is neutralized and/or deleted in the target text. Finally, education is a global strategy revealing the degree of informativity in the target text (Pavlović 2015: 86-87). It should also be noted that some of the techniques such as *direct translation* or *combination* contributed to different translation strategies depending on the context.

The quantitative analysis produced interesting results. The overall distribution of culture-specific items, as well as the findings regarding the techniques and strategies dominant in each category, are presented comparatively, followed by a general overview of the translation techniques and strategies employed in the two translations. The main findings of this study should be brought to light with regard to the formulated research questions and hypotheses.

The first question concerns culture-specific items that can be found in the novel and its translations into English and Croatian. As mentioned previously, the culture-specific items were grouped into the same six categories in both corpora, but their total amounts vary for the above-mentioned reasons: while the Swedish-English corpus comprises 218 culture-specific items, the Swedish-Croatian corpus contains 222 culture-specific items.

The second and the third questions can be answered simultaneously. The rendering of culture-specific items in the two translations differs from category to category. Although the proposed taxonomy involves ten different translation techniques, only nine of them were detected in the English translation, as no items were replaced with other source-culture items. On the other hand, all of them were applied in the Croatian translation of the novel. What is more, the most frequently used translation technique in the English translation is *complete retention* (91 occurrences, 41.28%), while *combinations*, i.e. two or more translation techniques in combination prevail in the Croatian translation (66 occurrences, 29.73%).

The fourth and final research question deserves to be discussed in several paragraphs. The employed translation techniques contributed to one of the four global translation strategies (*exoticization, neutralization, education and assimilation*).

Geographical names and names of institutions, companies, organizations and business activities were largely exoticized. The main difference between the English and Croatian translations of culture-specific items grouped into these categories is noticeable in the distribution of *education*. According to the obtained quantitative data, the Croatian translation is much more informative than the novel's translation into English.

Similar trends can be identified in the case of *names of people*: while the Croatian translation was highly exoticized, an equal number of names were either neutralized or exoticized in the English translation.

Culture-specific items in smaller categories such as *mass media* or *food and drinks* were rendered differently. The majority of the names of newspapers and radio stations were assimilated in the English translation, while neutralization was the dominant strategy in the

translation into Croatian. On the other hand, names of food and drinks were mostly neutralized in both the English and Croatian translations.

Overall, both translations were highly exoticized (EN: 51.38%, HR: 44.59%), but they differ in how informative and instructive they are for the respective target audiences. The second most common global strategy applied in the Croatian translation is education (29.28%), followed by neutralization (21.62%), while the data on the English translation suggest an opposite tendency, as neutralization (27.06%) precedes education (11.47%). In both translations, however, assimilation proves to be an infrequently adopted strategy (EN: 10.09%, HR: 4.50%).

Going back to the formulated hypotheses, the following four conclusions can be drawn:

- 1) Both the target culture and the target language influence how culture-specific items are rendered in translation. (*hypothesis confirmed*)
- 2) How culture-specific items are rendered in translation depends on their type. (*hypothesis confirmed*)
- 3) With respect to culture-specific items, the English translation is predominantly exoticized (*hypothesis not confirmed*)
- 4) The Croatian translation is more educational than the novel's English translation. (*hypothesis confirmed*)

The study also seeks to provide preliminary findings on how various lexical, syntactic and pragmatic features of *förortssvenska*, a specific multiethnic variety of Swedish, were rendered in the English and Croatian translations.

In this study, only three of these common variables could be detected in the novel and analyzed in the two translations: *förortsslang*, word order in main and subordinate clauses and discourse particles.

Perhaps the most prominent feature of *förortssvenska* is *förortsslang*, consisting of many loanwords from various immigrant languages. At the very beginning, the donor languages included Greek, Turkish and Bosnian/Croatian/Serbian, but since then many native speakers of Latin American Spanish, Persian, Kurdish and Arabic have settled in the country. For this reason, many words and phrases have been borrowed from these languages: *ti kanis* ('how are you') from Greek, *guss* ('girl'), *para* ('money') or *aina* ('the police') from Turkish, *chica* ('girl'), *amigo* ('friend') or *dinero* ('money') from Spanish, as well as *guzz* ('girl') and *keff*

(‘bad’) from Arabic or *bre* (‘brother’) from Serbian. As Kotsinas and the Swedish-Venezuelan rapper Doggy Doggelito indicated in their dictionary (2004), *förortsslang* should not be seen only as a mixture of words from different languages, given that it contains invented words and phrases that function as signs of creativity and humor. Furthermore, the use of such common words and expressions produces a sense of collective identity, but the variety is not only limited to those of immigrant ancestry, as many Swedes use *förortsslang* in order to demonstrate solidarity.

The findings showed five distinct ways of rendering these lexical features. In both translations, *förortsslang* was predominantly replaced with American and Croatian informal and slang expressions. Words of Spanish origin were mostly retained, while those belonging to older Swedish slang were neutralized in the English translation. It is worth mentioning that neutralization rarely occurred without compensation in the Croatian translation, while retention was frequently followed by explanations or comments inserted by the translator, which cannot be said for the novel’s translation into English.

Non-standard word order in main and subordinate clauses is a significant feature in this variety as well. In main clauses, this primarily concerns the position of the finite verb. Standard Swedish has a subject-verb-object basic word order, but it also utilizes verb-second word order after a single major constituent preceding it. These constituents are frequently adverbs, adverbial and prepositional phrases or dependent clauses, for example, *I morgon kommer han*. In *förortssvenska*, however, slight deviations in word order are evident, as the finite verb rarely follows the first constituent, e.g. *I morgon han kommer* (Gunnarsdotter Grönberg 2013). In subordinate clauses, the famous *Biff-regeln* (“I **B**isats kommer **I**nte **F**öre det **F**inita verbet”) should be taken into consideration. This rule stipulates that sentential adverbials are always placed before the finite verb in subordinate clauses. Therefore, the following sentence would not be considered correct in Standard Swedish, as the adverbial *också* (‘also/as well’) is placed after the finite verb *vill*: *Kanske finns det några nya krogar som vill ha oss också*.

According to the preliminary findings, three ways of rendering this syntactic feature can be established. In both translations, the non-standard word order was predominantly neutralized and compensated for, usually by various stylistic markers, e.g. contracted verb forms in the Croatian translation. In some cases, this deviation was neutralized by omission, while both translators at times decided to replace it with similar word order deviations in their respective target languages.

The final variable pertains to discourse particles, i.e. words or phrases utilized to preserve or save face, as well as to structure and maintain interaction (Wirdeńs 2013). In Swedish, these “small, unnecessary words” such as *liksom* (‘like’), *typ* (‘like’) and *eller hur* (‘right?’) also contribute to fluency in spontaneous conversations (Gunnarsdotter Grńnberg 2013). According to Svensson (2009), there are three discourse particles especially characteristic of *fńrortssvenska*: *du vet* (‘you know’), *fattar du* (‘do you understand’) and *ey* (‘hey’). Alternatively, the particles *du vet* and *fattar du* may also appear in other forms: *vetdu*, *duvet*, *ni vet*, to address more than one person, and *du fattar*, respectively.

In accordance with the findings, three basic ways of dealing with discourse particles in translation can be identified: replacement with corresponding target language discourse particles, omitting but compensating for the discourse particle in question by stylistically marking the dialogues and retaining the source language discourse particle. In both translations, the analyzed discourse particles were commonly replaced with target language discourse particles, which implies that this variable was prevalently rendered with respect to American and Croatian culture.

To summarize, no definite conclusions can be drawn, as the design of the corpora limits the ability to generalize. Nevertheless, these findings indicate different tendencies regarding the culture-specific items in translation relevant for further research. In future, it could be interesting to compare several novels within the same genre and writing style in order to investigate whether these findings might form a recurrent pattern. In addition, the results of both the qualitative and quantitative analyses could potentially be complemented with textual data extracted from interviews with translators. Possible interfering factors and agents such as translators’ experience and level of education, the influence of publishing companies, proofreaders and revisers, as well as the availability of reference translations in other languages, might also put these findings into a wider perspective. When it comes to the multiethnic variety of Swedish, *fńrortssvenska*, this small-scale pilot study might serve as a basis and motivation for other researchers to tackle the topic of multiethnolects in literary translation, as it has not yet been adequately covered, especially if we consider the Swedish-English and Swedish-Croatian language pairs. Addressing this and other similar challenging, but insufficiently investigated research areas promises to contribute to the further development of translation studies as a discipline.

Key words: culture-specific items, translation techniques, translation strategies, *fńrortssvenska*, multiethnolect

XI. Sažetak

Ovaj rad primarno se bavi usporednim proučavanjem načina prevođenja kulturno specifičnih elemenata na primjeru švedskog kriminalističkog romana Jensa Lapidusa *Snabba Cash* i njegovih prijevoda na engleski i hrvatski jezik. Iako su dosadašnja istraživanja pokazala da su prijevodi sa švedskoga na engleski jezik usmjereni na ciljnu, a prijevodi sa švedskoga na hrvatski jezik na izvornu kulturu, cilj je ovog rada detaljnije istražiti kojim se tehnikama prevoditelji koriste kako bi te elemente preveli na ciljne jezike, a sukladno tomu utvrditi temeljne prijevodne strategije u dvama prijevodima, kao i istaknuti njihove razlike, imajući na umu kako isključivo binarna podjela prijevodnih strategija ne pruža stvarnu sliku o prijevodima. U tu svrhu bilo je potrebno oblikovati dva dvojezična paralelna korpusa: prvi za švedsko-engleski, a drugi za švedsko-hrvatski jezični par. Kulturno specifični elementi podijeljeni su u šest kategorija: *Geografska imena, Institucije, poduzeća, organizacije i djelatnosti, Osobna imena, Masovni mediji, Hrana i piće* te *Ostalo*. Podaci su najprije obrađeni kvalitativno, što znači da su elementima unutar svake kategorije pridružene odgovarajuće prijevodne tehnike (usp. Pedersen 2007, Franco Aixelá 1996) koje su zatim svrstane u jednu od sljedećih četiriju prijevodnih strategija: egzotizacija, neutralizacija, edukacija i asimilacija (usp. Veselica Majhut 2012, Pavlović 2015). Kvantitativnom analizom koja je uslijedila utvrđeno je ukupno 218 kulturno specifičnih elemenata u prijevodu na engleski, odnosno 222 takva elementa u prijevodu na hrvatski jezik. Dobiveni rezultati, koji su prikazani i po kategorijama, upućuju na egzotizaciju kao globalnu strategiju u oba prijevoda. Ono u čemu se prijevodi najizrazitije razlikuju jest udio edukacije kao strategije čiji je cilj obrazovati potencijalne čitatelje o izvornoj, u ovom slučaju švedskoj, kulturi. Pritom valja naglasiti da je prijevod romana na hrvatski očekivano mnogo informativniji od njegova engleskog prijevoda. U radu se u manjoj mjeri također pridaje pažnja posebnoj multietničkoj varijanti švedskoga, *förortssvenska*, kojom su dijalozi u romanu djelomično napisani. Proučavaju se leksička, sintaktička i pragmatička svojstva ovoga multietnolekta, kao i načini njihova prevođenja na engleski i hrvatski kao ciljne jezike, pri čemu je kvalitativna analiza usredotočena na sljedeće tri varijable: *förortsslang*, nepravilan redosljed riječi u glavnim i zavisnim rečenicama te diskursne čestice. Usprkos ograničenom materijalu rezultati upućuju na raznolike načine prevođenja ovih posebitosti u oba prijevoda.

Ključne riječi: kulturno specifični elementi, prijevodne tehnike, prijevodne strategije, *förortssvenska*, multietnolekt

XII. Material- och litteraturförteckning

Primära källor

Lapidus, Jens. (2006). *Snabba Cash*. Falun: Månpocket.

Lapidus, Jens. (2012). *Easy Money*. [Översättning: Astri von Arbin Ahlander] London: Pan Books.

Lapidus, Jens. (2012). *Laka lova*. [Översättning: Danilo Brozović] Zagreb: V.B.Z. d.o.o.

Sekundära källor

Andersson, L.-G. (2013). "Dialekter och sociolekter". I: Sundgren, E. (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. s. 39-76.

Arnstad, M. (2008). "Inte så hemlighärlig längre". *Språktidningen* 1/59.

Bijvoet, E. och Fraurud, K. (2006). "Svenska med något utländskt". *Språkvård*, nr. 3: s. 4-10.

Bodén, P. (2007). "'Rosengårdssvensk' fonetik och fonologi". I: Ekberg, L. (red.), *Språket hos ungdomar i en flerspråkig miljö i Malmö*, Nordlund 27, Småskrifter från Nordiska språk vid Lunds universitet. s. 1-47.

Carlberg, I. (2008). "Min nya bok är mörkare". *Dagens Nyheter*, 27 april. <<http://www.dn.se/dnbok/min-nya-bok-ar-morkare/>>. Hämtad: 9 jan 2017.

Florin, S. (1993). "Realia in Translation". I: Zlateva, P. (red.), *Translation as Social Action: Russian and Bulgarian Perspectives*. London: Routledge. s. 122-8

Franco Aixelá, J. (1996). "Culture-Specific Items in Translation". I: Alvarez Rodriguez, R. och Vidal, C. A. (red.), *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters. s. 52-78.

Ganuza, N. (2008). *Syntactic Variation in the Swedish of Adolescents in Multilingual Urban Settings*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.

Giddens, A. (1994). *Sociologi*. [Översättning: Björn Nilsson] Lund: Studentlitteratur.

Gomér, M. (2008). "*shu len, vad händish*": *En analys av multietniskt ungdomsspråk i Alejandro Leiva Wengers novell Borta i tankar*. Specialarbete. Göteborg: Göteborgs universitet.

- Grundler, M. (2012). *En komparativ analys av den engelska och den kroatiska översättningen av Stieg Larssons 'Män som hatar kvinnor'*. Masterarbete. Zagreb: Zagrebs universitet
- Gunnarsdotter Grönberg, A. (2013). "Ungdomsspråk". I: Sundgren, E. (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. s. 236-273.
- Hervey, S. och Higgins, I. (1992). *Thinking Translation: A Course in Translation Method: French to English*. London: Routledge.
- Ivir, V. (1987). "Procedures and strategies for the translation of culture". *Indian Journal of Applied Linguistics* nr. 13(2): s. 35-46.
- Kotsinas, U.-B. (1988). "Rinkebysvenska – en ny dialekt?" I: Linell, P. m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning 16*. Linköping: Tema Kommunikation, Universitetet i Linköping. s. 264-278
- Kotsinas, U.-B. (1994). *Ungdomsspråk*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.
- Kotsinas, U.-B. och Doggelito, D. (2004). *Förortsslang*. Stockholm: Norstedts.
- Kotsinas, U.-B. (2005). *Invandrarsvenska*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Kwieciński, P. (2001). *Foreignisation and Domestication in Translation Procedures in the Context of Cultural Asymmetry*. Toruń: Edytor.
- Leonardz, J. (2006). "Jurist kom kokainet på spåren". *Svenska Dagbladet*, 26 juli. <<http://www.svd.se/jurist-kom-kokainet-pa-sporen>>. Hämtad: 9 jan 2017.
- Leppihalme, R. (1994). *Culture Bumps: On the Translation of Allusions*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Lundberg, J. (2006). "Säkert handlag med organiserad brottslighet". *Svenska Dagbladet*, 24 augusti. <<http://www.svd.se/sakert-handlag-med-organiserad-brottslighet>>. Hämtad: 9 jan 2017.
- Mailhac, J.-P. (1996). "The formulation of translation strategies or cultural references". I: Hoffmann, C. (red.) *Language, culture and communication in contemporary Europe*. Clevedon: Multilingual Matters. s. 173-188.
- Marco, J. (2009). "The terminology of translation: Epistemological, conceptual and intercultural problems and their social consequences". I: Gambier Y. och van Doorslaer L. (red.), *The Metalanguage of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. s. 65-81.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.

Nordberg, B. (2013). *Vad är sociolingvistik?* I: Sundgren, E. (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. s. 13-38.

Olk, H. M. (2001). *The translation of cultural references: An empirical investigation into the translation of culture-specific lexis by degree-level language students*. Doktorsavhandling. Canterbury: Kents universitet.

Orrevall, A. (2004). *Hur hanterar undertextare utomspråkliga kultur-relaterade begrepp?* Examensarbete. Stockholm: Stockholms universitet.

Pavlović, N. (2015). *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

Prismas engelska ordbok: Engelsk-svensk/svensk-engelsk. (2008). Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Pedersen, J. (2007). *Scandinavian subtitles: A comparative study of subtitling norms in Sweden and Denmark with a focus on extralinguistic cultural references*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet.

Pym, A. (2016). *Translation Solutions for Many Languages: Histories of a Flawed Dream*. London/New York: Bloomsbury Publishing.

Quist, P. (2009). ”Multietnolekt – del af stilistiske praksisser i storbyen”. *Nys – Nydanske sprogstudier*, nr. 37, s. 10-33.

Sabljak, T. (2013). *Rječnik hrvatskoga žargona*. Zagreb: Profil knjiga.

Snell-Hornby, M. (1988). *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Storm, M. (2016). *Agatha Christie's The Mysterious Affair at Styles in German and Dutch Translation: The Remarkable Case of the Six Poirots*. Leiden/Boston: Brill Rodopi.

Svensson, G. (2009). *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. Doktorsavhandling. Lund: Lunds universitet.

Takáč, A. (2015). *Hantering av svenska kulturspecifika referenser i en engelsk och tjeckisk översättning av Stieg Larssons 'Män som hatar kvinnor'*. Magisteruppsats. Uppsala: Uppsala universitet.

The Free Dictionary. <http://www.thefreedictionary.com/>. Hämtad: 14 jan 2017.

Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. New York: Routledge.

Veselica Majhut, S. (2012). *Cultural specificity in the translation of popular fiction from English into Croatian during the socialist and transition periods (1960-2010)*. Doktorsavhandling. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.

Wirdenäs, K. (2013). "Samtal och samtalsforskning". I: Sundgren, E. (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. s. 199-235.

Witt-Brattström, E. (2006). "Vem äger svenskan?" *Dagens Nyheter*, 18 april. <<http://www.dn.se/kultur-noje/vem-ager-svenskan/>>. Hämtad: 30 jan 2017.

Önder, K. (2013). *"Blattesvenska är ett ungdomsspråk, inte en dialekt": En studie av högstadieelevers attityder till tre svenska varieteter*. Kalmar/Växjö: Linnéuniversitetet.

Översättningar

Masterprogrammet i översättning vid Institutionen för skandinaviska språk och litteratur kräver att alla studenter som valt att skriva ett forskningsarbete inom översättningsvetenskap översätter sammanlagt 26 standardsidor (26 x 1800 tecken), minst 12 och högst 14 sidor översättningstext i varje riktning. Därför översatte jag ca 14 standardsidor från svenska till kroatiska och ca 12 standardsidor från kroatiska till svenska. Nedan följer både källtexter och mina översättningar.

XIII. Översättningar från svenska till kroatiska	91
XIII. 1. Henrik Berggren och Lars Trägårdh: Är svensken människa	91
XIII. 1. 1. Källtexten	91
XIII. 1. 2. Översättningen	97
XIII. 2. Specifikationer: Segelbåtar - Linjett 34, 37 och 43	103
XIII. 2. 1. Källtexterna	103
XIII. 2. 2. Översättningarna	108
XIV. Översättningar från kroatiska till svenska	116
XIV. 1. PP Telašćica.....	116
XIV. 1. 1. Källtexten.....	116
XIV. 1. 2. Översättningen	122
XIV. 2. Pliva – Jučer, danas, sutra.....	128
XIV. 2. 1. Källtexten.....	128
XIV. 2. 2. Översättningen	134
XV. Materialförteckning	140

XIII. Översättningar från svenska till kroatiska

XIII. 1. Henrik Berggren och Lars Trägårdh: Är svensken människa

XIII. 1. 1. Källtexten

I. Folket i Nifelheim

Är svensken människa? Detta var titeln på en provokativ övning i vad som då, 1946, kallades folkpsykologi. Under rubriker som "Folket med ishjärtat", "Skiljmassofolket" och "Hata svenskarna barn?" skärskådade journalisten Sanfrid Meander-Nilsson svensk nationalkaraktär och drog den ena dystra slutsatsen efter den andra. "Utanför storstaden domineras ännu huvuddelen av svenskens medvetande av den svenska skogen", menade han.

Svensken liknades vid en psykopat med en besynnerlig själsstruktur som var "annorlunda beskaffad än vanliga moderna människor". Han har svårt för att få kontakt, han känner sig blyg, han är trist och har det tungt, hans livskänsla bottnar på det hela taget mest i hans förmåga att uthärda. Bakom den svenska iskylan tyckte Neander-Nilsson sig kunna se en människorädsla, en obegriplig obenägenhet att psykologiskt vilja penetrera en motpart, av vad slag och av vad kön han än må vara".

Han hade heller inte mycket till övers för svenska mäns och kvinnors pinsamma försök till kärlek. Männen betraktade han som tölpiga isblock och nietzscheanska blonda bestar. Kvinnorna var passiva, hjärtekalla och slött animala, och deras älskog en kall last bedriven i ett andligt polarklimat. Han jämförde uppgivet den råa, iskalla mekanismen i den svenska kärleken med den latinska liderliga amouren. Men det värsta med denna känslökyla var dock dess konsekvens för barnen. Det var inte bara det att "för moderna människor i tvårumsvåningen utgöra barn en ekonomisk belastning". Svensken var speciell i detta hänseende. Det var ingen tillfällighet att svenskan av alla språk saknade diminutiver – "smekord för de oskyldiga barnen" – utan ett symptom på ett djupare problem.

För att illustrera detta återberättade han en historia ur Svenska befolkningsförbundets tidskrift Svenska Familjevärnet om en husägare som sagt upp en hyresgäst därför att denne vägrat tjudra sin son på gårdsplanen (hyresvärden var tydligen uppretad då pojken gjort fotspår i den nykrattade sanden). Enligt Neander-Nilsson reagerade husägaren "medelsvenssonskt" och menade att om denne hatade barn, "så hatar förmodligen det svenska folket barn i sin helhet". Med hänvisning till Svenska befolkningsförbundets syfte – att befrämja nativiteten – undrade

han avslutningsvis om det ”egentligen är så underligt att det föds så lite barn i ett land där folkets flertal tycker så hjärtinnerligen illa om barn”. Så illa var det, ansåg Neander-Nilsson att det är ”lätt att vara en hund eller en ko i Sverige, men så svårt att vara barn”.¹²

STOLTA OCH BLYGA

Neander-Nilsson var ingen vän av den moderna individualismen. När han skrev *Är svensken människa?* var han i slutet av 40-årsåldern och hade en något komprometterad bana som journalist och författare bakom sig. Som ung, nyutbildad arkeolog hade han arbetat som sekreterare vid Svenska institutet i Rom under 20-talet. Fascismens uppmarsch kom att påverka honom starkt; under mellankrigstiden publicerade han ett antal positiva skildringar av såväl Mussolinis Italien som Hitler Tredje rike.

Politiskt sympatiserade han med den högerradikala rörelsen Sveriges nationella förbund – som brutit sig ur Högerpartiet – och vars grundhållning han torgförde som journalist och redaktör i diverse konservativa svenska dagstidningar.

Även efter kriget hade Neander-Nilsson svårt att frigöra sig från nazisternas *Blut und Boden*-filosofi. Han betonade svenskens naturliga närhet till skog och blodsband och framhävde det missmod svensken kände när han tvingades till livet i staden: ”Det är själva förhållandet till blodet och naturen, själva blodsbandsförnimmelsen och härstammingskänslan, hela det stora komplex, som sammanhänger med människornas rent fysiska naturliga reproduktion, som är utsatt för masskris i det moderna, industrialiserade Sverige.” Svensken är, menade han, ”i våra dagar en olycklig människa” som längtar ”tillbaks till naturen och jorden, till blodets värme och släktbandens skydd och trygghet”.¹³

Nu var inte denna analys av svenskheten helt originell ens 1946. Neander-Nilssons föreställningar om svenskheten knyter an till en längre tradition. Sedan början av 1800-talet – då förlusten av Finland etablerade det moderna Sveriges gränser – hade författare och intellektuella ägnat mycket skrivbläck åt att försöka definiera de egenskaper som var särskilt utmärkande för invånarna på den östra delen av den Skandinaviska halvön. En rad betydande kulturpersonligheter – som Geijer, Almqvist, Strindberg, Ellen Key, Heidenstam – lämnade under 1800-talet och början av 1900-talet bidrag till denna diskussion.¹⁴

Men Neander-Nilssons kritik av svenskarnas bristande sociala kompetens anslöt mer omedelbart till den diskussion om det svenska folklynnet som framförallt initierats av

Uppsalaprofessorn Gustaf Sundbärg. 1911 gav Sundbärg ut *Det svenska folklynnnet*, ett verk som gjorde anspråk på att beskriva den svenska nationalkaraktären. Enligt Sundbärg – som egentligen var statistiker – utmärktes svensken av en rad egenskaper där det nästan alltid fanns en positiv och en negativ sida: stela men rättrådiga, avundsjuka men hederliga, ensamma men självständiga, blyga men stolta.

Det mest framträdande draget var dock den stora kärleken till naturen, denna ofta omvitnade svenska längtan till folktomma granskogar och ensligt belägna vattendrag. Detta intensiva förhållande till naturen motsvarades av en sval inställning till andra människor. Svensken saknar psykologisk insikt: ”... vi svenskar älska och intressera oss för naturen men icke för människor”.¹⁵

För Sundbärg, när han adderat debet och kredit, övervägde det negativa: det fanns en brist på trivsel i Sverige som gjorde att medborgarna lämnade hemlandet för att söka sin lycka i Nordamerika (*Det svenska folklynnnet* publicerades som en bilaga till en stor utredning om emigrationens orsaker).

Sundbärgs dystra kritik av svenskheten var en del av en större jakt på svensk nationalkaraktär i det turbulenta sekelskiftet med unionsupplösning och anstormande arbetarmassor. Uppfattningen att svensken hade svårt med nära relationer med andra människor broderades ut av en stor mängd kommentatorer. Mer poetiskt kom samma tankegångar till uttryck hos Oscar Levertin, vars deprimerande dikt *Folket i Nifelheim* förklarade att:

Kärlek är ej befrielsens sång,
men ett svårmod gemensamt.
Stolta och blyga på samma gång,
bära de bästa det ensamt.¹⁶

Under de följande decennierna skulle olika författare utveckla sekelskiftets hårda syn på svensk kärlek och gemenskap. I *Folklynnen* från 1915 (som gavs ut i nio upplagor) ställde konsthistorikern Carl Laurin likt Sundbärg naturkänsla mot människokänedom. Det var ”begäret att helt och hållet vara sin egen” som drev ut svensken i naturen, det var ett uttryck för svenskens ”okuvliga individualism” och ”obändiga frihetslust”.¹⁷ Detta gällde även de svenskar som utvandrat till Nordamerika. ”Svenskarna är kända för att vara individualister. Individualismen är ett av deras framträdande karaktärsdrag”, hette det i *The Swedish Race in America* av Abram Ottey från 1940.¹⁸

Under 20-talet var diskussionerna om svensk nationalkaraktär oftast tämligen politiskt oskyldiga: det var mer ett ämne för kåserier och litterära betraktelser än en fråga om identitet och nationellt öde. Särskilt konflikten mellan natur- och människokärlek var ett tacksamt tema för mer lättsamma uttolkningar. I *Svenskt* ironiserade läkaren Gotthard Söderberg utifrån Heidenstams klassiska formuleringar om barndomens klipphällar: ”... få påståenden äro sannare än att svensken älskar landets stenar. Dess folk inger honom rätt så blandade känslor”.¹⁹

Det hårdnade internationella klimatet och den lilla nationens känsla av utsatthet under 30-talet gav dock en djupare resonansbotten åt frågan om svenskhetens vägar. I god beredskapsanda framhövdes ofta de mer positiva sidorna: den svenska folkkaraktären förenade frihet och laglydighet, ett starkt rättvisepatos sammanlevde med en stark känsla av värdet av individuell frihet.

Men även under kriget fortsatte den grubblande självkritiken. I *Svensk Folkkaraktär* från 1944 utgår även psykologen och folkskoleinspektören Georg Brandell från Sundbärgs tes om att svensken saknade psykologisk insikt och intresse för andra; det fanns något så reserverat i hans inre att Brandell endast tyckte sig kunna fånga tillståndet i ordet ”tillknäpphet”. Men snarare än att ensidigt betona svenskens bristande talang för sällskaplighet, menade Brandell att detta antisociala drag på ett djupare plan var rotat i svenskens ”starka individualism”. Svensken kännetecknades av ett obändigt behov av ”att känna sig fri och självständig” och utan kvävande sociala band. Men frihetsdriften var för Brandell inte ett odelat positivt karaktärsdrag.

Tvärtom var han ytterst oroad över att den nordiska rasens behov av oberoende och frihet tagit sig uttryck som hotade dess överlevnad. Den låga nativiteten skulle, menade han, vara avsiktlig och bottnade i önskan att leva ett fritt och oberoende liv utan barn och familj: ”Behovet av personlig frihet kan bli så starkt att det trycker tillbaka känslan för mellanmänsklig gemenskap.”²⁰

OSÄLLSKAPLIG SÄLLSKAPLIGHET

Det finns ett gemensamt, om än ibland underliggande tema i dessa analyser av svenskheten: en individualism som framförallt handlar om en vilja till oberoende och ömsom adlas till nobel frihetslängtan och ömsom anklagas för att vara ett uttryck för patologisk asocialitet. Nationaldygderna och nationalfelen, som Ludvig Nordström vikingaromantiskt uttryckte det, utgjorde en blandning av ”sol och is i ständigt växande och ständig blandning”.³⁵

Ambivalens inför valet mellan individ och kollektiv är naturligtvis inte något exklusivt svenskt problem. I botten av nationalkaraktärlitteraturen finns människans kantianska dilemma: att välja mellan frihet och gemenskap – ett allestädes närvarande tema i den västerländska traditionen från Homeros till Sopranos.

Och om man läser den svenska nationalkaraktärlitteraturen med Kants tanke om en osällskaplig sällskaplighet i bakhuvudet framträder ett politiskt mönster som skiljer sig från de sedvanliga antropologiska och mentalitetshistoriska tolkningarna. Det finns all anledning att förhålla sig skeptisk till spekulativa utsagor om stabila folkkaraktärer, även när de uttrycks i den moderna kulturanthropologins terminologi. Men om vi så långt som möjligt skalar bort normativa påståenden om vilka egenskaper som är bra och vilka som är dåliga, kvarstår ändå en svenskhetlitteratur som ihärdigt – ja, nästan frenetiskt – bearbetar den kantianska motsättningen mellan individ och gemenskap: viljan att ordna allt efter eget huvud, driften att sluta sig samman med artfränder.

Den svenska nationalkaraktärlitteraturen förmedlar en problematisk och potentiellt tragisk-heroisk historia. Idealtillståndet för svensken är att leva Robinson Kruse-lik i naturen, som en självständig individ, fri från det ömsesidiga beroende och den gemensamma hänsyn som den nära samvaron med andra tvingar fram. Men detta är inte möjligt. Den svenska kulturens och nationen fortbestånd kräver att dess solitära invånare övervinner sin ensamhet och frihetslängtan och sluter sig samman för att knyta de sociala band som ett fungerande samhälle förutsätter. I detta ligger en till synes olöslig konflikt: antingen överger svensken sin natur för att anpassa sig till samhällets krav eller också vidhåller han en omöjlig strävan efter självständighet inom familjen och gemenskapens ramar, en strävan som riskerar att driva honom till alkoholism och djup melankoli.

Kants lösning på denna konflikt är ett socialt kontrakt, en lagbunden överenskommelse som reglerar förhållandet mellan individen och gemenskapen. Och, menar vi, det är också svaret på det tragiska dilemma som den svenska nationalkaraktärlitteraturen formulerar. Som alla kära barn har det svenska sociala kontraktet en rad olika namn: folkhemmet, den svenska modellen, den socialdemokratiska välfärdsstaten. Men i grunden beskriver alla dessa begrepp den lokala institutionella lösning på människans asociala socialitet som har utvecklats i ett litet land i norra Europas utkanter.

Vi hävdar inte att den är unik – problematiken är universell och det finns liknande lösningar i andra länder. Men som vi kommer att argumentera i denna bok: konflikten mellan oberoende och gemenskap ställs på ett ovanligt tydligt sätt i diskussionerna om svenskens

historiska och kulturella särdrag. Vilket i sin tur leder fram till en rad institutionella lösningar i den svenska välfärdsstaten som i hög grad är anpassade att garantera medborgarna självständighet från varandra. Därmed flyttar vi vårt fokus från suggestiva men fantasifulla folklynesskildringar till svenskhetens mer robusta och grundläggande institutioner: staten, lagarna och de inbördes relationerna mellan medborgarna.

Noter:

¹² Neander-Nilsson 1946, s 9, 9, 45, 42, 50, 46, 84, 84, 82.

¹³ Neander-Nilsson 1946, s 54-55.

¹⁴ Utöver de texter som nämnts i kapitlet finns det två utmärkta antologier med centrala texter om svenskhet: Linell & Löfgren 1995 samt Johansson 2001. Den senare innehåller också biografiska presentationer av författarna. För en djupdykning i anglosaxiska perspektiv på svenskhet se Black & Pott 2003.

¹⁵ Sundbärg 1911, s 8.

¹⁶ Levertin 1925, s 12.

¹⁷ Laurin 1916, s 189.

¹⁸ Ottey 1940, s 28-30.

¹⁹ Söderbergh 1929, s 11.

²⁰ Brandell 1944, s 63, 83, 86.

³⁵ Nordström 2001, s 222.

Litteratur:

Brandell, Gustaff. 1944. *Svensk folkkaraktär. Bidrag till svenska folkets psykologi*. Stockholm: Effelvé.

Laurin, Carl G. 1916. *Folklynnen*. Stockholm: Norstedts.

Levertin, Oscar. 1925. *Dikter. Tredje samlingen*. Stockholm: Bonniers.

Neander-Nilsson, Sanfrid. 1946. *Är svensken människa?* Stockholm Fahlcrantz & Gumaelius.

Nordström, Ludvig. 1995. "Behovet av en ny svensk fosterländskhet" i Björn Linell och Mikael Löfgren (red.), *Svenska krusbär*. Stockholm: Bonniers.

Ottey, Abram. 1940. *The Swedish Race in North America*. Philadelphia.

Sundbärg, Gustav. 1911. *Emigrationsutredningen. Bil. 16. Det svenska folklynnen*. Stockholm: Nordiska bokh.

Söderbergh, Gotthard. 1929. *Svenskt*. Stockholm: Bonniers.

XIII. 1. 2. Översättningen

I. Narod u Nifelheimu

Jesu li Šveđani ljudska bića? Bio je to naslov provokativne vježbe u znanstvenoj disciplini koja se tada, 1946. godine, nazivala psihologijom naroda. Pod naslovima kao što su *Narod ledena srca*, *Narod koji se razvodi* i *Mrze li Šveđani djecu?* novinar Sanfrid Meander-Nilsson pomno je proučavao švedski nacionalni karakter i izvlačio jedan sumoran zaključak za drugim. „Izvan velegrada švedska šuma još vlada glavninom švedske svijesti“, smatrao je.

Šveđane je uspoređivao s psihopatima s osebjnom strukturom duše koja je „sazdana drugačije od one u običnih modernih ljudi“. Nailaze na poteškoće pri uspostavljanju kontakta, stidljivi su i žalosni te im nije lako, a životna im se snaga općenito najviše temelji na sposobnosti da mnogo toga podnesu. Neander-Nilsson smatrao je da se iza švedske ledene hladnoće krije bojazan od ljudi, jedna neshvatljiva nesklonost Šveđana prema želji da psihološki prodru u onog drugog, neovisno o njihovoj vrsti ili spolu“.

Također nije imao mnogo razumijevanja za sramotno jadne ljubavne pokušaje Šveđana i Šveđanki. Muškarce je doživljavao kao neotesane gromade leda i ničeanke plavokose zvijeri. Žene su bile pasivne, hladna srca i poput tromih životinja, a njihova spolna ljubav hladan teret u polarnoj klimi duha. Ravnodušno je usporedio sirovi i ledeno hladni švedski ljubavni mehanizam s latinskom erotskom ljubavlju, *amourom*. No najgore što takva hladnoća donosi ipak su njezine posljedice za djecu. Nije se isključivo radilo o tome da su „djeca za moderne ljude u dvosobnom stanu ekonomski teret“. Šveđani su posebni u tom pogledu. Nije slučajnost da upravo u švedskome od svih jezika ne nalazimo umanjence – „odmilice za nevinu djecu“ – već je to simptom dubljeg problema.

Kako bi to poblizje opisao, prepričao je priču iz časopisa *Svenska Familjevärnet* („O zaštiti švedskih obitelji“) u izdanju Saveza švedskih građana o kućevlasniku koji je otkazao najam jednome podstanaru jer je ovaj odbio privezati svoga sina u dvorištu (najmodavac je očito bio srdit jer je dječak ostavio otiske u svježe pograbljanom pijesku). Neander-Nilsson vjerovao je kako je taj kućevlasnik reagirao „poput prosječnog Šveđanina“, a ako on mrzi djecu, „onda ih vjerojatno u potpunosti mrzi i čitav švedski narod“. S obzirom na cilj Saveza švedskih građana, a to je bilo poticanje rodosti, u konačnici se zapitao je li „zaista tako čudno da se toliko malo djece rađa u zemlji gdje većina stanovništva iz dubine svoga srca mrzi djecu“. Toliko ih ne

vole, smatrao je Neander-Nilsson, da je „lako biti pas ili krava u Švedskoj, no tako teško biti dijete“. ¹²

PONOSNI I STIDLJIVI

Neander-Nilsson nije bio pobornik modernog individualizma. Kad je napisao *Jesu li Šveđani ljudska bića?*, bio je na pragu pedesetih i imao pomalo kompromitiranu novinarsku i spisateljsku karijeru iza sebe. Kao mladi i svježe diplomirani arheolog tijekom dvadesetih je godina prošloga stoljeća obavljao tajnički posao u Švedskom institutu u Rimu. Uspon fašizma snažno je utjecao na njega, pa je u međuratnom razdoblju objavio niz pozitivnih opisa Mussolinijeve Italije i Hitlerova Trećeg Reicha.

Bio je politički simpatizer Švedskog nacionalnog saveza, desno orijentiranog radikalnog pokreta nastalog odcjepljenjem od Stranke desničara, čiji je temeljni stav javno iznosio kao novinar i urednik u različitim konzervativnim švedskim dnevnim novinama.

Neander-Nilssonu je i poslije rata bilo teško osloboditi se nacističke filozofije *Blut und Boden* („filozofije krvi i zemlje“). Isticao je da su Šveđani po prirodi povezani sa šumom i svojim krvnim srodnicima te naglašavao koliko su se potišteno osjećali kada su morali živjeti u gradu: „Upravo ta krvna povezanost i odnos prema prirodi, ti osjećaji krvnog srodstva i podrijetla, odnosno cijeli taj veliki splet osjećaja povezanih s ljudskom, čisto fizičkom i prirodnom reprodukcijom u velikoj je krizi u modernoj, industrijaliziranoj Švedskoj.“ Smatrao je da su Šveđani „našeg doba nesretni ljudi“ koji čeznu „za prirodom i zemljom, toplinom krvi te zaštitom i sigurnošću rodbinskih veza“. ¹³

Takva analiza švedskosti nije baš bila posve originalna ni 1946. godine. Neander-Nilssonova predodžba o švedskosti temelji se na dužoj tradiciji. Od početka 19. stoljeća, kada su se gubitkom Finske uspostavile granice moderne Švedske, pisci i intelektualci ulagali su velik trud ne bi li pokušali utvrditi koje su to osobine naročito odlikovale stanovnike istočnog dijela Skandinavskog poluotoka. Brojne značajne kulturne ličnosti poput Geijera, Almqvista, Strindberga, Ellen Key i Heidenstama pridonijele su ovoj raspravi tijekom 19. i početkom 20. stoljeća. ¹⁴

No Neander-Nilssonova kritika nedostatnih društvenih vještina Šveđana izravnije se nadovezuje na raspravu o švedskoj ćudi koju je prije svega pokrenuo profesor Gustaf Sundbärg sa Sveučilišta u Uppsali. On je 1911. godine objavio djelo *Det svenska folklynnnet* („Švedska narodna ćud“), u kojem je pokušao opisati švedski nacionalni karakter. Prema Sundbärgu, koji

se zapravo bavio statistikom, Šveđani su se isticali nizom osobina koje su gotovo uvijek imale svoju pozitivnu i negativnu stranu: ukočeni ali pravedni, zavidni ali čestiti, osamljeni ali samostalni, stidljivi ali ponosni.

Njihova najistaknutija osobina ipak je bila velika ljubav prema prirodi, ta često osvjedočena švedska čežnja za praznim smrekovim šumama i brzacima na osami. Tom intenzivnom odnosu prema prirodi odgovarao je hladan stav prema drugim ljudima. Šveđanima nedostaje psihološki uvid: „... mi Šveđani volimo prirodu i ona nas, za razliku od ljudi, zanima“.¹⁵

Kod Sundbärga je, nakon što je zbrojio sve plusve i minuse, prevagnula negativna strana: osjećaj nezadovoljstva u Švedskoj nagnao je njezine stanovnike da napuste domovinu kako bi svoju sreću potražili u Sjevernoj Americi (djelo *Det svenska folklynnnet* objavljeno je kao prilog velikoj raspravi o uzrocima iseljavanja).

Sundbärgova turobna kritika švedskosti bila je dio opsežnije potrage za švedskim nacionalnim karakterom na turbulentnom prijelazu u 20. stoljeće koji su obilježili raspad unije s Norveškom i najezda radničkih masa. Brojni drugi komentatori razrađivali su to shvaćanje da Šveđani teško stupaju u bliske odnose s drugima. Na poetskiji su način iste misli došle do izražaja kod Oscara Levertina, u čijoj se tužnoj pjesmi *Narod u Nifelheimu* razjašnjava da:

Nije ljubav pjesma oslobođenja,
već sjeta što je zajednički nose.
U isti mah ponosni i stidljivi,
najbolji to sami podnose.¹⁶

U narednim su desetljećima različiti pisci razvijali to oštro shvaćanje švedske ljubavi i zajedništva s prijelaza stoljeća. U djelu *Folklynnen* („Švedske ćudi“) iz 1915. godine (objavljenom u devet izdanja) povjesničar umjetnosti Carl Laurin, baš kao i Sundbärg, usporedio je osjećaj prema prirodi sa spoznajama o čovjeku. „Žudnja za potpunom samostalnošću“ otjerala je Šveđane u prirodu, bio je to izraz švedskog „neukrotivog individualizma“ i „neobuzdane želje za slobodom“.¹⁷ Isto je vrijedilo i za Šveđane koji su se iselili u Sjevernu Ameriku. „Šveđani su poznati po individualizmu. Individualizam je jedna od njihovih najistaknutijih karakternih osobina“, pisalo je u knjizi Abrama Otteyja *The Swedish Race in America* iz 1940.¹⁸

Dvadesetih godina prošloga stoljeća rasprave o švedskom nacionalnom karakteru najčešće nisu bile politički uvjetovane – više je to bila tema kozerija i književnih komentara negoli pitanje identiteta i nacionalne sudbine. Sukob između ljubavi prema prirodi i ljubavi prema čovjeku posebice je bila zahvalna tema za vedrija tumačenja. U djelu *Svenskt* („Švedsko“) liječnik Gotthard Söderberg na tu se temu ironično osvrnuo polazeći od Heidenstamovih klasičnih misli o ravnim stijenama iz djetinjstva: „... malo je tvrdnji istinitije od one da Šveđani vole kamenje svoje zemlje. Njezin je narod taj koji im pobuđuje tako podvojene osjećaje“. ¹⁹

Zahladnjeli međunarodni odnosi i izloženost koju je mala nacija osjećala tijekom 1930-ih omogućili su, međutim, dublje i bolje razumijevanje pitanja švedskosti. U stanju dobre ratne pripravnosti često su se naglašavale pozitivnije strane: švedski nacionalni karakter ujedinjavao je slobodu i poštovanje zakona, silno oduševljenje pravednošću zajednički je živjelo sa snažnim osjećajem vrijednosti individualne slobode.

No samokritično se promišljanje nastavilo i tijekom rata. U djelu *Svensk Folkkaraktär* („Švedski nacionalni karakter“) iz 1944. godine psiholog i pučkoškolski nadzornik Georg Brandell polazi od Sundbärgove tvrdnje da Šveđanima nedostaje psihološki uvid i zanimanje za druge; u njima je postojala takva suzdržanost da se Brandellu jedino činilo moguće to stanje opisati riječju „nepristupačnost“. No umjesto jednostranog naglašavanja nedostatnog društvenog talenta, Brandell je radije smatrao kako je ta nedruštvenost na dubljim razinama bila ukorijenjena u švedskom „snažnom individualizmu“. Šveđane je karakterizirala neobuzdana potreba za „osjećajima slobode i samostalnosti“ i društvenim odnosima koji ih ne bi gušili. No za Brandella nagon za slobodom nije bio potpuno pozitivna karakterna osobina.

Naprotiv, bio je krajnje uznemiren zbog činjenice da je potreba koju je nordijska rasa osjećala za neovisnošću i slobodom poprimila oblik prijetnje njezinu preživljavanju. Niska je rodost, smatrao je, bila namjerna i temeljila se na želji za slobodnim i neovisnim životom bez djece i obitelji: „Potreba za osobnom slobodom može postati toliko snažna da potisne osjećaj za međuljudsko zajedništvo.“ ²⁰

NEDRUŠTVENA DRUŠTVENOST

Jedna zajednička, premda katkad zatumljena tema prisutna je u ovim analizama švedskosti: individualizam koji najprije govori o želji za neovisnošću te naizmjenice

oplemenjuje čežnju za slobodom i trpi optužbe da je izraz patološke nedruštvenosti. Nacionalne vrline i nacionalne mane, kako ih je Ludvig Nordström u duhu vikinškog romantizma opisao, tvorile su mješavinu „sunca i leda u stalnom rastu i stalnoj pomiješanosti“.³⁵

Podvojenost pred izborom između pojedinca i kolektiva naravno nije isključivo švedski problem. U srži književnosti nacionalnog karaktera nalazi se čovjekova kantovska dvojba: birati između slobode i zajedništva – sveprisutna je to tema u zapadnoj tradiciji od Homera do „Obitelji Soprano“.

A ako se čita švedska književnost nacionalnog karaktera imajući Kantovu ideju o nedruštvenoj društvenosti na umu, u podsvijesti se pojavljuje politički uzorak koji se razlikuje od uobičajenih tumačenja koja nalazimo u antropologiji i povijesti mentaliteta. Postoji dovoljno razloga za sumnjičavost prema nagađanjima o stabilnim nacionalnim karakterima, i onda kad su izražene modernom kulturnoantropološkom terminologijom. No ako, dokle god je to moguće, govorimo normativne tvrdnje o tome koje su osobine dobre, a koje loše, i dalje preostaje književnost o švedskosti koja ustrajno – da, gotovo bjesomučno – obrađuje kantovsku opreku između pojedinca i zajedništva: volju za uređivanjem svega po vlastitom nahođenju, nagon za udruživanjem sa sebi sličnima.

Književnost švedskog nacionalnog karaktera prenosi problematičnu i možebitno tragično-herojsku priču. Idealno stanje za Šveđane jest robinzonski život u prirodi, život samostalnih pojedinaca, oslobođenih uzajamne ovisnosti i zajedničkog obzira koje nalaže život s drugima. No takav život nije moguć. Opstanak švedske kulture i nacije zahtijeva da njezini osamljeni stanovnici nadvladaju samoću i čežnju za slobodom i udruže se kako bi uspostavili društvene odnose što društvo koje funkcionira pretpostavlja. Tu postoji naizgled nerješivi sukob: ili će Šveđani napustiti svoju prirodu kako bi se prilagodili društvenim zahtjevima, ili će isto tako ustrajati u nemogućoj težnji za samostalnošću unutar obitelji i okvira zajednice, težnji zbog koje se izlažu riziku da zapadnu u alkoholizam i duboku melankoliju.

Kantovo rješenje tog sukoba društveni je ugovor, zakonski obvezujući sporazum koji uređuje odnos između pojedinca i zajednice. Smatramo kako je to također odgovor na tragičnu dvojbu koju je iznjedrila književnost švedskog nacionalnog karaktera. Kao i sva voljena djeca, švedski društveni ugovor ima niz različitih imena: društvo blagostanja, švedski model, socijaldemokratska država blagostanja. No svi ti pojmovi u načelu opisuju rješenje lokalnih institucija za čovjekovu nedruštvenu društvenost koja se razvila u malenoj zemlji na rubovima Sjeverne Europe.

Ne tvrdimo da je on jedinstven – opći je to problem i slična rješenja postoje u drugim državama. No kao što ćemo to obrazložiti u ovoj knjizi, sukob između neovisnosti i zajedništva neobično je jasno postavljen u raspravama o posebitostima švedske povijesti i kulture. To zatim dovodi do niza institucionalnih rješenja u švedskoj državi blagostanja koja su uvelike prilagođena kako bi građanima osigurala međusobnu samostalnost. Time preusmjeravamo svoju pažnju sa sugestivnih, no maštovitih opisa narodne čudi na snažnije i temeljnije institucije švedskosti: državu, zakonodavstvo i unutarnje odnose među građanima.

Bilješke:

¹² Neander-Nilsson, 1946., str. 9, 9, 45, 42, 50, 46, 84, 84, 82.

¹³ Neander-Nilsson, 1946., str. 54-55.

¹⁴ Osim tekstova koji su spomenuti u poglavlju postoje još dvije izvrsne antologije sa središnjim tekstovima o švedskosti: Linell & Löfgren, 1995. i Johansson, 2001. U potonjoj se također predstavljaju biografije autora. Za dublju analizu anglosaksonskog viđenja švedskosti vidi Black & Pott, 2003.

¹⁵ Sundbärg, 1911., str. 8.

¹⁶ Levertin, 1925., str. 12.

¹⁷ Laurin, 1916., str. 189.

¹⁸ Ottey, 1940., str. 28-30.

¹⁹ Söderbergh, 1929., str. 11.

²⁰ Brandell, 1944., str. 63, 83, 86.

³⁵ Nordström, 2001., str. 222.

Popis literature:

Brandell, Gustaff. 1944. *Svensk folkkaraktär. Bidrag till svenska folkets psykologi*. Stockholm: Effelve.

Laurin, Carl G. 1916. *Folklynnen*. Stockholm: Norstedts.

Levertin, Oscar. 1925. *Dikter. Tredje samlingen*. Stockholm: Bonniers.

Neander-Nilsson, Sanfrid. 1946. *Är svensken människa?* Stockholm Fahlcrantz & Gumaelius.

Nordström, Ludvig. 1995. "Behovet av en ny svensk fosterländskhet" u: Bjorn Linell i Mikael Löfgren (ur.), *Svenska krusbär*. Stockholm: Bonniers.

Ottey, Abram. 1940. *The Swedish Race in North America*. Philadelphia.

Sundbärg, Gustav. 1911. *Emigrationsutredningen. Bil. 16. Det svenska folklynnnet*. Stockholm: Nordiska bokh.

Söderbergh, Gotthard. 1929. *Svenskt*. Stockholm: Bonniers.

XIII. 2. Specifikationer: Segelbåtar - Linjett 34, 37 och 43

XIII. 2. 1. Källtexterna

SPECIFIKATION LINJETT 34

Längd skrov	10,66 m
Längd vattenlinje	9,30 m
Bredd	3,45 m
Bredd vattenlinje	2,66 m
Djupgående	1,84 m
Displacement	5,8 ton
Kölvikt	2,2 ton

Höjd över vatten	16,5 m
Storsegel	37 m ²
Genua 1, 150%	37 m ²
Genua 3, 110%	26,5 m ²
Självsående foc	22,5 m ²
Spinnaker	100 m ²
SRS-TAL 2014	1,25

SKROV

- Skrovet och däckets är handupplagd multiaxial glasfiber med iso-polyester. Vit/blå NGA Gelcoat.
- Sandwichkonstruktion med divinycell, 16 mm.
- Kölsvinet och området däromkring samt belastade punkter har massivt laminat.
- Huvuddelen av skotten fästs i däckets och skrovet.
- Balksystemet och vantinfästningarna består av riktad rowing och multiaxial glasfiber.
- Bottenbehandling med epoxi och bottenfärg.

KÖL & RODER

- Bulbköl med 2% antimonlegerat bly, 2.200 kg och monterad med 8 st 16-20 mm bultar.
- Kölsvinets utformning och sammanfogning med kölen ger en stark och stum konstruktion.
- Styrningen med lamellimrad rorkult direkt på den rostfria hjärtstocken. Spinlock förlängare.
- Självjusterande roderlager

DÄCKSUTRUSTNING

- 6 stycken rostfria pollare för angöring.
- 6 stycken byglar vid relingen för utskotning.
- 4 stycken rutor i hårdat glas.
- 3 stycken nedsänkta öppningsbara skylights.
- 3 stycken öppningsbara portlights.
- 4 stycken elektroluxventiler.
- Seldén skenor för storskot, genua, 110% och självsläende foc.
- Öppningsbart mantåg vid sittbrunnen.
- Rostfria handlejdare på rufftaket.
- Däcksdränering med utlopp vid vattenlinjen.

SITTBRUNN

- Sprayhood, rostfria bågar med grabbräcke.
- Sittbrunnensbord med stuvack i SB stuvutrymme.
- Nåtad och kantad 9 mm teak på durk, sittbänkar, sarger och badplattform.
- 2 stycken 40 ST Andersen vinschar.
- Utgång till badplattform, SB sida.
- Stuvutrymme för livflotte under durken.
- Flaggstång och flagga.

MAST & RIGG

- Genomgående aluminiumprofil från Seldén.
- 9/10-dels rigg med 25° svepta spridare. 2 singel rev och gasfjädrad kick.
- Komplet spinnakerutrustning.
- Ankar- och kombilanterna samt däcksbelysning.
- Furlax 200TD, nerfällt rullsystem till försegel.
- Storsegelkapell.

MOTOR

- Motor 30hk, Yanmar 3YM30, SD-drev.
- 2-bladig foldingpropeller.
- Generator 80 A.
- Dieseltank, 100 liter, rostfri.

ELSYSTEM

- 12V DC system med kontrollpanel och förbrukningsmätare.
- 12V uttag vid navigationsplatsen.
- 2 x 120 Ah AGM-batteri. Nivåvakt.

VATTEN, KYL & VÄRME

- Ebersprächervärmare D4, med 6 utblås.
- Värmskåp i toalettutrymmet.
- Isotherm kyl SP (vattenkyld), 75 liter
- Separata färsk- och saltvattensystem. 250 l.
- Gasolspis, Gasolub PC5 och läckindikator.
- Elektrisk länsump för utsug ur kölsvin och dusch. Manuell länsump från kölsvinet.
- VC med holdingtank. 90 liter. Tömning genom däcksutlug eller gravitation.

ÖVRIGT

- Corianskiva i pentryt och handfat i badrum.
- Mörkläggningsgardin med myggnät vid förpikens skylight
- 2 st brandsläckare.
- 2 förtöjningstampar, 4 fendor. Livboj.
- 70 m Ankarolina, rostfritt Brizeankare 12,5 kg.
- Båtens namn, folie monterad på akterspegeln.
- Komplet sjösättning, riggning och intrimning av Rosättra.

LINJETT 34 - FÖRSLAG PÅ TILLVALSUTRUSTNING

SEGEL

Storsegel, UK Tape-Drive S-Glas/polyesterlaminat, 2 rev, inkl MDS travare
Självläende foc, UK Tape-Drive S-glas/polyesterlaminat, UV-skydd
Genua 3 special, UK Tape-Drive, inrullas till s-foc, UV -skydd, vertikala lattor
Spinnaker fullradial, 100 kvm, UK
Försegelkapell
Uppgradering till Lazybag

SKROV och DÄCK

Teakdäck
Komplett rattstyrning med länkarm och läderklädd ratt
2 stycken 28ST Andersen vinschar inkl. skotvalsar
2 st elvinschar ST40 Andersen, tillägg
Bogpropeller nersänkbar
Bogpropeller med genomgående trumma
Ankarspel akter inklusive ankardävert
akter
Självinrullande ankartamp, merkostnad
Sittbrunnskapell med bågar
Öppning i mantåg midskepps, 2 sidor

INSTRUMENT

Garmin 7012 plotter 12" touchskärm inkl. GPS antenn inkl. L sjökort
Nexus NX2 server inkl. multi instrument
Nexus NX2 analog vind
Nexus NX2 multi instrument
Autopilot Garmin GHP 12
VHF Garmin 200i + antenn filter + switch till högtalaren ute

ÖVRIGT

Varmvattensystem med 2 duschar, 40 liter beredare. 230V + motorvärme
Landström, el-central med jordfelsbrytare, komplett med
landkabel/adapter Permanent laddare, 12V/25 A – 230V
Inverter 230V, sinusvåg 300W
Stereo/CD. 2 infällda högtalare + 2 i sittbrunnen. Inklusive antenn i mast
Gardiner, salong, hytter samt toalett
Spolpump för däck, komplett med slang och
munstycke Kapell över ratt och piedestal
Hamnkapell över sittbrunnen
Motorfäste i teak på pulpit
Mastskydd i salongen
TV19", LED, 12V, inbyggd i träram och vinklinsbar
Solcell, 2 x 40W inklusive regulator

SPECIFIKATION LINJETT 37

Längd skrov	11,45 m
Längd vattenlinje	9,91 m
Bredd	3,60 m
Bredd vattenlinjen	2,83 m
Djupgående	1,87 m
Deplacement	6,5 ton
Kölvikt	2,6 ton

Höjd över vatten	17,2 m
Storsegel	39 m ²
Genua 1, 150%	43 m ²
Genua 3, 110%	29 m ²
Självsående foc	26 m ²
Spinnaker	100 m ²
SRS-TAL 2014	1,26

SKROV & DÄCK

- Skrovet och däck är handupplagd multiaxial glasfiber med iso-polyester. Vit NGA Gelcoat.
- Större delarna av skrovet har sandwichkonstruktion med 16 mm kärna.
- Kölsvinet och området däromkring samt belastade punkter har massivt laminat.
- Huvuddelen av skotten fästs i däck och skrovet.
- Balksystemet och vantinfästningarna består av riktad rowing och multiaxial huggen glasfiber.
- Bottenbehandling med epoxi och bottenfärg.

KÖL & RODER

- Bulbkölen är gjuten i ett stycke med 2% antimonlegerat bly, 2.600 kg, 7 st 20 mm bultar.
- Kölsvinets utformning och sammanfogning med kölen ger en stark och stum konstruktion.
- Styrningen, läderklädd ratt med länkmarm direkt på den rostfria hjärtstocken som vilar på 2 självjusterande rullager.

DÄCKSUTRUSTNING

- 6 stycken rostfria pollare för angöring.
- 6 stycken byglar vid relingen för utskotning.
- 4 stycken rutor i härdat glas med aluminiumlist.
- 4 stycken öppningsbara skylights.
- 3 stycken öppningsbara portlights.
- 4 stycken elektroluxventiler.
- Rutgerssons skenor för storskot, genua, 110% och självsläende foc.
- Öppningsbart mantåg vid sittbrunnen.
- Rostfria handlejdare på ruffaket.
- Däcksdränering med utlopp vid vattenlinjen.

SITTBRUNN

- Sprayhood, rostfria bågar med grabbräcke.
- Sittbrunnbord på piedestalen. Förlängning med stuvfack i SB stuvutrymme.
- Nåtad och kantad 9 mm teak på durk, sittbänkar, sarger och badplattform.
- 2 stycken 46 ST Andersen vinschar.
- 18 st Lewmar avlastare.
- 360° roterbar hållare på piedestal för instrument & plotter
- Flaggstång och flagga.

MAST & RIGG

- Genomgående aluminiumprofil från Seldén. 9/10-dels rigg med 25° svepta spridare.
- Alu-bom med 2 singel rev och gasfjädrad kick.
- Komplet spinnakerutrustning.
- Ankar- och kombilanterna samt däcksbelysning.
- Storsegelkapell
- Windex
- Furlax 200TD, nerfällt rullsystem till försegel.

MOTOR

- Motor 40hk, Volvo D2 40.
- 3-bladig foldingpropeller.
- Varvräknare och kontrollpanel vid rorsman.
- Generator 115 A.
- Rostfri dieseltank, 120 liter.
- Motorrummet är ljud- och värmeisolerad med blybelagd isolering.

ELSYSTEM

- 12V DC system med kontrollpanel och förbrukningsmätare.
- 12V uttag vid navigationsplatsen.
- Belysning och läslampor. Dimmer i salongen.
- 3 x 100 Ah AGM-batteri med nivåvakt.

VATTEN, KYL & VÄRME

- Ebersprächervärmare D4, med 8 utblås.
- Värmeskåp i toalettutrymme.
- Isotherm kyl SP (vattenkyld), 75 liter
- Separata färsk- och saltvattensystem. 270 l.
- Gasolspis, Gasoltub PC5 och läckindikator.
- Elektrisk länsypump för utsug ur kölsvinet och dusch. Manuell länsypump från kölsvinet.
- VC med holdingtank. 80 liter. Tömning genom däcksutug eller gravitation.

ÖVRIGT

- Corianskiva i pentryt och handfat i badrum.
- Mörkläggningsgardin med myggnät vid förpikens skylight
- 2 st brandsläckare.
- 2 förtöjningstampar, 4 fendrar. Livboj.
- 70 m Ankarolina, rostfritt Brizeankare 15 kg.
- Båtens namn, folie monterad på akterspegeln.
- Komplet sjösättning och riggning vid Rosättra.

LINJETT 37 – FÖRSLAG PÅ TILLVALSUTRUSTNING

SEGEL

Storsegel, Tape-Drive S-Glas/polyesterlaminat, 2 rev, inkl MDS travare
Självsläende, focck Tape-Drive S-glas/polyesterlaminat, UV-skydd
Genua 3 special, Tape-Drive, inrullas till s-focck, uv-skydd, vertikala lattor
Spinnaker fullradial, 100 kvm
Försegelkapell
Uppgradering till Lazybag

SKROV och DÄCK

Teakdäck
2 stycken 28ST Andersen vinschar inkl. skotvalsar
2 st elvinschar ST46 Andersen, tillägg
Bogpropeller nersänkbar
Bogpropeller med genomgående trumma
Ankarspel integrerat och infällt i stäven. 50 m 8mm rostfri kätting & ankare
Ankardävert akter
Självinrullande ankartamp, merkostnad
Sittbrunnskapell med bågar
Öppning i mantåg midskepps, 2 sidor

INSTRUMENT

Garmin 7012 plotter 12" touchskärm inkl. GPS antenn inkl. L sjökort
Nexus NX2 server inkl. multi instrument
Nexus NX2 analog vind
Nexus NX2 multi instrument
Autopilot Garmin GHP 12
VHF Garmin 200i + antenn filter + switch till högtalaren
ute Solceller 120 W inkl. regulator

ÖVRIGT

Varmvattensystem med 2 duschar, 40 liter beredare. 230V + motorvärme
Landström, el-central med jordfelsbrytare, komplett med
landkabel/adapter Permanent laddare, 12V/25 A – 230V
Inverter 230V, sinusvåg 300W
Stereo/CD. 2 infällda högtalare + 2 i sittbrunnen. Inklusiv antenn i mast
Doradoventiler inklusive skyddande rostfria bågar
Kantfrisar i teak runt durken, salong, förpik och hytter
Gardiner, salong, hytter samt toalett
Spolpump för däck, komplett med slang och
munstycke Kapell över ratt och piedestal
Hamnkapell över sittbrunnen
Motorfäste i teak på pulpit
Mastskydd i salongen

SPECIFIKATION LINJETT 43

Längd skrov	13.33 m
Längd vattenlinje	11.82 m
Bredd	3.95 m
Bredd vattenlinje	3.15 m
Djupgående	2.25 m
Tillval: Høj- & sänkbar köl	1.90–2.45m
Displacement	8.7 ton
Kölvikt	3.5 ton

Höjd över vatten	19.3 m
Storsegel	57 m ²
Genua 1, 150 %	61 m ²
Genua 3, 110 %	41 m ²
Självlående foc	33 m ²
Spinnaker	144 m ²
SRS-TAL 2015	1.41

SKROV & DÄCK

- Vacuum injicerat skrov, däckat är i handupplagd multiaxial glasfiber med iso-polyester. Vit/blå NGA Gelcoat.
- Sandwichkonstruktion med divynycell, 25 mm, i skrov och däck. Multiaxialt laminerat huvudskott.
- Huvuddelen av skotten fästs i däckat och skrovet.
- Balksystemet och vantinfästningarna består av riktad rowing och multiaxial glasfiber.
- Bottenbehandling med epoxi och bottenfärg.
- 6 st härdat och laminerade fönster i friborden.

KÖL & RODER

- Bulbköl med 2 % antimonlegerat bly, 3.500 kg och monterad med 12 st 20 mm bultar.
- Kölsvinets utformning och sammanfogning med kölen ger en stark och stum konstruktion.
- Styrningen med dubbel vajer för direkt styrning.
- Självjusterande roderlager.
- Tillval: Høj- och sänkbar köl. 1,90 – 2,45 m

DÄCKSUTRUSTNING

- 6 stycken rostfria pollare för angöring.
- 6 stycken byglar vid relingen för utskotning.
- 4 stycken rutor i härdat glas.
- 4 stycken nedsänkta öppningsbara skylights.
- 6 stycken öppningsbara portlights.
- 3 stycken ventiler.
- Seldén skenor för storskot, genua, 110% och självlående foc.
- Öppningsbart mantåg vid sittbrunnen.
- Rostfria handlejdare på rufftaket.
- Däcksdränering med utlopp vid vattenlinjen.

SITTBRUNN

- Sprayhood, rostfria bågar med grabbräcke.
- Sittbrunnbord med stuvfack.
- Nåtad och kantad 9 mm teak på durk, sittbänkar, sarger och badplattform.
- 2 stycken 52 ST Andersen vinschar.
- 2 stycken 46 ST Andersen vinschar.
- Nerfälda tampar från riggen med 20 stycken avlastare.

MAST & RIGG

- Genomgående aluminiumprofil från Seldén 9/10-dels rigg med 25° svepta spridare. 2 singel rev och gasfjädrad kick.
- Komplet spinnakerutrustning.
- Ankar- och kombilanterna samt däcksbelysning.
- Furlax 300TD, nerfällt rullsystem till försegel.
- Storsegelkapell.

MOTOR

- D255 VolvoPenta, SD130.
- 3-bladig foldingpropeller.
- Generator 120 A.
- Dieseltank, 160 liter, rostfri.

ELSYSTEM

- 12V DC system med kontrollpanel och förbrukningsmätare.
- 12V uttag vid navigationsplatsen.
- 4 x 100 Ah AGM-batteri. Nivåvakt.

VATTEN, KYL & VÄRME

- Eberspächervärmare D4, med 7 utblås.
- Värmeskåp i toalettutrymme.
- Isotherm kyl SP (vattenkyld), 75 liter
- Separata färsk- och saltvattensystem. 350 liter.
- Gasolspis, Gasoltub PC5 och läckindikator.
- Elektrisk länsypump för utsug ur kölsvin och dusch. Manuell länsypump från kölsvinet.
- 2 st elektriska VC, holdingtank 70 och 80 liter. Tömning genom däcksutlug eller gravitation.

ÖVRIGT

- Corianskiva i pentryt och handfat i badrumen.
- Mörkläggningsgardin + mygggnät i skylight, förpik
- 2 st. brandsläckare.
- 4 förtöjningstamper, 6 fendrar. Livboj.
- 56 m Ankarolina, rostfritt Breezeankare 15 kg.
- Båtens namn, folie monterad på akterspegeln.
- Komplet sjösättning riggning och intrimning vid Rosättra

TEHNIČKE SPECIFIKACIJE LINJETT 34

Dužina trupa	10,66 m
Dužina vodne linije	9,30 m
Širina	3,45 m
Širina na vodnoj liniji	2,66 m
Gaz	1,84 m
Deplasman	5,8 t
Masa kobilice	2,2 t

Visina broda iznad vode	16,5 m
Glavno jedro	37 m ²
Genova 1, 150%	37 m ²
Genova 3, 110%	26,5 m ²
Samopreletni flok	22,5 m ²
Spinaker	100 m ²
SRS-broj 2014	1,25

TRUP

- Trup i paluba izrađeni su od ručno postavljenih multiakksialnih staklenih vlakana s izoftalnom poliesterskom smolom. Bijeli/plavi NGA Gelcoat.
- Sendvič konstrukcija s divinycell ispunom, 16 mm.
- Hrptenica i okolno područje, kao i mjesta opterećenja obloženi su čvrstim laminatom.
- Središnji dio brodske pregrade pričvršćen je za palubu i trup broda.
- Gredni sustav i hvatišta pripona sastoje se od izravnatih roving i multiakksialnih staklenih vlakana.
- Na brodsko dno nanese su epoksidna smola i boja za dno.

KOBILICA I KORMILO

- Bulb kobilica s 2%-tnom slitinom olova i antimona, mase 2200 kg i sastavljena s pomoću osam vijaka veličine 16-20 mm.
- Izvedba hrptenice i njezin spoj s kobilicom konstrukciju čine snažnom i nečujnom.
- Upravlja se s pomoću lameliranog kormila izravno na njegovu nehrđajućem struku. Ima produžetak Spinlock.
- Samoprilagodljivi ležaj struka kormila

OPREMA PALUBE

- Šest nehrđajućih bitvi.
- Šest ručki na brodskoj ogradi za redukciju.
- Četiri prozora od temperiranog stakla.
- Tri otvoriva svjetlarnika u potpalublju.
- Tri otvoriva bočna prozora.
- Četiri ventila Electrolux.
- Tračnice Seldén za glavno jedro, genovu, genovu 110% i samopreletni

flok.

- Otvoriva ograda kod kokpita.
- Nehrđajući rukohvati na stropu kabine.
- Drenažni sustav na palubi s ispustom uz vodnu liniju.

KOKPIT

- Brodska tenda, nehrđajući lukovi s rukohvatima.
- Stol u kokpitu sa spremnikom na desnom boku broda.
- Brtvljena i obrubljena tikovina debljine 9 mm na podu, klupama, zaštitnim rubovima i platformi za kupanje.
- Dva vitla 40 ST Andersen.
- Izlaz na platformu za kupanje s desnog boka broda.
- Spremnik za čamac za spašavanje u podu.
- Nosač za zastavu i zastava.

JARBOL I SNAST

- Standardni aluminijski profil Seldén. Snast 9/10 s križevima pod kutom od 25°. Dvije kratice na jedru i vang s plinskim amortizerom.
- Potpuna oprema za spinaker.
- Sidrena i kombinirana svjetla te palubna rasvjeta.
- Furllex 200TD, sustav za namatanje i kraćenje prednjeg jedra.
- Pokrivalo za glavno jedro.

MOTOR

- Motor 30 KS, Yanmar 3YM30, S-pogon.
- Dvokraki sklopivi propeler.
- Generator 80 A.
- Nehrđajući spremnik za dizel, 100 l.

ELEKTRIČNI SUSTAV

- Sustav 12 V DC s upravljačkom pločom i mjeracem potrošnje.
- Utičnice 12 V kod navigacijskog uređaja.
- Dva akumulatora AGM 120 Ah. Sklopka razine.

VODA, HLAĐENJE I GRIJANJE

- Grijači D4 Ebersprächer sa šest ispuha.
- Ormarić za grijanje pripremljene hrane u prostoru s WC-om.
- Hladnjak Isotherm SP (hlađen vodom), 75 l
- Odvojeni sustavi za slatku i slanu vodu, 250 l.
- Plinski štednjak, plinska boca PC5 i indikator propuštanja plina.
- Električna kaljužna pumpa za usisavanje vode iz hrptenice i tuša. Ručna kaljužna pumpa iz hrptenice.
- WC sa spremnikom otpadne vode, 90 l. Pražnjenje putem cjevovoda s palube ili gravitacijskih cjevovoda.

OSTALO

- Kuhinjska radna ploča Corian i kupaonski umivaonik.
- Zastori za zamračivanje s mrežom protiv komaraca za svjetlarnik na pramčanom piku.
- Dva vatrogasna aparata.
- Dva konopa za privez, četiri bokobrana. Pojas za spašavanje.
- Sidreni konop dužine 70 m, nehrđajuće sidro Brize mase 12,5 kg.
- Naziv jedrilice, folija postavljena na krmenom zrcalu.
- Porinuće jedrilice, postavljanje snasti i namještanje jedara izvodi Rosättra.

LINJETT 34 - PRIJEDLOG ZA DODATNU OPREMU

JEDRO

Glavno jedro, UK Tape-Drive S-staklo/poliesterski laminat, dvije kratice, s uključenim MDS klizačima
Samopreletni flok, UK Tape-Drive S-staklo/poliesterski laminat, UV-zaštita
Genova 3, UK Tape-Drive, mota se u samopreletni flok, UV-zaštita, okomite letvice jedra
Spinaker pravi radijalni, 100 m², UK
Pokrivalo za prednje jedro
Nadogradnja na Lazybag

TRUP I PALUBA

Tikova paluba
Potpuno upravljanje s upravljačkom ručicom i kožnatim upravljačem
Dva vitla 28 ST Andersen s uključenim valjcima
Dva dodatna električna vitla ST40 Andersen
Potopivi pramčani propeler
Pramčani propeler sa standardnim bubnjem
Sidreno vitlo na krmi, uključena sidrena soha
Sidrena soha na krmi
Samonamatajući sidreni konop, uz nadoplatu
Pokrivalo za kokpit s lukovima
Otvor na zaštitnoj ogradi u sredini broda s dviju strana

NAVIGACIJSKI INSTRUMENTI

GPS ploter Garmin 7012, dodirni ekran 30 cm, uključene GPS antena i pomorske karte
Nexus NX2 server, uključen Multi Instrument
Nexus NX2 Wind, analogni instrument
Nexus NX2 Multi Instrument
Autopilot Garmin GHP 12
VHF Garmin 200i + antenski filter + prekidač za vanjski zvučnik

OSTALO

Sustav za toplu vodu s dva tuša i 40-litarskim kotlom. 230 V + toplina motora
Priključak za električnu struju, razvodna kutija sa zaštitnim uređajima diferencijalne struje, zajedno s kabelom/adapterom
Trajni punjač, 12 V/25 A – 230 V
Pretvarač struje 230 V, sinusoida 300 W
Stereo/CD. Dva ugrađena zvučnika i dva zvučnika u kokpitu. Antena na jarbolu.
Zavjese, salon, kabine i WC
Pumpa za pranje palube s cijevi i mlaznicom
Pokrivalo za upravljač i postolje
Pokrivalo za kokpit
Nosac motora obložen tikovinom na prednjoj ogradi
Zaštita za jarbol u salonu
Podesivi LED televizor, 48 cm, 12 V, ugrađen u drveni okvir
Sunčane ćelije, 2 x 40 W s regulatorom

TEHNIČKE SPECIFIKACIJE LINJETT 37

Dužina trupa	11,45 m
Dužina vodne linije	9,91 m
Širina	3,60 m
Širina na vodnoj liniji	2,83 m
Gaz	1,87 m
Deplasman	6,5 t
Masa kobilice	2,6 t

Visina broda iznad vode	17,2 m
Glavno jedro	39 m ²
Genova 1, 150%	43 m ²
Genova 3, 110%	29 m ²
Samopreletni flok	26 m ²
Spinaker	100 m ²
SRS-broj 2014	1,26

TRUP I PALUBA

- Trup i paluba izrađeni su od ručno postavljenih multiakosialnih staklenih vlakana s izoftalnom poliesterskom smolom. Bijeli NGA Gelcoat.
- Većina trupa izgrađena je kao sendvič konstrukcija s jezgrom veličine 16 mm.
- Hrptenica i okolno područje, kao i mjesta opterećenja obloženi su čvrstim laminatom.
- Središnji dio brodske pregrade pričvršćen je za palubu i trup broda.
- Gredni sustav i hvatišta pripona sastoje se od izravnatih roving i multiakosialnih rezanih staklenih vlakana.
- Na brodsko dno nanese su epoksidna smola i boja za dno.

KOBILICA I KORMILO

- Bulb kobilica izvedena je od lijevane 2%-tne slitine olova i antimona, mase 2.600 kg, sadrži sedam vijaka veličine 20 mm.
- Izvedba hrptenice i njezin spoj s kobilicom konstrukciju čine snažnom i nečujnom.
- Upravlja se s pomoću kožnatog upravljača s upravljačkom ručicom postavljenom izravno na njegovu nehrđajućem struku koje je smješteno na dvama samoprilagodljivim kružnim ležajevima.

OPREMA PALUBE

- Šest nehrđajućih bitvi.
- Šest ručki na brodskoj ogradi za redukciju.
- Četiri prozora od temperiranog stakla s aluminijskim letvicama.
- Četiri otvoriva svjetlarnika.
- Tri otvoriva bočna prozora.
- Četiri ventila Electrolux.
- Tračnice Rutgersson za glavno jedro, genovu, genovu 110% i samopreletni flok.

- Otvoriva ograda kod kokpita.
- Nehrđajući rukohvati na stropu kabine.
- Drenažni sustav na palubi s ispustom uz vodnu liniju.

KOKPIT

- Brodska tenda, nehrđajući lukovi s rukohvatima.
- Stol u kokpitu na postolju. Produžetak sa spremnikom na desnom boku broda.
- Brtvljena i obrubljena tikovina debljine 9 mm na podu, klupama, zaštitnim rubovima i platformi za kupanje.
- Dva vitla 46 ST Andersen.
- 18 stopera Lewmar.
- Kružni nosač za navigacijske instrumente i ploter na postolju
- Nosač za zastavu i zastava.

JARBOL I SNAST

- Standardni aluminijski profil Seldén. Snast 9/10 s križevima pod kutom od 25°.
- Aluminijska šipka s dvjema kraticama na jedru i vangom s plinskim amortizerom.
- Potpuna oprema za spinaker.
- Sidrena i kombinirana svjetla te palubna rasvjeta.
- Pokrivalo za glavno jedro
- Windex
- Furlax 200TD, sustav za namatanje i kraćenje prednjeg jedra.

MOTOR

- Motor 40 KS, Volvo D2 40.
- Trokraki sklopivi propeler.
- Brojač okretaja broskog motora i upravljačka ploča kod kormilara.
- Generator 115 A.
- Nehrđajući spremnik za dizel, 120 l.
- Prostor za motor zvučno je i toplinski izoliran s pomoću olovnih obloga.

ELEKTRIČNI SUSTAV

- Sustav 12 V DC s upravljačkom pločom i mjeračem potrošnje.
- Utičnice 12 V kod navigacijskog uređaja.
- Rasvjeta i svjetiljke za čitanje. Prekidač za kratka svjetla u salonu.
- Tri akumulatora AGM 100 Ah sa sklopkom razine.

VODA, HLAĐENJE I GRIJANJE

- Grijači D4 Ebersprächer s osam ispuha.
- Ormarić za grijanje pripremljene hrane u prostoru s WC-om.
- Hladnjak Isotherm SP (hlađen vodom), 75 l
- Odvojeni sustavi za slatku i slanu vodu, 270 l.
- Plinski štednjak, plinska boca PC5 i indikator propuštanja plina.
- Električna kaljužna pumpa za usisavanje vode iz hrptenice i tuša. Ručna kaljužna pumpa iz hrptenice.
- WC sa spremnikom otpadne vode, 80 l. Pražnjenje putem cjevovoda s palube ili gravitacijskih cjevovoda.

OSTALO

- Kuhinjska radna ploča Corian i kupaonski umivaonik.
- Zastori za zamračivanje s mrežom protiv komaraca za svjetlarnik na pramčanom piku.
- Dva vatrogasna aparata.
- Dva konopa za privez, četiri bokobrana. Pojas za spašavanje.
- Sidreni konop dužine 70 m, nehrđajuće sidro Brize mase 15 kg.
- Naziv jedrilice, folija postavljena na krmenom zrcalu.
- Porinuće jedrilice i postavljanje snasti izvodi Rosättra.

LINJETT 37 - PRIJEDLOG ZA DODATNU OPREMU

JEDRO

Glavno jedro, Tape-Drive S-staklo/poliesterski laminat, dvije kratice, s uključenim MDS klizačima
Samopreletni flok, Tape-Drive S-staklo/poliesterski laminat, UV-zaštita
Genova 3, Tape-Drive, mota se u samopreletni flok, UV-zaštita, okomite letvice jedra
Spinaker pravi radijalni, 100 m²
Pokrivalo za prednje jedro
Nadogradnja na Lazybag

TRUP i PALUBA

Tikova paluba.
Dva vitla 28 ST Andersen s uključenim valjcima
Dva dodatna električna vitla ST46 Andersen
Potopivi pramčani propeler
Pramčani propeler sa standardnim bubnjem
Sidreno vitlo spojeno i ugrađeno u pramac. Nehrđajući lanac dužine 50m, širine 8mm i sidro
Sidrena soha na krmu
Samonamatajući sidreni konop, uz nadoplatu
Pokrivalo za kokpit s lukovima
Otvor na zaštitnoj ogradi u sredini broda s dviju strana

NAVIGACIJSKI INSTRUMENTI

GPS ploter Garmin 7012, dodirni ekran 30 cm, uključene GPS antena i pomorske karte
Nexus NX2 server, uključen Multi Instrument
Nexus NX2 Wind, analogni Nexus NX2 Multi
Instrument Autopilot Garmin GHP 12
VHF Garmin 200i + antenski filter + prekidač za vanjski zvučnik
Sunčane ćelije 120 W, uključen regulator

OSTALO

Sustav za toplu vodu s dva tuša i 40-litarskim kotlom. 230 V + toplina motora
Priključak za električnu struju, razvodna kutija sa zaštitnim uređajima diferencijalne struje, zajedno s kabelom/adapterom
Trajni punjač, 12 V/25 A – 230 V
Pretvarač struje 230 V, sinusoida 300 W
Stereo/CD. Dva ugrađena zvučnika i dva zvučnika u kokpitu. Antena na jarbolu.
Dorado ventilatori sa zaštitnim nehrđajućim lukovima
Rubni frizovi od tikovine na podu, u salonu, na pramčanom piku i u kabinama
Zavjese, salon, kabine i WC
Pumpa za pranje palube s cijevi i mlaznicom
Pokrivalo za upravljač i postolje
Pokrivalo za kokpit
Nosac motora obložen tikovinom na prednjoj ogradi
Zaštita za jarbol u salonu

TEHNIČKE SPECIFIKACIJE LINJETT 43

Dužina trupa	13,33 m
Dužina vodne linije	11,82 m
Širina	3,95 m
Širina na vodnoj liniji	3,15 m
Gaz	2,25 m
Dodatno: podesiva kobilica	1,90-2,45 m
Deplasman	8,7 t
Masa kobilice	3,5 t

Visina broda iznad vode	19,3 m
Glavno jedro	57 m ²
Genova 1, 150%	61 m ²
Genova 3, 110%	41 m ²
Samopreletni flok	33 m ²
Spinaker	144 m ²
SRS-broj 2015	1,41

TRUP I PALUBA

- Podtlačno injekcijsko prešanje trupa, paluba izrađena od ručno postavljenih multiakksialnih staklenih vlakana s izoftalnom poliesterskom smolom. Bijeli/plavi NGA Gelcoat.
- Sendvič konstrukcija s divinycell ispunom, 25 mm, na trupu i palubi. Središnja brodska pregrada obložena multiakksialnim laminiranim staklom.
- Središnji dio brodske pregrade pričvršćen je za palubu i trup broda.
- Gredni sustav i hvatišta pripona sastoje se od izravnatih roving i multiakksialnih staklenih vlakana.
- Na brodsko dno nanese su epoksidna smola i boja za dno.
- Šest prozora od temperiranog i laminiranog stakla u nadvođu.

KOBILICA I KORMILO

- Bulb kobilica s 2%-tnom slitinom olova i antimona, mase 3.500 kg i sastavljena s pomoću 12 vijaka veličine od 20 mm.
- Izvedba hrptenice i njezin spoj s kobilicom konstrukciju čine snažnom i nečujnom.
- Upravljanje s pomoću dvostruke čelične žice za izravno upravljanje.
- Samoprilagodljivi ležaj struka kormila
Dodatno: podesiva kobilica. 1,90 – 2,45 m

OPREMA PALUBE

- Šest nehrđajućih bitvi.
- Šest ručki na brodskoj ogradi za redukciju.
- Četiri prozora od temperiranog stakla.
- Četiri otvoriva svjetlarnika u potpalublju.
- Šest otvorivih bočnih prozora.

- Tri ventila.
- Tračnice Seldén za glavno jedro, genovu, genovu 110% i samopreletni flok.
- Otvoriva ograda kod kokpita.
- Nehrđajući rukohvati na stropu kabine.
- Drenažni sustav na palubi s ispustom uz vodnu liniju.

KOKPIT

- Brodska tenda, nehrđajući lukovi s rukohvatima.
- Stol u kokpitu sa spremnikom.
- Brtvljena i obrubljena tikovina debljine 9 mm na podu, klupama, zaštitnim rubovima i platformi za kupanje.
- Dva vitla 52 ST Andersen.
- Dva vitla 46 ST Andersen.
- Spušteni konopi od snasti s 20 stopera.

JARBOL I SNAST

- Standardni aluminijski profil Seldén. Snast 9/10 s križevima pod kutom od 25°. Dvije kratice na jedru i vang s plinskim amortizerom.
- Potpuna oprema za spinaker.
- Sidrena i kombinirana svjetla te palubna rasvjeta.
- Furlex 300TD, sustav za namatanje i kraćenje prednjeg jedra.
- Pokrivalo za glavno jedro.

MOTOR

- D255 VolvoPenta, SD130.
- Trokraki sklopivi propeler.
- Generator 120 A.
- Nehrđajući spremnik za dizel, 160 l.

ELEKTRIČNI SUSTAV

- Sustav 12 V DC s upravljačkom pločom i mjerачem potrošnje.
- Utičnice 12 V kod navigacijskog uređaja.
- Četiri akumulatora AGM 100 Ah. Sklopka razine.

VODA, HLAĐENJE I GRIJANJE

- Grijači D4 Eberspracher sa sedam ispuha.
- Ormarić za grijanje pripremljene hrane u prostoru s WC-om.
- Hladnjak Isotherm SP (hlađen vodom), 75 l
- Odvojeni sustavi za slatku i slanu vodu, 350 l.
- Plinski štednjak, plinska boca PC5 i indikator propuštanja plina.
- Električna kaljužna pumpa za usisavanje vode iz hrptenice i tuša. Ručna kaljužna pumpa iz hrptenice.
- Dva električna brodska WC-a, spremnik otpadne vode obujma 70 i 80 l. Pražnjenje putem cjevovoda s palube ili gravitacijskih cjevovoda.

OSTALO

- Kuhinjska radna ploča Corian i kupaonski umivaonik.
- Zastori za zamračivanje + mreža protiv komaraca za svjetlarnik na pramčanom piku.
- Dva vatrogasna aparata.
- Četiri konopa za privez, šest bokobrana. Pojas za spašavanje.
- Sidreni konop dužine 56 m, nehrđajuće sidro Brize mase 15 kg.
- Naziv jedrilice, folija postavljena na krmenom zrcalu.
- Porinuće jedrilice, postavljanje opute i namještanje jedara izvodi Rosättra

XIV. Översättningar från kroatiska till svenska

XIV. 1. PP Telašćica

XIV. 1. 1. Källtexten

Park prirode Telašćica

O parku

Uvala Telašćica smještena je u središnjem dijelu istočne obale Jadranskog mora, u jugoistočnom dijelu otoka Dugi otok. Zahvaljujući svojoj iznimnoj ljepoti, bogatstvu i značaju, ova uvala, okružena s 13 otoka i otočića, a sadrži i šest otočića unutar uvale, proglašena je Parkom prirode 1988. Status zaštićenog područja dobila je još 1980. zahvaljujući svojem iznimno vrijednom biljnom i životinjskom svijetu, geološkim i geomorfološkim fenomenima, vrijednim zajednicama morskog dna te zanimljivom arheološkom nasljeđu.

Područje Parka prirode Telašćica je područje bogato suprotnostima, tihim i mirnim plažama i položenom obalom s jedne strane i divljim strmim klifovima s druge strane, područje šuma alepskog bora i hrasta crnike s jedne strane, te ogoljelog kamenjara s druge, područje obrađenih polja prekrivenih vinogradima i maslinicima, ali i područje degradiranih oblika vegetacije koja prekriva suha staništa.

Tri temeljna fenomena predstavljaju osnovna obilježja ovog područja: jedinstvena uvala Telašćica kao najsigurnija, najljepša i najveća prirodna luka u Jadranskom moru, u kojoj su 25 malih plaža, strmci otoka Dugi otok ili takozvane "stene", koje se uzdižu do 161 metar nad morem i spuštaju se u dubinu do 90 m, i konačno slano jezero "Mir" s ljekovitim svojstvima. Najslikovitiji među otocima je otok Katina, a najneobičniji zasigurno Taljurić. Ukupna površina Parka prirode je 70,50 km² i to 25,95 km² na Dugom otoku i susjednim otočićima te 44,55 km² na moru. U okolini su predivne obrađene livade, a na brežuljcima bogata mediteranska vegetacija s oko 500 biljnih vrsta i jednako bogatom faunom. Podmorski svijet broji preko 300 biljnih i 300 životinjskih vrsta.

Više od 2.500 sunčanih sati godišnje, srednja siječanjska temperatura viša od 7°C i srednja godišnja viša od 16°C, obilježja su klime tog prostora. Zimi more ima približno 13°C, a ljeti približno 23°C. O tome da je Telašćica od davnine napučen kraj svjedoče ostaci rimskih

građevina u Maloj Proverši, kao i brojne predromaničke crkvice, među kojima se ističe crkva sv. Ivana u Stivanjem polju, a o tome da su počeci ribarstva u Hrvata započeli baš na ovim obalama svjedoči prvi zapis o ribarstvu s kraja X stoljeća. U Parku prirode moguće je roniti na nekoliko atraktivnih mjesta u blizini klifova, te šetati po zanimljivim mjestima, a prekrasan pogled s vidikovca Grpašćak ne smije se propustiti. Ovo, te još mnogo toga, privuklo je i privlači posjetitelje u uvalu Telašćica, koja kao Park prirode Republike Hrvatske pripada visokoj kategoriji zaštićenih dijelova prirode, što ona i zaslužuje. U blizini Parka prirode Telašćica su i tri hrvatska nacionalna parka: NP Kornati, NP Paklenica i NP Krka, te dva parka prirode PP Vransko jezero i PP Velebit.

Osnovni podaci o Parku prirode Telašćica

OBUH VAT: južni dio Dugog otoka, pripadajućih otočića i dijela akvatorija u sastavu Zadarske županije

POVRŠINA: ukupna 70,50km²=mora 44,55km²+kopna 25,95km²

AKT I GODINA OSNIVANJA: Zakon o proglašenju Parka prirode "Telašćica" (N.N. 14/88); 1988.

NAJVEĆA DUBINA UVALE TELAŠĆICA: 67 m

NAJVEĆA VISINA "STENA": Grpašćak 161 m

NAJVEĆA DUBINA MORA ISPOD "STENA": 85 m

NAJVEĆA VISINA: Mrzlovica 198 m

NAJBLIŽE NASELJE: Sali

IME: Telašćica – u Srednjem vijeku Tilagus – dobila je ime po tome što izgleda kao tri spojena jezera koja se nadovezuju jedno na drugo.

Uvala Telašćica

Uvala Telašćica po kojoj je i cijeli Park prirode dobio naziv nalazi se na jugoistočnom dijelu Dugog otoka. U kopno je uvučena otprilike 8 km, a na svojem južnom, najširem dijelu široka je oko 1,6 km. Taj dio zaljeva koji je okrenut prema jugoistoku otvoren je prema susjednim Kornatima. Sam zaljev je vrlo razveden te sadrži 25 uvala, rtova i 5 otočića. Zahvaljujući svojem položaju zaštićen je od udara bure s kopna i juga s otvorenog mora. Zbog tih značajki

Telašćica je jedna od najvećih i najbolje zaštićenih prirodnih luka na istočnoj obali Jadrana. Samo ime Telašćica vjerojatno potječe od latinskog naziva „tre lagus“ što u prijevodu znači "tri jezera". Sastoji se od tri dijela koji su međusobno odvojeni suženjima. Ta tri dijela su Tripuljak, Farfarikulac i Telašćica. Morfogenetski te su tri uvale zapravo krške ponikve koje su pod more dospjele prije desetak tisuća godina nakon zadnje (würmske) oledbe.

Najvećim dijelom dno uvale je prekriveno zajednicama morskih cvjetnica, staništima iznimno bogatim životinjskim svijetom i značajnim za razmnožavanje mnogih vrsta riba.

Jezero "Mir"

Jezero "Mir" nalazi se na jugozapadnom dijelu Parka prirode Telašćica. Jezero se smjestilo u uskom dijelu kopna između zaljeva Telašćica i otvorenog mora. Nakon zadnjeg ledenog doba došlo je do podizanja morske razine za otprilike 120 metara pri čemu se krška depresija ispunila morem, koje u nju prodire kroz brojne podzemne mikropukotine, osobito brojne sa sjeverne strane. Izvori mora se lako uočavaju za vrijeme plime. Dužina mu je otprilike 900 m, a najveća širina oko 300 m. Najveća dubina je 6 m. Jezero je slano jer je podzemnim kanalima povezano s morem. Salinitet mu je uglavnom viši od okolnog mora zbog izražene evaporacije i zatvorenosti jezera. U jezeru Mir uočene su vrlo male promjene razine vode jer su pukotine koje spajaju jezero s morem male propusnosti. Na jugoistočnom dijelu jezera za vrijeme olujnog juga dolazi do prelijevanja mora u jezero. Obala jezera je najvećim dijelom niska i stjenovita, s brojnim škrapama, dok se samo na krajnjem SZ dijelu mogu uočiti manje akumulacije pijeska. Dno jezera je u plićim dijelovima stjenovito, a u dubljim prekriveno pelitom, a na JI dijelu i fangom (ljekovitim muljem).

Temperaturne amplitude u jezeru znatno su izražene (ljeti do 33°C, a zimi do 5°C) pa je jezero ljeti toplije od okolnog mora, a zimi hladnije što je posljedica plitkoće jezera. Jezero je nadprosječno slano zbog isparavanja. Ovi ekstremni uvjeti su razlog biološkog siromaštva jezera. Osim planktona, u jezeru nalazimo samo nekoliko vrsta morskih organizama. To su: alge, glavoči, cipli, brancini, nekoliko vrsta školjkaša, puževa, desetonožnih rakova i rakova samaca i posebna vrsta jegulje (kajman ili bižat) koja naraste i do 3 kg.

Strmac

"Stene"

S vanjske strane uvale Telašćica uzdižu se okomite hridi u najistaknutiji strmac na Jadranskom moru – poznate dugootočke "stene". Strmac se proteže od rta Mrzlovica na SZ do padina Velog vrha na JI dosežući na Grpašćaku visinu od 161 m. Najveće dubine dosižu do 85m. Ovo područje bogato je zanimljivim biljnim i životinjskim svijetom te se uz stijene mogu promatrati dupini. Na samim stijenama pod morem žive različiti koralji, uključujući i danas već prorijeđene crvene koralje. Stijene su zanimljive i iznad mora jer na strmim liticama raste na primjer dubrovačka zečina, a ovdje je i najsjevernije stanište drvenaste mlječike. Na stijenama se gnijezdi sivi sokol *Falco peregrinus*, a uz njega, na strmcima se može susresti još i eleonorin sokol *Falco eleonore*. Zahvaljujući prisutnosti velikog broja jedinki ovih dviju zaštićenih vrsta Telašćica je uvrštena u Ornitološki značajna područja (Important Bird Area-IBA područja).

Na stijenama strmaca žive i dvije endemične vrste kopnenih puževa iz porodice zaklopnica: Dugootočka zaklopnica *Delima edmibrani* i *Agathylla lamellosa*. Dugootočka zaklopnica je do sada nađena samo unutar granica Parka pa bi je mogli smatrati njegovim endemom tj. stenoendemom Parka.

Dubrovačka zečina rijetka je endemična vrsta. Prisutna je jedino u Hrvatskoj, na više lokaliteta, ali sa rijetkom populacijom: u okolici Cavtata te na srednodalmatinskim i južnodalmatinskim otocima. Na području Parka prirode Telašćica ova vrsta javlja se u dvije podvrste: *Centaurea ragusina* ssp. *ragusina* koja se nalazi na strmcima i u uvali Čuška dumboka i *Centaurea ragusina* ssp. *lungensis* koja je prisutna samo na strmcima.

Duž strmaca u morskim dubinama nalaze se gorgonije *Eunicella cavolinii* i *Paramuricea clavata*, spužve poput vrste *Axinella cannabina*. U podmorju strmaca, do dubine od 20-ak m, prevladava životna zajednica fotofilnih algi koju čine alge *Halimeda tuna*, *Acetabularia acetabulum*, *Padina pavonica* i mnoge druge. Ovdje se, na većim dubinama, mogu naći i kolonije crvenog koralja *Corallium rubrum* koji je ugrožena vrsta. Na području strmaca živi nekoliko vrsta ježinaca, veliki broj različitih vrsta riba i rakova.

U podmorskim udubljenjima strmaca nalaze se polutamne špilje u kojima žive razne spužve, žarnjaci, koralji...

Dobri dupin

Dobri dupin - stalni posjetioc Parka prirode "Telašćica"

U Parku prirode "Telašćica", uz mnogobrojne druge aktivnosti, posjetiteljima je omogućen boravak u nedirnutoj prirodi. Na taj način stvara se svijest o vrednovanju okoliša te želja za zaštitom prirodnih ljepota ovog područja.

Posjetitelji ponekad imaju nesvakidašnju priliku uživati u druženju s porodicom dupina u akvatoriju parka. Taj neponovljiv doživljaj većina njih zabilježi kamerama i fotoaparatom, kako bi sačuvali uspomenu na jedan lijep i poseban dan.

Dobri dupini (*Tursiops truncatus*) čest je gost vanjskog, ali i unutrašnjeg akvatorija parka. Oni su posljednji morski sisavci u Jadrana. Ostale vrste dupina i kitova ovdje borave samo povremeno. Procjenjuje se da u Jadrano živi oko 220 jedinki dobrog dupina.

Od 1995. godine dupini su u Hrvatskoj zaštićena vrsta, ali to nije dovoljno. Bez svijesti i poznavanja pravila ponašanja niti jedna zaštita na papiru ne može biti učinkovita: dupini se ne smiju proganjati i plovila se ne smiju usmjeravati prema njima. Treba im se približiti vrlo sporo, držeći se paralelno s njihovim pravcem kretanja i izbjegavajući nagle promjene smjera i buku. Najbolje je ugasiti motor. U krugu od 100 metara od dupina ne bi smjelo biti više od jednog plovila, a u krugu od 200 metara najviše tri. Prilikom napuštanja područja s dupinima, ubrzavati treba postupno i tek kada se oni nalaze na udaljenosti od 100 metara.

Endemi

Endemi su organizmi koji žive na određenom ograničenom geografskom području i nigdje drugdje na svijetu. Na području Parka prirode Telašćica postoji čitav niz kopnenih i morskih endemskih vrsta. Tako od biljaka nalazimo 4 endemske vrste, a to su: *Aurinia sinuata* (izverugana gromotulja), *Centaurea ragusina* ssp. *lungensis* (podvrsta dubrovačke zečine), *Corydalis acaulis* (bijela šupaljka) te *Tanacetum cinerariifolium* (buhač). Ove su biljke ujedno i strogo zaštićene. Postoji još čak 59 vrsta biljaka u Parku koje su zakonom zaštićene.

Možda najposebnija biljka od svih na ovom području je upravo endemska podvrsta dubrovačke zečine *Centaurea ragusina* ssp. *lungensis* koju možemo vidjeti samo na dugootočkom strmcu gdje se nalazi zajedno sa podvrstom *Centaurea ragusina* ssp. *ragusina*.

Na strmcima možemo naći i dvije endemske vrste kopnenih puževa iz porodice zaklopnica, a to su: dugootočka zaklopnica *Delima edmibrani* i *Agathylla lamellosa*. Dugootočka zaklopnica nađena je samo u granicama Parka pa bismo je mogli smatrati i stenoendemom Parka.

Također su zabilježene i dvije endemske vrste kornjaša iz porodice trčaka (*Carabidae*): vrsta *Molops dalmatinus* koji je za sada zabilježen samo na nekoliko lokaliteta Hrvatske te vrsta *Laemostenos dalmatinus*.

U moru nalazimo mnoštvo mediteranskih endema kao što su cvjetnica *Posidonia oceanica*, školjkaš plemenita periska *Pinna nobilis*, kameni koralj *Cladocora caespitosa*, mekani koralj – gorgonija *Paramuricea clavata* te mnoge druge vrste.

XIV. 1. 2. Översättningen

Naturparken Telašćica

Om parken

Viken Telašćica är belägen i hjärtat av Adriatiska havets östra kust, på den sydöstra delen av ön Dugi otok. Tack vare landskapets exceptionella skönhet, rikedom och betydelse blev viken förklarad som naturpark 1988. Telašćica är omgiven av 13 öar och småöar och det finns till och med sex småöar inne i viken. Redan 1980 utnämndes Telašćica till skyddat område på grund av en mycket rik flora och fauna, geologiska och geomorfologiska fenomen, marint värdefulla ekosystem och ett intressant arkeologiskt arv.

Naturparken Telašćica är ett kontrastfullt landskap: på den ena sidan finns lugna, orörda stränder längs den jämna kustlinjen, med aleppotall- och stenekskogar, medan vilda branta och kala klippor dominerar på den andra. Det är inte bara odlade områden såsom vingårdar och olivlundar som är framträdande, utan också torra ståndorter med ringa och torftig vegetation.

Det finns tre grundläggande fenomen som kännetecknar området: den unika viken Telašćica som Adriatiska havets säkraste, skönaste och största naturliga hamn med 25 små stränder, de branta klipporna vid Dugi otok eller de så kallade ”*stene*” som reser sig upp till 161 m ö.h. och sträcker sig ner till ett djup av 90 m, samt saltsjön Mir med läkande egenskaper. Den mest pittoreska ön i arkipelagen är ön Katina, medan den märkligaste säkert är ön Taljurić. Naturparkens totala yta uppgår till 70,50 km², varav landytan på Dugi otok och de närliggande småöarna är 25,95 km² och havsytan är 44,55 km². Omgivningen utmärks av vackra, odlade ängar, medan kullarna är rika på medelhavsvegetation med omkring 500 växtarter och ett lika rikt djurliv. Världen under havsytan omfattar drygt 300 växtarter och 300 djurarter.

Områdets klimat präglas av drygt 2500 soltimmar om året, en genomsnittlig januaritemperatur på 7 grader och en årsmedeltemperatur på drygt 16 grader. På vintern når temperaturen i havet ca 13 grader, och på sommaren stiger havstemperatur upp till ca 23 grader. Telašćica har varit bebott sedan urminnes tider, vilket lämningarna av romerska byggnader i Mala Proversa och talrika förromanska småkyrkor, i synnerhet S:t Ivans kyrka i Stivanje polje, vittnar om. Dessutom bestyrker det första skriftliga belägget om fiske från slutet av 900-talet att fiskhandeln i Kroatien först utvecklades just i detta område. I naturparken får besökare dyka på flera attraktiva ställen nära klipporna och ta promenader runt de mest intressanta orterna. Därtill får man verkligen inte missa utsiktspunkten Grpašćak. Allt detta och mycket mer har lockat

många turister till Telašćica och den räknas, bland Kroatiens naturparker, välförtjänt till de skyddade naturområdena. I naturparkens omnejd finns även tre nationalparker: Kornati, Paklenica och Krka, samt två naturparker: Vranskosjön och Velebit.

Naturparken Telašćica – basfakta

OMRÅDE: södra delen av ön Dugi otok och dess tillhörande småöar samt en del av havsområdet i Zadars län

TOTAL YTA: 70,50 km²

LANDYTA: 25,95 km²

HAVSYTA: 44,55 km²

LAGSTIFTNING och GRUNDNINGSÅR: Lagen som förklarar ”Telašćica” som naturpark (”Republiken Kroatiens officiella tidning”, nr 14/88); 1988

VIKENS DJUP: 67 m

KLIPPORNAS HÖGSTA PUNKT (”STENE”): Grpaščak, 161 m

HAVETS DJUP UNDER KLIPPORNA (”STENE”): 85 m

NATURPARKENS HÖGSTA PUNKT: Mrzlovica, 198 m

NÄRMASTE ORT: Sali

NAMN: Telašćica, som under medeltiden kallades för *Tilagus*, har fått sitt namn eftersom viken liknar tre sjöar som är anslutna till varandra

Viken Telašćica

Viken Telašćica, som hela naturparken har fått sitt namn efter, ligger på den sydöstra delen av ön Dugi otok. Viken skär omkring 8 km in i landet, och i söder är den bredast – ca 1,6 km. På denna sida vetter Telašćica åt sydost och är öppen mot de närliggande Kornatiöarna. Själva viken är mycket flikig och omfattar 25 små vikar och uddar samt 5 småöar. Tack vare sitt läge är viken skyddad mot boran som blåser från inlandet och mot siroccon som blåser från det öppna Adriatiska havet. Därför betraktas Telašćica som en av de största och säkraste naturliga hamnarna på Adriatiska havets östra kust. Själva namnet Telašćica härstammar sannolikt från det latinska uttrycket ”tre lagus”, som faktiskt betyder ”tre sjöar”. Viken innefattar tre delar som är skilda från varandra av smala sund, och de är: Tripuljak, Farfarikulac och Telašćica.

Morfogenetiskt sett är dessa tre små vikar faktiskt karstlukhål som hamnade under vattnet efter den senaste istiden (würm) för drygt tio tusen år sedan.

Havsbottnen är mestadels täckt med sjögräs: dessa ståndorter har ett mycket rikt djurliv och är väsentliga för många fiskarters reproduktion.

Sjön ”Mir”

Sjön ”Mir” ligger på den sydvästliga delen av naturparken Telašćica. Den befinner sig på den smala inlandsdelen mellan viken och det öppna havet. Efter den senaste istiden höjdes havsnivån med ca 120 m och då fylldes karstdepressionen med vatten som fortfarande tränger sig igenom många underjordiga mikrosprickor, i synnerhet på dess norra sida. Havsvattenkällor syns tydligt under högvattenståndet. Sjön har en längd på ca 900 m och dess maximala bredd uppgår till ca 300 m. Sjöns största djup är 6 m. Mir är en saltsjö, för underjordiga kanaler förbinder den med havet. I Mir har vattnet i genomsnitt en högre salinitet än i havet på grund av stor avdunstning och sin slutenhet. I sjön har man ytterligare observerat mycket små förändringar i vattenståndet, eftersom de sprickor som förbinder sjön och havet har en låg permeabilitet. På den sydöstra delen tenderar havet att spilla över i sjön under stormar orsakade av sirocco. Sjökusten är mestadels låg och stenig, med många kalkstenshällar, och mindre sandansamlingar kan endast märkas långt nordvästerut. På de grundare områdena är sjöbottnen stenig, medan den är täckt med pelit på djupare trakter, och även med fango (terapeutisk lera) på den sydöstra delen.

Sjöns temperaturfluktuationer är ansevära (max. 33 grader om sommaren och min. 5 grader om vintern), vilket gör att sjön är varmare än det omgivande havet på sommaren, och kallare på vintern, allt till följd av att den är så grund. Sjön har en salinitet som ligger över genomsnittet på grund av avdunstning. Dessa extrema förhållanden anses vara orsaken till sjöns brist på biologisk mångfald. Förutom plankton kan bara ett fåtal arter av marina organismer hittas där: alger, smörbultar, multfiskar, havsabborrar, flera musselarter, snäckor, tiofotade kräftdjur och eremitkräftor samt en speciell art av ål (ofta kallad för ”kajman” eller ”bižat“) som till och med kan väga upp till 3 kg.

Klipporna

”Stene”

På vikens yttra sida reser sig lodräta stup och formar den mest framträdande klippkedjan i Adriatiska havet – de berömda ”stene” på Dugi otok. Klipporna sträcker sig från udden Mrzlovica i nordväst till släntorna vid Veli vrh i sydost och når 161 m ö.h. vid Grpašćak. Dess maximala djup uppgår till 85 m. Området har en rik och intressant flora och fauna, och vid klipporna kan man beskåda delfiner. På klipporna under havets yta lever olika korallarter, inklusive de utarmade röda korallerna (*Corallium rubrum*). Klipporna är också intressanta över havet, för på de branta stupen växer t.ex. silverklintar (*Centaurea ragusina*) och här finns den nordligaste livsmiljön för trädtoleln (*Euphorbia dendroides*). Där uppe häckar pilgrimsfalkar (*Falco peregrinus*), och därutöver kan man träffa på eleonorafalken (*Falco eleonora*) vid klipporna. Tack vare det stora antalet pilgrims- och eleonorafalkar, två skyddade fågelarter, ingår naturparken Telašćica i Viktiga fågelområden eller IBA (*Important Bird Areas*).

På klipporna har även två endemiska arter av landsnäckor ur familjen *Clausiliidae* sina ståndorter: *Delima edmibrani* och *Agathylla lamellosa*. Hittills har man råkat på *Delima edmibrani* bara inom parken, vilket betyder att den kan betraktas som parkens endemiska eller ”stenoendemiska” art.

Silverklinten är en sällsynt endemisk växtart. Arten förekommer endast på flera ställen i Kroatien och har en mycket liten population: den växer bara i närheten av Cavtat och på öarna i mellersta och södra Dalmatien. I naturparken uppträder denna art i form av två underarter: *Centaurea ragusina ssp. ragusina*, som växer på klipporna och i den lilla viken Čuška dumboka, och *Centaurea ragusina ssp. lungensis* som endast kan hittas på klipporna.

Längs klipporna i det djupa havet växer hornkoraller *Eunicella cavolinii* och *Paramuricea clavata* och svampdjur såsom *Axinella cannabina*. Under havsytan, på ca 20 meters djup, finns en livsmiljö som omfattar ljusälskande alger såsom *Halimeda tuna*, *Acetabularia acetabulum*, *Padina pavonica* m.m. På större djup kan man också stötta på kolonier av röd korall, *Corallium rubrum*, en utrotningshotad art. Dessutom lever flera arter av sjöborrar och ett stort antal olika fisk- och kräftdjurarter i trakten.

I klippornas sprickor och hålor under vattnet hittar man halvmörka grottor – en ståndort för diverse svamp- och nässeldjur samt koraller...

Öresvinet

Öresvinet – en återkommande gäst i naturparken "Telašćica"

Vid sidan av många andra aktiviteter som Telašćica erbjuder, får naturparkens besökare vistas i orörd natur. På så sätt skapar man ökad miljömedvetenhet och önskan att skydda parkens naturskönhet.

Av och till får besökare även en alldeles unik möjlighet att komma nära delfiner inom parkens havsområde. De flesta tar härliga foton eller förevisar den utomordentliga upplevelsen med videokameror för att bevara minnet av denna vackra och speciella dag.

Öresvinet (*Tursiops truncatus*) är en återkommande gäst både inom och utanför naturparkens havsområde. Det betraktas som Adriatiska havets enda permanent existerande marina däggdjursart, medan andra delfin- och valarter bara kommer på sporadiska besök. Artens population uppskattas till omkring 220 individer.

Sedan 1995 har öresvinet varit en skyddad djurart i Kroatien, men ytterligare förebyggande åtgärder måste ändå vidtas. Om man varken är medveten om eller känner till hur man skulle bete sig nära djuren, kan inget skydd som påstått på papperet bli verkningsfullt: man får absolut inte förfölja öresvin och fartyg får inte riktas mot dem. Man bör närma sig öresvin i mycket långsam takt, hålla fartyg parallellt med deras simriktning och undvika både plötsliga färdriktningsförändringar och buller. Det är till och med bäst att stänga av motorn. Inom 100 m från djuren får bara ett fartyg finnas, medan det bara är tre fartyg tillåtna inom en omkrets på 200 m. När man lämnar detta område, får man gradvis, och endast om man befinner sig på 100 meters avstånd från djuren, öka hastigheten.

Endemiska arter

Endemiska arter är organismer som bara lever inom ett specifikt, begränsat geografiskt område och ingen annanstans i världen. I naturparken förekommer en rad landlevande och marina endemiska arter. Det förekommer fyra endemiska växtarter: *Aurinia sinuata* (praktstenörtssläktet), *Centaurea ragusina ssp. lungensis* (underart av silverklint), *Corydalis acaulis* (vit corydalis) och *Tanacetum cinerariifolium* (dalmatinerkrage). Dessa växtarter är också strängt skyddade. I parken finns dessutom 59 andra lagligt skyddade växtarter.

Naturparkens ovanligaste växtart är möjligen just den endemiska underarten av silverklint, *Centaurea ragusina ssp. lungensis*, som bara förekommer vid klipporna på Dugi otok och som sammanlever där med en annan underart – *Centaurea ragusina ssp. ragusina*.

Vid klipporna råkar man även på två endemiska landsnäckarter ur familjen *Clausiliidae*: *Delima edmibrani* och *Agathylla lamellosa*. Då man bara har hittat *Delima edmibrani* inom Telašćica, kan den till och med betraktas som parkens ”stenoendemiska” art.

Två ytterligare endemiska arter av skalbaggar ur familjen jordlöpare (*Carabidae*) har hittills registrerats: *Molops dalmatinus*, som bara har märkts på ett fåtal ställen i Kroatien, och *Laemostenos dalmatinus*.

Under vatten hittar man många arter som är endemiska i Medelhavet, t.ex. sjögräset *Posidonia oceanica*, musslan *Pinna nobilis*, stenkoralen *Cladocora caespitosa*, mjuk- och hornkoralen *Paramuricea clavata* osv.

XIV. 2. Pliva – Jučer, danas, sutra

XIV. 2. 1. Källtexten

JUČER, DANAS, SUTRA

PLIVA godišnje proizvede 5,5 milijardi tableta, 30 milijuna injekcija i 10 milijuna tuba krema i masti.

DOBRODOŠLI U PLIVU!

Mali je broj kompanija u Hrvatskoj i svijetu koje se mogu pohvaliti dugogodišnjom tradicijom koja krase PLIVU čiji počeci sežu čak u daleku 1921. godinu kada je u tvornici “Kaštel” u Karlovcu započela proizvodnja ekstrakata iz domaćeg bilja. U svojoj više od 90 godina dugoj povijesti PLIVA je proizvela stotine kvalitetnih lijekova i dala izniman doprinos liječenju bolesnika u Hrvatskoj i cijelom svijetu, a njezini stručnjaci, istraživači i znanstvenici izniman doprinos razvoju tehnologije i znanosti.

Nakon niza desetljeća intenzivnog razvoja PLIVA je danas najveća farmaceutska kompanija u Hrvatskoj jedna od vodećih u regiji Jugoistočna Europa. Uz to što je s oko 2000 zaposlenih među većim gospodarskim subjektima u Hrvatskoj, PLIVA je i jedan od vodećih izvoznika. Od 2008. PLIVA posluje u sastavu Teve, jedne od najvećih farmaceutskih kompanija u svijetu, a Zagreb je jedna od strateških proizvodnih i istraživačko-razvojnih lokacija cijele Teva grupe.

PLIVA raspolaže najsuvremenijim razvojnim i proizvodnim kapacitetima te velikom broju tržišta diljem Europe i svijeta nudi širok portfelj kvalitetnih generičkih lijekova koji predstavljaju vrhunska terapijska rješenja. Osim gotovih lijekova, PLIVA proizvodi i velik broj aktivnih farmaceutskih supstancija i jedina je farmaceutska kompanija u Hrvatskoj te jedna od malobrojnih u cijeloj regiji, s vertikalno integriranom proizvodnjom.

U zadnjih nekoliko godina udvostručena je godišnja proizvodnja gotovih oblika lijekova. S više od 90 različitih molekula, PLIVA proizvodi oko 1000 različitih proizvoda za tržišta SAD-a, Europske unije i ostala tržišta.

U PLIVI je u tijeku novi investicijski ciklus vrijedan oko 200 milijuna dolara, jedan od najvećih u povijesti kompanije. Sredstva su namijenjena izgradnji novog proizvodnog pogona za proizvodnju aktivnih farmaceutskih supstancija na PLIVINOJ proizvodnoj lokaciji u Savskom Marofu, te izgradnji ekoloških postrojenja sukladno IPPC direktivi. Na proizvodnoj lokaciji u

Zagrebu, Prilaz baruna Filipovića, radi se na povećanju postojećih kapaciteta za proizvodnju gotovih oblika lijekova. Investicije donose i otvaranje novih radnih mjesta i zapošljavanje novih stručnjaka različitih profila.

Svojim zalaganjem danas ali i u budućnosti PLIVA stoji na raspolaganju brojnim pacijentima i želi biti kvalitetan i pouzdan partner zdravstvenih sustava u Hrvatskoj i Jugoistočnoj Europi.

S poštovanjem,

Tihomir Orešković,
Predsjednik Uprave
PLIVE HRVATSKA d.o.o.

KLJUČNE GODINE

1921. – Zagrebački Isis i budimpeštanski Chinoin osnovali su u Karlovcu Kaštel d.d., prethodnika današnje PLIVE. U tvornici Kaštel u Karlovcu počinje proizvodnja ekstrakata iz domaćeg bilja.

1923. – Počinju se proizvoditi složeniji oblici poput injekcija, sirupa i tableta.

1927. – Proizvodnja seli na današnju lokaciju u Zagrebu, gdje se zapošljava oko 60 radnika, od kojih 10 s visokom stručnom spremom.

1935. – Dr. Vladimir Prelog, (dobitnik Nobelove nagrade za kemiju 1975. godine) priključuje se kompaniji i započinje istraživanje u Kaštelu d.d.

1936. – Kaštel d.d. postaje jedan od prvih proizvođača sulfonamida u svijetu. Streptazol je patentno zaštićen pod brojem 13726. Od tada do danas PLIVA je prijavila više od 400 patenata u više od 40 zemalja svijeta.

1937. – Streptazol se pojavio u obliku tableta i injekcija te je postigao golemi tržišni uspjeh.

1941. – PLIVA dobiva današnje ime (Državni zavod za proizvodnju lijekova i vakcina). U razdoblju nakon 1945. jača proizvodnja, povećava se broj zaposlenih, osniva se kontrolno-analitički sektor.

1952. – Osnovan istraživački institut PLIVE.

1953. – Započela je proizvodnja vitamina C, prema vlastitoj patentiranoj tehnologiji.

1959. – Započela proizvodnja oksitetraciklina i vitamina B6.

1965. – PLIVIN pogon za proizvodnju oksitetraciklina dobiva odobrenje američke Agencije za hranu i lijekove (FDA), prvo u nizu više od 30 takvih odobrenja dosjea za aktivnu supstanciju (DMF).

1971. – Počinje proizvodnja u novom pogonu gotovih lijekova. Rade se 132 nova lijeka, od kojih 58 po izvornim recepturama.

1980. – Patentiran i zaštićen PLIVIN vlastiti originalni makrolidni antibiotik – azitromicin.

1988. – Azitromicin uveden na tržište pod zaštićenim imenom SUMAMED.

1991. – Azitromicin uveden na tržište SAD-a i Zapadne Europe pod zaštićenim imenom ZITHROMAX – tvrtke Pfizer.

2001. – Počinje proizvodnja u novom pogonu za proizvodnju suhih oralnih oblika.

2001. – 2010. Više rekonstrukcija postojećih pogona za proizvodnju injekcija i krema.

2002. – Otvoren novi istraživački institut.

2008. – PLIVA je postala članica Teva grupe, jedne od najvećih svjetskih farmaceutskih kompanija.

2011. – Novi investicijski ciklus, jedan od najvećih u povijesti kompanije. U sljedećih nekoliko godina izgradit će se novi proizvodni pogon za proizvodnju aktivnih farmaceutskih supstancija na PLIVINOJ proizvodnoj lokaciji u Savskom Marofu, a u tijeku je proširenje kapaciteta za proizvodnju suhih oralnih oblika i proizvodnju injekcija te uvođenje novih tehnologija u proizvodnji i opremanju gotovih oblika lijekova na lokaciji Zagreb.

2012. – U okviru PLIVE osniva se Centar financijskih aktivnosti Zagreb za TEVINE europske lokacije.

POGLED U PROŠLOST

Više od 90 godina uspješnog farmaceutskog poslovanja

Iako povijest PLIVE započinje otvaranjem vrata dioničarskog društva i tvornice Kaštel u Karlovcu 1921. godine, na današnjoj PLIVINOJ lokaciji u Savskom Marofu proizvodnja datira još iz 1878. godine kada je barun Dumreicher tamo otvorio tvornicu i rafineriju špirita i pjenice. Ta je tvornica prepoznata kao pionir industrijalizacije i gospodarskog razvitka Hrvatske tog doba, da bi kasnije bila preimenovana u Žumberak, a od 1967. godine područje stječe naziv PLIVA, lokacija Savski Marof.

Prvi predsjednik odbora Dioničarskog društva Kaštel je prof. dr. Gustav Janaček, koji je u suradnji s dr. Eugenom Ladanyem, pokrenuo proizvodnju farmaceutskih preparata i galenskih pripravaka čime su utrli put suvremenoj proizvodnji lijekova na ovim prostorima. Tim entuzijasta vođen vrijednostima i strašću prema znanosti, ubrzo nakon osnutka tvrtke Kaštel, započeo je s istraživanjem i razvojem novih lijekova. Organizirani istraživački rad u PLIVI počeo je 1936. godine u suradnji s profesorom Vladimirom Prelogom sa zagrebačkog

Sveučilišta, kasnije dobitnikom Nobelove nagrade za kemiju. Već 1936. Kaštel plasira na tržište sulfanilamid (aktivna ljekovita supstancija bakteriostatskog djelovanja), pod imenom Streptazol, kojeg patentno zaštićuje. Kaštel postaje jedan od prvih proizvođača sulfonamida u svijetu.

Godine 1953. započela je proizvodnja vitamina C, prema vlastitoj patentiranoj tehnologiji, a uskoro i oksitetraciklina i vitamina B-6. Sredinom pedesetih PLIVA ima galenski, tabletni i injekcijski odjel, a 1952. osnovala je i vlastiti Istraživački institut. U odjelu pripreme proizvodnje radilo se granuliranje, sušenje granulata i tabletiranje. Iako sa skromnom opremom, neke su se tablete već tada dražirale. I danas PLIVA osim gotovih lijekova proizvodi velik broj aktivnih farmaceutskih supstancija.

Otkriće azitromicina najveći je događaj u povijesti PLIVE i hrvatske farmaceutske industrije u cjelini. Otkrićem azitromicina, prvog predstavnika azalidnih antibiotika, PLIVA se svrstala među malobrojne farmaceutske kompanije koje imaju vlastiti, originalni lijek, a Hrvatska među samo 9 zemalja koje imaju vlastiti antibiotik. Zahvaljujući iznimnim terapijskim svojstvima, Sumamed je postao i do danas ostao jedan od najuspješnijih lijekova u svijetu.

Do prije dvadesetak godina PLIVA je bila tipična lokalna kompanija koja je oko 75 posto prihoda od proizvodnje lijekova ostvarivala na domaćem tržištu. Zahvaljujući uspješno provedenoj privatizaciji, širenju na nova tržišta i operacijama u velikom broju zemalja, PLIVA je iz lokalne prerasla u snažnu regionalnu kompaniju i postala jedan od najpoznatijih brendova u regiji Srednje i Istočne Europe.

Devedesetih je u tijeku jedan od većih investicijskih ciklusa: tih su godina otvoreni novi pogoni za proizvodnju azitromicina u Savskom Marofu i suhih oralnih oblika lijekova u Zagrebu te Novi istraživački institut, a dominantna odrednica PLIVINOG poslovanja je njegova internacionalizacija. Nakon zaokreta prema generičkom poslovanju, 2006. godine, PLIVA ulazi u sastav američkog Barra, a do nove promjene vlasnika dolazi 2008. godine kada PLIVA postaje dijelom izraelske Teve.

PLIVA, danas članica Teva grupe, najveća je farmaceutska kompanija u Hrvatskoj i vodeća u regiji Južna i Istočna Europa.

PLIVA DANAS

PLIVINO poslovanje obuhvaća proizvodnju gotovih lijekova i aktivnih farmaceutskih supstancija, komercijalno poslovanje u Hrvatskoj i regiji te istraživanje i razvoj generičkih lijekova i aktivnih farmaceutskih supstancija. PLIVIN proizvodni portfelj uključuje suhe oralne i injektibilne oblike lijekova, kreme/masti, bezreceptne lijekove, cistostatike i aktivne farmaceutske supstancije. Zahvaljujući odobrenjima američke Uprave za hranu i lijekove (FDA), britanske Agencije za lijekove i medicinske proizvode (MHRA) te ostalih relevantnih europskih agencija, PLIVA je svrstana među proizvođače koji ispunjavaju svjetske standarde kvalitete potrebne za globalno tržište.

Svoje dosadašnje uspjehe i današnji status PLIVA u velikoj mjeri zahvaljuje velikom broju stručnjaka, inovativnoj tehnologiji i kontinuiranom ulaganju u istraživanje i razvoj te cjelokupni proizvodni sustav. Zbog svega toga Zagreb je danas jedna od vodećih proizvodnih lokacija i među važnijim centrima za istraživanje i razvoj u Teva grupi. Jedan od najsnažnijih izvora PLIVINE konkurentske snage na tržištu rada su kvalitetni, obrazovani i motivirani zaposlenici. S obzirom da je poslovanje u farmaceutskoj industriji specifično, PLIVA mlade stručnjake koji su upravo završili svoje formalno obrazovanje dodatno educira za pojedina radna mjesta, primjerice u proizvodnji ili osiguranju kvalitete, i ulaže u njihov razvoj. Stvarana kolektivno tijekom duljeg vremena, kompanijska kultura predstavlja osobnost PLIVE i kao takva je ključan faktor ostvarivanja strateških ciljeva i uspješnosti te bitan preduvjet bržeg prilagođavanja stalnim promjenama.

XIV. 2. 2. Översättningen

IGÅR, IDAG, IMORGON

PLIVA tillverkar 5,5 miljarder tabletter, 30 miljoner injektionsläkemedel och 10 miljoner kräm- och salvtuber om året.

VÄLKOMNA TILL PLIVA!

Det är få företag i både Kroatien och världen som kan ståta med en så långlivad tradition som PLIVA, vars historia sträcker sig så långt tillbaka som till 1921, då fabriken Kaštel i Karlovac började utvinna extrakt ur inhemska växter. Under sin mer än 90-åriga historia har PLIVA tillverkat hundratals högkvalitativa läkemedel och gjort en ansevärd insats för behandling av patienter i både Kroatien och hela världen, och företagets experter, forskare och vetenskapsmän har lämnat ett avsevärt bidrag till teknologisk och vetenskaplig utveckling.

Efter decennier av intensiv utveckling har PLIVA blivit till Kroatiens största och ett av dagens ledande läkemedelsbolag i sydöstra Europa. Förutom att bolaget med sina omkring 2000 anställda räknas till en av Kroatiens större affärsenheter, är PLIVA en av de ledande exportörerna. Sedan 2008 verkar PLIVA inom den internationella koncernen Teva, ett av världens största läkemedelsföretag, och Zagreb har blivit en strategisk produktions-, forsknings- och utvecklingspartner för hela Teva-gruppen.

PLIVA förfogar över de mest avancerade utvecklings- och tillverkningsanläggningarna och erbjuder många europeiska och globala marknader en bred portfölj av högkvalitativa generiska läkemedel som framgångsrika terapeutiska lösningar. Frånsett färdiga läkemedel, framställer PLIVA en stor mängd aktiva läkemedelssubstanser och företaget är Kroatiens enda och ett av regionens få läkemedelsbolag med en vertikalt integrerad produktion.

Under de senaste åren har den årliga produktionen av färdiga läkemedel fördubblats. Med fler än 90 olika molekyler, fabricerar PLIVA omkring 1000 diverse produkter för marknaderna i USA, EU och andra länder.

I PLIVA pågår nu en ny investeringscykel värd ca 200 miljoner dollar och den anses vara en av de största i bolagets historia. Medlen är avsedda för att bygga en ny tillverkningsanläggning för aktiva läkemedelssubstanser i fabriken i Savski Marof och miljövänliga anläggningar i enlighet med IPPC-direktivet. I den Zagrebbaserade fabriken som ligger vid Prilaz baruna Filipovića arbetar man på att öka den nuvarande produktionskapaciteten för färdiga läkemedel.

Dessutom skapar investeringarna nya arbetsplatser och möjliggör rekrytering av nya experter inom olika områden.

Med sina nuvarande och framtida engagemang och ansträngningar står PLIVA till förfogande för många patienter och strävar efter att vara en högkvalitativ och pålitlig partner för hälso- och sjukvårdssystemen i Kroatien och sydöstra Europa.

Med vänlig hälsning,

Tihomir Orešković,
styrelseordförande för PLIVA Kroatien d.o.o.

NYCKELÅR

1921 – I Karlovac grundade det Zagrebbaserade Isis och det Budapestbaserade Chinoin bolaget Kaštel d.d., föregångare till PLIVA. I dess fabrik påbörjades tillverkningen av extrakt ur inhemska växter.

1923 - Mer komplexa läkemedel såsom injektionsläkemedel, sirap och tabletter började produceras.

1927 – Produktionen flyttades till dagens fabrik i Zagreb, där omkring 60 arbetare anställdes, varav 10 högutbildade.

1935 – Vladimir Prelog, nobelpristagare i kemi 1975, blev anställd och påbörjade sitt forskningsarbete i Kaštel d.d..

1936 - Kaštel d.d. blev en av världens första sulfonamidproducenter. Streptazol fick patentskydd under numret 13726. Sedan dess har PLIVA registrerat över 400 patent i fler än 40 länder i hela världen.

1937 – Streptazol började framställas i form av tabletter och injektionsläkemedel och gjorde en stor marknadssuccé.

1941 – PLIVA fick sitt nuvarande namn (Statliga institutet för tillverkning av läkemedel och vacciner). Efter 1945 ökade företaget både produktionen och antalet anställda, och sektorn för kontroll och analys bildades.

1952 – PLIVAs forskningsinstitut inrättades.

1953 – Bolaget började producera C-vitamin enligt sin egenpatenterade teknik.

1959 – Tillverkningen av oxytetracyklin och B6-vitamin sattes igång.

1965 – PLIVAs tillverkningsanläggning för oxytetracyklin godkändes av USA:s livsmedels- och läkemedelsmyndighet (FDA), det första av drygt 30 DMF-godkännanden.

1971 – Den nya anläggningen för färdiga läkemedel började med produktionen. 132 nya läkemedel framställdes, varav 58 enligt originella tillverkningsrecept.

1980 – Azitromycin, bolagets originella makrolida antibiotikatyp, patenterades.

1988 – Azitromycin introducerades på marknaden under varumärket *Sumamed*.

1991 – Azitromycin lanserades på marknaderna i USA och Västeuropa under varumärket *Zithromax* av läkemedelsföretaget Pfizer.

2001 – Den nya anläggningen för orala fasta doseringsformer började med produktionen.

2001 – 2010 – Flera rekonstruktioner av PLIVAs dåvarande tillverkningsanläggningar för injektionsläkemedel och krämer.

2002 – Bolagets nya forskningsinstitut öppnades.

2008 – PLIVA blev medlem i Teva-gruppen, ett av världens största läkemedelsföretag.

2011 – En ny investeringscykel, en av de största i bolagets historia. Under de kommande åren kommer en ny tillverkningsanläggning för aktiva läkemedelssubstanser att byggas vid PLIVAs fabrik i Savski Marof. Dessutom har man arbetat på att öka tillverkningskapaciteten för orala fasta doseringsformer och injektionsläkemedel och införa nya produktions- och utrustningstekniker för färdiga läkemedel i Zagrebs fabrik.

2012 – Inom PLIVA grundades Finanscentrumet Zagreb för Tevas europeiska filialer.

EN TILLBAKABLICK I HISTORIEN

Över 90 år av bolagets framgångsrika farmaceutiska verksamhet

Fastän PLIVAs historia började när det Karlovacbaserade aktiebolaget och fabriken Kaštel inrättades 1921, satte produktionen i bolagets nuvarande anläggning i Savski Marof igång så tidigt som 1878, då baron Dumreicher grundade en fabrik och raffinaderi för sprit och jäst. På den tiden igenkändes fabriken som en pionjär inom kroatisk industri och ekonomisk utveckling, därefter bytte den namnet till *Žumberak* och från och med 1967 har den varit känd som PLIVA - Savski Marof-anläggning.

Aktiebolaget Kaštels första styrelseordförande var professor Gustav Janaček och i samverkan med Eugen Ladany initierade han tillverkningen av farmaceutiska och galeniska preparat, vilket har banat väg för dagens läkemedelsproduktion i hela regionen. Snart efter bolagets grundande började en grupp entusiaster drivna av starka värderingar och en stor passion för vetenskap forska och utveckla nya läkemedel. Organiserat forskningsarbete i PLIVA startade 1936 i samarbete med Vladimir Prelog, dåtidens professor vid Zagrebs universitet som senare fick motta Nobelpriset för kemi. Redan 1936 placerade Kaštel sulfanilamider (aktiva

bakteriedödande läkemedelssubstanser) på marknaden under det patentskydda namnet *Streptazol*. Därigenom blev bolaget till och med en av världens första sulfonamidproducenter.

1953 började Kaštel med tillverkningen av C-vitamin, som baserades på bolagets egen patenterade teknik, och snart framställde man även oxytetracyklin och B6-vitamin. Under mitten av 1950-talet hade dagens PLIVA avdelningar för galeniska substanser, tabletter samt injektionsläkemedel, och 1952 bildades dess forskningsinstitut. Avdelningen för produktionsberedning var sysselsatt med granulering, torkning av granulat och tabletering. Fastän företaget inte var tillräckligt avancerat tekniskt utrustat, kunde man redan då tillverka dragerade tabletter. Förutom färdiga läkemedel fabricerar PLIVA ett stort antal aktiva läkemedelssubstanser även idag.

Upptäckten av azitromycin, det första azalid-antibiotikumet, anses vara milstolpen inom både företagets och hela kroatiska läkemedelsindustrins historia. Därmed blev PLIVA ett av de få läkemedelsföretagen med ett egenutvecklat, originellt läkemedel och Kroatien ett av bara nio länder med sina egna antibiotika. Tack vare dess utmärkta terapeutiska egenskaper har *Sumamed* blivit och förblivit ett av världens mest resultatrika läkemedel.

Fram till för omkring 20 år sedan var PLIVA ett vanligt lokalt företag som genererade ca 75% av intäkterna från läkemedelsproduktionen på den inhemska marknaden. Framgångsrik privatisering, expansion till nya marknader samt företagets verksamheter i många andra länder har gjort att PLIVA förvandlats från ett lokalt företag till en stark regional marknadsaktör och blivit ett av de mest välkända varumärkena i Central- och Östeuropa.

PLIVA företog en kraftig investeringscykel under 1990-talet då nya tillverkningsanläggningar för azitromycin i Savski Marof och för orala fasta doseringsformer i Zagreb samt det nya forskningsinstitutet inrättades. På den tiden präglades PLIVAs verksamhet dessutom av företagets internationalisering. Efter företagets övergång till generisk verksamhet, 2006, inkorporerades PLIVA i det amerikanska globala läkemedelsföretaget *Barr*. Däremot bytte företaget ägare igen 2008, då PLIVA införlivades i den israeliska *Teva*-gruppen.

PLIVA, som idag är medlem i *Teva*-gruppen, betraktas som Kroatiens största och det ledande läkemedelsföretaget i Syd- och Östeuropa.

PLIVA IDAG

PLIVAs verksamhetsområde omfattar tillverkning av färdiga läkemedel och aktiva läkemedelssubstanser, kommersiell affärsverksamhet i Kroatien och regionen samt forskning och utveckling av generika och aktiva läkemedelssubstanser. Bolagets produktionsportfölj innefattar orala fasta doseringsformer och injektionsläkemedel, krämer/salvor, receptfria läkemedel, cytostatika och aktiva läkemedelssubstanser. Tack vare de godkännanden bolaget fick från USA:s livsmedels- och läkemedelsmyndighet (FDA), det brittiska läkemedelsverket (MHRA) samt andra relevanta europeiska myndigheter, räknas PLIVA som ett företag vars tillverkningsprocesser uppfyller de höga globala kvalitetsstandarder som krävs på internationella marknader.

PLIVA har ett stort antal experter, innovativ teknologi och kontinuerliga investeringar i forskning och utveckling samt hela produktionssystemet att tacka för sina utmärkta prestationer och nuvarande marknadsposition. På grund av allt detta är Zagreb en av Teva-gruppens ledande produktionspartner samt ett av dess viktigare forsknings- och utvecklingscentrum idag. PLIVAs konkurrenskraft på arbetsmarknaden vilar bland annat starkt på högkvalificerade och motiverade medarbetare. Eftersom läkemedelsindustrins verksamhet anses vara specifik, ger PLIVA unga och nyutbildade experter ytterligare utbildning gällande enskilda arbetsplatser inom t.ex. produktion eller kvalitetssäkring, och satsar vidare på deras professionella utveckling. Då PLIVAs företagskultur har skapats gemensamt under en lång period, avspeglar den företagets personliga värderingar och utgör en nyckelfaktor för att uppnå strategiska mål och framgång. Därutöver är den en viktig förutsättning för snabbare anpassning till ständiga förändringar.

XV. Materialförteckning

Berggren, H. och Trägårdh, L. (2015). *Är svensken människa*. Stockholm: Norstedts. s. 29-34, s. 40-42.

Linjett segelbåtar (<http://www.linjettsegelbatar.se/linjett-34/>): *Linjett 34* (<https://drive.google.com/file/d/0B5C8fVQn1QJRdkRKRkpzNVJzTkU/view>). Hämtad: 22 sep 2016.

Linjett segelbåtar (<http://www.linjettsegelbatar.se/linjett37/>): *Linjett 37* (<https://drive.google.com/file/d/0B5C8fVQn1QJRR2FEdWJ3c1Q0TUE/view>). Hämtad: 22 sep 2016.

Linjett segelbåtar (<http://www.linjettsegelbatar.se/linjett-43/>): *Linjett 43* (<https://drive.google.com/file/d/0B5C8fVQn1QJRTIJ2Z0c5X21vVTQ/view>). Hämtad: 22 sep 2016.

PLIVA Hrvatska d.o.o. (<http://www.pliva.hr/pliva/korporativne-brosure#>): *Jučer, danas, sutra* (http://www.pliva.hr/img/themes/pcfrontend/brosure/hr/03/03_JucerDanasSutra.pdf). s. 1-8. Hämtad: 6 okt 2016.

Park prirode Telašćica (<http://pp-telascica.hr/>). Hämtad: 15 okt 2016.